

62 | 1997 | 1 |

časopis pre výskum slovenského jazyka

Z OBSAHU

L. Králik, Niekoľko drobných lexikálnych výkladov (*doreň/dorn, hriška, krásno, krhanie, krhúňať*)

DISKUSIE

F. Kočiš, Náboženská slovná zásoba a reedícia základných normatívnych príručiek

SPRÁVY A RECENZIE

Jubilantka Eugénia Bajzíkova. J. Dolník v Súpis prác doc. Eugénie Bajzíkovej za roky 1986–1995. L. Dvonč v Život venovaný slovenskému slovu. J. Kačala v Súpis prác Márie Pisárčikovej za roky 1963–1995. L. Dvonč v Na šesťdesiatku PhDr. Štefana Liptáka, CSc. F. Buffa v Súpis prác Štefana Liptáka za roky 1962–1995. L. Dvonč v Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. J. Jacko

ROZLIČNOSTI

**SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o.,
Bratislava**

SLOVENSKÁ REČ

časopis
pre výskum
slovenského
jazyka
orgán
Jazykovedného
ústavu
Ludovíta Štúra
Slovenskej akadémie
mie
vied

HLAVNÝ REDAKTOR
František Kočiš

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Silvia Duchková

REDAKČNÁ RADA
Ján Bosák, Ferdinand Buffa, Juraj Dolník,
Silvia Duchková, Ladislav Dvonč, Ján
Findra, Juraj Furdík, Eugen Jóna, František
Kočiš, Rudolf Krajčovič, Ema Krošlá-
ková, Milan Majtán, Jozef Mlacek, Anna
Oravcová, Matej Považaj, Ivor Ripka,
František Ruščák

REDAKCIA
813 64 Bratislava, Panská 26

OBSAH

L. K r á l i k, Niekoľko drobných lexikálnych vý-
kladov (*doreň/dorn, hriška, krásno, krhanie, kr-
húňať*)
.....
.....
3

DISKUSIE

F. K o č i š, Náboženská slovná zásoba a reedícia
základných   normatívnych   príručiek
.....
.....
11

SPRÁVY A RECENZIE

Jubilantka Eugénia Bajžíková. J. D o l n í k
.....
.....
20
Súpis prác doc. Eugénie Bajžíkovej za roky 1986–
1995.   L. D v   o   n   č

.....	.....
.....	64
22	
Život venovaný	
slovenskému	
slovu. J. K a č	
a l a	
.....	
.....	
26	
Súpis prác Márie	
Pisárčikovej za	
roky 1963–	
1995. L. D v o	
n č	
.....	
.....	
31	
Na šesťdesiatku	
PhDr. Štefana	
Liptáka, CSc.	
F. B u f f a	
.....	
.....	
44	
Súpis prác Štefa-	
na Liptáka za	
roky 1962–	
1995. L. D v o	
n č	
.....	
.....	
47	
Spisovná sloven-	
čina a jazy-	
ková kultúra.	
J. J a c k o	
.....	
.....	
56	
ROZLIČNOSTI	
<i>Aziat</i> – <i>aziatka</i> ,	
<i>aziatský</i> . J. J a	
c k o	
.....	

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK 62 – 1997
ČÍSLO 1

Ľubor Králik

NIEKOĽKO DROBNÝCH LEXIKÁLNYCH VÝKLADOV (*doreň/dorn, hriška, krásno, krhanie, krhúňat'*)*

1. *Doreň/dorn*. – Východonovohradské *dóren* (gen. sg. *dórňa*) „nástroj na rozšírenie diery v obruči, ráfe“, zaznamenané v slovníku J. Matejčíka (1975, s. 151), porovnáva Ľ. V. Kurkinová (1992, s. 95) so slovinským dial. *dvôrec, dvôrek* „rukoväť vrtáka“ a zblížuje uvedený slovenský i slovinský výraz (za predpokladu alternácie koreňového vokalizmu **dur-*: **dvor-*) so slovinským *dúri* pl. „zátka“, srbsko-chorvátskym *dûr* „zaostrená palica, ktorá sa vkladá do jamky v zemi“, resp. aj so staropol'ským *dura* „diera, otvor, jama, nora“. Slovinský dialektizmus *dvôrec* sa v etymologickej literatúre pokladá za príbuzný so staroírskym a bretónskym *dorn*, waleským *dwrn* „ruka“ (F. Bezlaj), uvažuje sa aj o možnosti jeho prevzatia z albánčiny, porov. albánske *dorë*, plurál *duar*, staroalbánske *duor* pl. „ruka, rúčka, rukoväť“; autorka V. E. Oriolová nevyklučuje ani súvislosť s lotyšským *dûre, dûris* „ruka“ (s. 95). Išlo by teda o zaujímavú slovensko-slovinskú izoglosu, ktorú by

* Príspevok bol napísaný počas študijného pobytu na univerzite v Bonne, umožneného nadáciou Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD). Pri písaní príspevku sme nemali k dispozícii prácu R. Kozmovej (1991), ktorá sa v rámci analýzy germanizmov v slovenskej remeselníckej terminológii zmienila aj o výraze *dorník*: „Prebité diery zo železa sa zrovnávajú guľatým alebo hranatým cvikom, dorníkom... Pomenovanie je prevzaté z nem. *Dorn*, strhn., sthn. (stredohornonemecké, starohornonemecké – Ľ. K.) *dorn*, špicatý, neohybný, nepoddajný“ (s. 109). Uznávajúc chronologickú prioritu výkladu R. Kozmovej, pokladáme za možné ponechať kapitolku o výraze *dorn, doreň* v pôvodnej verzii.

vzhľadom na jej hlbšiu indoeuropeistickú dimenziu bolo možné hodnotiť ako veľmi archaickú.

Z autorkinho usúvzťažnenia východonovohradského *dóren* s uvedenými južnoslovanskými výrazmi vyplýva, že pre tento južnostredoslovenský dialektizmus treba rekonštruovať východiskovú formu v podobe praslov. **dvorbъ n'ъ* (so sekundárnym zjednodušením začiatkovej spoluhláskovej skupiny) a predpokladať preň pôvodnú sémantickú motiváciu typu „rúčka, rukoväť“ (s ďalším významovým vývinom v smere „prístroj, nástroj“ a pod.). Nazdávame sa však, že pri širšom zohľadnení slovenského nárečového materiálu si takáto interpretácia žiada určitú korekciu.

Slovník slovenských nárečí (SSN I, 1995, s. 359) uvádza heslové výrazy *doreň* i *dorn* „nástroj na vybijanie alebo úpravu dier do železa“, *dorník* „kovový nástroj, priebojník na vybijanie alebo úpravu dier do železa“. Ide o termíny kováčskeho remesla, ktoré majú celoslovenské rozšírenie (porov. exemplifikáciu v uvedených heslách, ako aj doklady v kartotéke SSN v JÚLŠ SAV); je veľmi pravdepodobné, že sem možno zaradiť aj východonovohradské *dóren*.

Z exemplifikácie v hesle *dorník* sa dozvedáme, že „dorník sa volá aj *duršlák*“ (Lipt. Trnovec, Lipt. Mikuláš; porov. aj heslá *durchšlág* „priebojník“, *durchšlágovať* „robiť dieru do železa priebojníkom“ – SSN I, s. 411). V prípade výrazov *durchšlág*, *duršlák* ide o prevzatie z nemčiny (porov. Rudolf, 1991, s. 25: z novohoronemeckého *Durchschlag*), čo pri početnosti nemec-kých prevzatí v slovenskej remeselníckej terminológii neprekvapuje (k problematike porov. Doruľa, 1977, s. 75–104; Gregor, 1985; Rudolf, 1991). Preto si možno položiť otázku, či aj pri výraze *doreň/dorn* (výraz *dorník* je derivátom od *doreň/dorn*) nejde o prevzatie z nemčiny; vyššie citované syntetizujúce práce o germaniz-moch v slovenčine však výraz *doreň/dorn* neuvádzajú.

Prepracované vydanie slovníka bratov Grimmovcov uvádza nemecké substantívum *Dorn*¹ vo významoch „rastlina s ostňami“, „vetva takejto rastliny“, „porast pozostávajúci z trňových kríkov“, „osteň rastliny, trň“, „predmet podobný trňu“. V rámci posledného významu označuje substantívum *Dorn* aj rôzne nástroje, medzi nimi aj „nástroj na zhotovovanie, resp. zväčšovanie dier“ – v ta-

¹ Z etymologického hľadiska príbuzné so slovenským *trň*, porov. Machek, 1968, s. 651–652, Pfeifer et al., 1995, s. 238 a i.

komto význame je výraz *Dorn* doložený už v r. 1591: *einen eisen d o r n, mit dem du gute locher machen moegest* „železný dorn, ktorým môžeš zhotoviť dobré diery“ (porov. Deutsches Wörterbuch... VI, stĺpec 1277).

Podľa nášho názoru je veľmi pravdepodobné, že nemecké *Dorn* bolo v takomto význame prevzaté aj do slovenčiny: takto vznikol kovácky termín *dorn*, ktorý sa stal východiskom pre vznik derivátu *dorník*. Forma *doreň* je nepochybne mladšia: môže ísť o spätný útvar, ktorý vznikol na základe derivátu *dorník*; takisto je možné, že pôvodná paradigma typu nom. sg. *dorn*, gen. sg. *dorna* atď. sa pôsobením analógie vyrovnala s paradigmou substantív typu nom. sg. *peceň*, gen. sg. *pecňa* atď. Výraz *doreň/dorn* teda možno uspokojivo objasniť ako relatívne recentné prevzatie z nemčiny. Analogické prevzatie sa uskutočnilo aj v poľštine, porov. poľské dial. *dorn, dornik* „zvláštny ocelový kliniec na zhotovovanie dier do kovu“ (Słownik gwar Ostródzkiego... II, 1991, s. 355).²

2. *Hriška*. – Pre výraz *hriška*, doložený na Spiši vo význame „nezoraný kus zeme pri vybočení z brázdy“ (porov. exemplifikáciu v SSN: *A dobre oraj, nhenarob mi hriški!* – Spišský Štvrtok, Levoča) sa v SSN (I, s. 635) rekonštruuje štandardizovaná forma *hryzka*. Z rekonštrukcie *hryzka* vyplýva, že tento výraz akiste súvisí so slovesom *hrýzť*, takže preň zrejme treba predpokladať sémantickú motiváciu typu „nezoraný, pri oraní v y h r y z n u t ý kus zeme“. Rekonštrukcia *hryzka* však spôsobuje určité ťažkosti z formálnej stránky: podľa zákonitostí znelostnej asimilácie v slovenčine by sme tu očakávali fonetickú realizáciu **hriska*, a nie *hriška*; zmena **-sk-* > *-šk-* by si vyžadovala osobitné vysvetlenie. Pri predpoklade sémantickej motivácie „vyhryznutý kus zeme“ by bolo potrebné rekonštruovať skôr formu *hryžka*, t. j. deminutívum od východiskového **hryža*, predstavujúceho pravdepodobne slovenský kontinuant

---

² Porov. aj zaujímavý doklad zo starej poľštiny (začiatok 16. storočia): ide o názov predmetu používaného zlatníkom, ktorý bol pri inventarizácii zlatníkovej pozostalosti zapísaný ako *domajzyn*. Autori slovníka poľštiny 16. storočia (Słownik polszczyzny XVI wieku V, 1971, s. 322) interpretujú tento zápis ako „*dornajzyn* (?)“ (< nem. **Dorn-eisen*, t. j. doslova „ostnaté, trňové železo“, čo by sa azda dalo voľne parafrázovať ako „železný predmet s ostňom, trňom“ – Ľ. K.). Na základe faktov uvedených v našom príspevku možno plne súhlasiť s autormi slovníka, ktorí rekonštruovali význam tohto staropoľského slova ako „pravdepodobne ostro zakončený nástroj, používaný na zhotovovanie otvorov v kove, priebojník“.

praslov. *gryža < *gryz-ja (porov. Etimologičeskij slovar slavianskich jazykov, ďalej ESSJ, VII, 1980, s. 161): išlo by tu o pôvodné nomen actionis tvorené sufixom *-ja, v ktorom mohol nastať sémantický posun typu nomen actionis > nomen acti (t. j. „hryzenie, vyhrýzanie“ > „vyhrýznutý, nezoraný kus zeme pri vybočení z brázdy“).

Podľa nášho názoru si však spišské substantívum *hriška* vyžaduje inú etymologickú interpretáciu, odlišnú od vyššie uvedeného výkladu z formálnej i sémantickej stránky. Z hľadiska fonetických zákonitostí spišských nárečí môže byť vokál *i* v slove *hriška* reflexom pôvodného praslov. *i, *y, ale aj *ě (t. j. s vývinom *ě > *je > *í, po zániku kvantity *i* – porov. Krajčovič, 1988, s. 52, 279). V takom prípade by sme výraz *hriška* mohli transponovať do štandardizovanej formy *hrieška*. Tu však zákonite vzniká otázka, aký je vzťah výrazu *hriška* (resp. *hrieška*) a formálne blízkeho substantíva *hriech*, ktoré má v slovenských dialektoch významy „prestúpenie náboženských prikázaní“, „previnenie, nesprávne konanie, zlý skutok“, „neprijemnosť, zrada, mrzutosť“ (porov. SSN I, s. 625–626). Z hľadiska stavu v súčasnej slovenčine by bolo sotva možné uvažovať o príbuznosti uvedených výrazov, keďže sémantické rozdiely sú tu veľmi veľké; v diachrónej perspektíve však vzťah výrazov *hriška* (resp. *hrieška*) a *hriech* nadobúda novú dimenziu.

Slovenské slovo *hriech* a príbuzné inoslovanské výrazy, vzťahujúce sa na sféru kresťanského náboženstva, sú kontinuantmi praslov. *grěxъ (porov. ESSJ VII, 1980, s. 114–116). Problematikou pôvodnej sémantiky praslov. *grěxъ sa novšie zaoberala Ž. Šarapatková (1986), ktorá uviedla početné slovanské dialektizmy s významom „chyba v orbe, sejbe alebo kosení“, odvodené od praslov. *grěxъ: tieto výrazy sú doložené v bulharčine, ojedinele v srbčine, chorvátčine, slovinčine, najbohatšie však v ruských dialektoch a v prechodných dialektoch na poľsko-bieloruskom a ukrajinsko-bieloruskom pohraničí (s. 130). Z bohatého materiálu zozbieraného Ž. Šarapatkovou uvedieme aspoň bulharské dial. *greška* „vynechané miesto pri orbe“, *greščica* „chyba v orbe“, bieloruské dial. *hrech* „chyba v orbe alebo sejbe“, ukrajinské dial. *hrjech* „vynechané miesto pri kosení“, ruské dial. *grechvá* „vynechané miesto pri orbe“ atď. – je nepochybné, že sem možno zara-

diť aj spišské slovo *hriška* „nezoraný kus zeme pri vybočení z brázdy“.³

V súvislosti s etymológiou praslov. *grěxъ (< **groi-so-*; pokladané za príbuzné s litovským *graižūs* „šikmý“, lotyšským *grēizs* „krivý“ – porov. najnovšie Etymologický slovník jazyka staroslověnského, ďalej ESJS, IV, 1994, s. 202, s. v. *grěchъ*) Ž. Šarapatková uvádza hypotézu, podľa ktorej možno pre bulharské dial. *greška* „vynechané miesto pri orbe“ predpokladať východiskový význam „z a k r i - v e n á brázda“ (L. Selimski), ako aj názor, že staročeské *hřiech* pôvodne označovalo pohyb a v spojení s pádom vyjadrujúcou odluku vyjadrovalo pohyb mimo príslušnej dráhy (porov. napr. staroruské *sgrešiti broda*), preto sa neskôr začalo využívať aj na označenie odchýlenia sa od správnej cesty v morálnom zmysle, t. j. začalo sa vzťahovať na vykonanie niečoho nesprávneho (I. Němec). Autorka na základe svojej analýzy dospieva k záveru, že pôvodný význam praslov. *grěxъ (parafrázovateľný ako „minutie sa [cieľa], chyba“) sa v slovanských dialektoch zachoval v sémanticky špecializovanom okruhu výrazov označujúcich chyby pri určitej pracovnej činnosti (s. 132–133).

Bohatý materiál zozbieraný Ž. Šarapatkovou teda možno doplniť aj o spišské slovo *hriška*: aj tu ide o cenné sémantické rezíduum z praslovanského obdobia. Otázky súvisiace s rekonštrukciou štandardizovanej formy uvedeného výrazu opäť potvrdzujú skutočnosť, že slovenský lexikálny materiál treba neraz interpretovať v širších slavistických súvislostiach.

3. *Krásno, Krasňany* a i. – Opierajúc sa o poznatky archeológie, V. Uhlár (1986) vo svojej štúdii venovanej slovenským miestnym názvom so základom *Krás-* presvedčivo ukázal, že v blízkosti viacerých lokalít s názvami tohto druhu sa nachádzajú staré, ešte predkresťanské pohrebiská. V závere príspevku V. Uhlár konštatuje: „...miestne názvy *Krásno* a pod. súvisia s prídavným menom *krásny* a vznikli substantivizáciou. Napriek reálnosti výkladu, že ľud okolia týmito názvami vnímal a označoval krásne, príhodné, súce prostredie na osídlenie s vhodnými, dobrými poľnosťami, nemožno zaznávať ani etnografické súvislosti takýchto názvov, ich pôvod

³ Poznámka hlavného redaktora: Slovo *hriška* sa na Spiši používa, resp. používalo aj na označenie vynechaného miesta pri sejbe sejačkou (keď sejačka vybočila z koľaje vinou záprahu alebo vodiča predných kolies na sejačke), aj na označenie neskoseného miesta trávy ďateliny pri kosení kosačkou tiež vinou vybočenia stroja.

v pohanskomulte miesta pokoja, posmrtného odpočinku ľudí“ (s. 335). Sémantickú motiváciu názvov typu *Krásno* autor vysvetľuje takto: „Adjektívum *krásny* v mennom tvare *krásno* tu malo širšie významové rozpätie: vlastnosť a vzťah k miestu, na ktorom slovenský rod (rodina) po smrti nebožtíka... a po jeho spopolení žiarovým spôsobom vo vatre a uložení popolnice pod mohylu (prípadne neskôr už len uložením v hrobe) na uctenie nebožtíka popri daroch v jedení a pití pre neho ako obrad stvorili ostatné donesené jedlá i medovinu... Tým sa u želejúcich prejavila útecha a bolo im krásne, utešene i blažene; ich duševné rozpoloženie zo žalosti... sa dostávalo do stavu upokojenia, a tak aj miesto pri hroboch na pohrebisku bolo krásnym, krásnom. Preto niektoré prítazlivejšie osady pri krásne aj okolie identifikovalo ustáleným miestnym názvom *Krásno*...“ (s. 334, pozn. 3).

Prijímajúc autorov predpoklad, že názvy so základom *krás-* môžu byť motivované blízkosťou pohrebiska, pokladáme za možné čiastočne korigovať uvedený výklad sémantickej motivácie príslušných názvov. Vede nás k tomu nová etymologická interpretácia substantíva *krása* (praslov. **krasa*), ktorú predložil V. Blažek (1996) v rámci analýzy praslov. **kres-ati* (sloven. *kresat'*), **krēs-iti* (sloven. *kriesiť*), **kras-a*. Tieto výrazy autor pokladá za derivované od rôznych ablautových variantov koreňa **krēs-/*kras-*, ktorý možno ďalej segmentovať ako kompozitum zložené z koreňov ide. **kwr-eH1-* „vytvárať, tvoriť“ (porov. staroindické *kar-* „robiť, konať“, latinské *creare* „tvoriť“ a i.) a **H2(e)s-* „popol, iskry“ (porov. staroindické *āsa-* „popol, prach“, chetitské *hassa-* „ohnisko, kozub, oltár pre zápalné obete“, latinské *ara*, starolatinské *asa* „obetné ohnisko, oltár pre zápalné obete“, nordické *aRina* < **azina-* „oltár pre zápalné obete“ a i.); z hľadiska sémantickej súvislosti uvedených komponentov autor upozorňuje na litovské *ùgnj kùrti* „rozložiť oheň“ (sloveso *kùrti* znamená aj „tvoriť, budovať“). Sémantickú evolúciu praslov. **krasa*, **kresati*, **krēsiti* V. Blažek rekonštruuje po línii „vytvárať (žeravý) popol“ > „kresat' iskry“ > „oživovať (oheň)“ > „oživovať“, resp. „nadobúdať červenú farbu; žiarit'“ > „(červená) farba; krásna“.

Na pozadí uvedeného etymologického výkladu vzniká otázka, či aj pri interpretácii slovenských miestnych názvov so základom *Krás-* nemožno predpokladať sémantické komponenty „popol“, „oheň“, resp. či tu nemožno uvažovať o pôvodnej sémantickej

motivácii typu „miesto, kde je oheň, resp. popol“: takýto výklad nemusí byť nereálny, ak máme na mysli starobylý spôsob pochovávaní kremáciou, t. j. spopolňovanie mŕtvych s následným uschovaním ich popola. Ako je známe, práve v onymickom materiáli sa neraz zachovávajú rôzne archaizmy: v prospech archaického charakteru slovenských miestnych názvov typu *Krásno* môže okrem faktorov kultúrno-historického charakteru svedčiť aj etymologická rekonštrukcia.

4. *Krhanie, krhúňať*. – V rámci svojej analýzy lexikálno-slovotvorných dialektizmov západnej oblasti južnoslovanského areálu poukazuje Ľ. V. Kurkinová (1992, s. 118) aj na sémantický paralelizmus slovinského *krgati* „kvapkať, vytekať, vylučovať sa, vylievať sa cez okraj“ (*maslo iz deže, smola iz drevesa krga*) a českým *krhati* „slziť (o očiach)“, ktoré sú reflexom praslov. **kьrgati*. Autorka v uvedenej súvislosti porovnáva aj slovinský adjektívny derivát *krgav* „slziaci (o očiach)“ a staročeské *krhavý*. Adjektívum *krhavý* v blízkom význame „majúci karpiny, karpavý“ je však známe aj z pamiatok staršej slovenčiny: Historický slovník slovenského jazyka (HSSJ II, 1992, s. 136) uvádza okrem tohto adjektíva aj jeho substantívny derivát *krhavosť* „karpavosť“. ESSJ (XIII, 1983, s. 18, s. v. **kьrgati*) cituje slovenské adjektívum *krhavý* zo slovníka bratov Káralovcov, konštatujúc tu slovinsko-česko-slovenskú izoglosnú väzbu.

Ľ. V. Kurkinová dospieva k záveru, že „slovanské dial. **kьrgati* spája slovínčinu s jedným zo západoslovanských jazykov – s češtinou“ (s. 123), podľa nášho názoru však reflex praslov. **kьrgati* existoval aj v slovenčine. O tom môžu okrem vyššie uvedeného adjektíva *krhavý* svedčiť aj výrazy *krhanie* a *krhúňať*.

4.1. Zo staršej slovenčiny je okrem výrazu *krhavosť* „karpavosť“ doložené aj jeho synonymum *krhanie* (porov. HSSJ II, 1992, s. 136). Z formálneho hľadiska možno slovo *krhanie* hodnotiť ako deverbatívum od nedoloženého **krhať*: ak pre toto sloveso predpokladáme sémantiku typu „vytekať, vylučovať sa“ (porov. slovinské *krgati*), pôvodný význam slova *krhanie* „karpavosť“ môžeme rekonštruovať ako „vytekanie z očí“.

4.2. Od slovesa **krhať* je podľa nášho názoru derivované aj sloveso *krhúňať* „vyprázdňovať obsah žalúdka al. aj čriev ústami, dáviť, vracieť (o zvierati aj o človeku)“, zaznamenané v oblasti

Levíc (porov. SSN I, s. 874: *Čo mohla požrať tá mačka, len krhúňa a krhúňa* – Pukanec; *Len tam krhúňa, čo zas pojedol?* – Levice).

SSN toto sloveso uvádza s kvalifikátorom *expr.*, ide teda o expresívny výraz. Vychádzajúc z expresívneho zafarbenia slova, môžeme v morfematickej štruktúre slovesa *krhúňať* predpokladať derivačný sufix *-ún-/-úň-*, ktorý sa vyskytuje aj v iných slovenských slovesách s expresívnym zafarbením; porov. napr. *baž-iť*: *bah-ún-iť* „veľmi niečo chcieť, bažiť za niečím“ (SSN I, s. 86), *bedzg-ať*: *bedzg-ún-iť* „túlať sa“ (s. 106), *beh-ať*: *beh-ún-iť* (s. 107), *beh-ať*: *bež-k-ať*: *bež-un-k-ať* (s. 115), *krív-ať*: *krív-úň-ať* (s. 878) a i.⁴ Preto pokladáme za možné rekonštruovať aj dvojicu slovíes **krh-ať*: *krh-úň-ať*.

Odvodzovanie slovesa *krhúňať* „dáviť, vracat“ od slovesa **krhať* „vytekať, vylučovať sa“ môže na prvý pohľad spôsobovať ťažkosti vzhľadom na rozdiely vo význame uvedených slovíes. V tejto súvislosti však chceme poukázať na slovenské nár. *blúť*, *blúvať*, *blvať* „vracať obsah žalúdka, dáviť“ (SSN I, s. 132): uvedené sloveso patrí do etymologického hniezda praslov. **blvati*, ktoré sa väčšinou odvodzuje od ide. **bhleu-* „tiecť“ a pokladá za príbuzné s gréckym *flyein* „prýštiť“ a latinským *fluere* „tiecť“ (porov. ESJS II, 1990, s. 69–70, s. v. *blvati*; tam aj prehľad iných etymologických výkladov). Porov. aj rumunské *a (se) vărsa* „vylievať; zvracať“ (Buck, 1949, s. 265). Pre sloveso *krhúňať* možno teda predpokladať významový posun „vytekať, vylievať sa“ > „vracať, dáviť“.

Na základe predloženej interpretácie uvedených výrazov pokladáme za možné spresniť vyššie citované konštatovanie L. V. Kurkinovej: izoglosa praslov. **k̑rgati*, spájajúca slovinčinu a češtinu, zasahovala aj slovenské jazykové územie.

Literatúra a pramene

BLAŽEK, V.: Slavic **kresati* / **krēsiti* „to strike a spark / to bring to life“. Příbram 1996 (rukopis).

BUCK, C. D.: A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages. A Contribution to the History of Ideas. Chicago – Illinois, The University of Chicago Press 1949. 1515 s.

---

⁴ Porov. aj príslušné bulharské doklady v monografii T. Szymańského (1977, s. 116–117).

- Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. Neubearbeitung. Zv. 6 (D – D--Zug). Leipzig, S. Hirzel Verlag 1970–1983. 1834 stĺpcov.
- DORULA, J.: Slováci v dejinách jazykových vzťahov. Bratislava, Veda 1977. 136 s.
- Etimologičeskij slovar slavianskich jazykov. Praslavianskij leksičeskij fond. Moskva, Nauka 1974 n.
- Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha, Academia 1989.
- GREGOR, F.: Die alte ungarische und slowakische Bergbauterminologie in ihren deutschen Bezügen. Köln – Wien, Böhlau Verlag 1985. 346 s.
- KOZMOVÁ, R.: Germanizmy v slovenčine. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava 1991. 402 s.
- KRAJČOVIČ, R.: Vývin slovenského jazyka a dialektológia. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 344 s.
- KURKINA, L. V.: Dialektnaja struktura praslavianskogo jazyka po dannym južnoslavianskoj leksiki. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1992. 262 s.
- MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha, Academia 1968. 868 s.
- MATEJČÍK, J.: Lexika Novohradu. Martin, Osveta 1975. 312 + 36 s.
- PFEIFER, W. et al.: Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. 2., opravené a doplnené vyd. München, Deutscher Taschenbuch-Verlag 1995. 1665 s.
- RUDOLF, R.: Die deutschen Lehn- und Fremdwörter in der slowakischen Sprache. Wien, Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs 1991. XIV, 370 s.
- Slovník slovenských nářečí. Zv. 1 (A–K). Red. I. Ripka. Bratislava, Veda 1994. 936 s.
- Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur. Zv. 2 (D – G). Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1991. 355 s.
- Słownik polszczyzny XVI wieku. Zv. 5 (Diabelski – Dożywotny). Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1971. 568 s.
- Słownik prasłowiański. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1974 n.
- SZYMAŃSKI, T.: Derywacja czasowników onomatopoicznych i ekspresywnych w języku bułgarskim. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1977. 144 s.
- ŠARAPATKOVÁ, Ž.: Význam nářečního lexika pro etymologii. In: Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. 35. Řada jazykovědná (A) č. 34. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1986, s. 129–135.
- UHLÁR, V.: Miestne názvy zo základu *Krás-* a otázka kultových pohrebných miest. Slovenská reč, 53, 1988, s. 328–336.

DISKUSIE

František Kočiš

NÁBOŽENSKÁ SLOVNÁ ZÁSoba A REEDÍCIA ZÁKLADNÝCH NORMATÍVNYCH PRÍRUČIEK

1. V 3. čísle časopisu Kultúra slova 1996 na s. 133 M. Pisárčiková píše: „Slovník sa uvedie do súladu s PSP aj v jednotlivostiach, napr. písanie slova *Boží* s veľkým *B*...“ Takéto rozhodnutie pokladáme za unáhlené, autoritatívne, ktoré pripomína situáciu, keď sa Pravidlá slovenského pravopisu 1991 pripravovali, resp. keď sa museli (vlastne ani nemuseli) pod vplyvom politických zmien po r. 1989 dosť napochytré prerábať najmä v dokladovej časti. Niektoré kodifikačné úpravy sa vykonali bez vedomia pravopisnej komisie JÚLŠ SAV. Do počtu takýchto rozhodnutí patrí aj kodifikovanie prídavného mena *boží* s veľkým *B*, a to vari na základe jediného článku J. Pavloviča (1991) v Kultúre slova. Každý vie (aj M. Pisárčiková), že k výkladom a záverom J. Pavloviča bola diskusia, ktorá v podstate vyvrátila argumenty autora za písanie prídavného mena *boží* s veľkým *B*, prinajmenšom ich spochybnila. Ide predovšetkým o veľmi fundovanú a argumentačne dokonalú štúdiu L. Dvonča (1993). Bez rešpektovania záverov L. Dvonča a napokon aj mojich (porov. Kočiš, 1992) by sa nová kodifikačná príručka nemala vydať so starými chybami alebo aj nedopatreniami. Konečné rozhodnutie o písaní prídavného mena *boží* s veľkým písmenom *B* (*Boží*) primárne nepatrí redaktorom nasledujúceho vydania Krátkeho slovníka slovenského jazyka ani časopisu Kultúra slova (ktorý má v záhlaví iné určenie: vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu), ale pravopisnej komisii JÚLŠ SAV, ktorá však doteraz nebola opätovne konštituovaná. Totiž komisia, ktorá rozhodovala o konečnom znení textu Pravidiel 1991, existuje už iba na papieri. Opravené vydanie Pravidiel 1991 je nemysliteľné bez vymenovania novej pravopisnej komisie, v ktorej zložení by sa mala odraziť nová situácia vo vedení Jazykovedného ústavu, ako aj v súčasnej kultúre vôbec. M.

Pisárčiková správne naznačila, že KSSJ a PSP sú spojenými nádobami, a tak zmeny v jednej príručke by sa mali odraziť aj v druhej, pravda, nie na základe rozhodnutia autorov či reeditorov príručiek, ale z rozhodnutia alebo so súhlasom príslušnej komisie alebo skupiny expertov.

2. Keď ide o závery diskusného príspevku k pravopisu prídavného mena *boží* M. Považaja (1992), nemožno s nimi súhlasiť, lebo sa opierajú – ako hovorí sám autor – o historický exkurz do kodifikácie tohto problému. Žiaľ, M. Považaja treba v tom zmysle opraviť, lebo v jeho článku nejde o exkurz do kodifikácie, ale do staršieho úzu, v ktorom nájdeme práve toľko dôkazov na písanie adjektíva *boží* s malým písmenom, koľko uviedol on na písanie s veľkým písmenom. V Paulinyho Dejinách spisovnej slovenčiny (1948) nájdeme v citovaných textoch doklady na písanie slova *boží* (dokonca aj slova *Boh*) s malým písmenom už v predspisovnom období. To však nie je rozhodujúce. Dôležité a rozhodujúce je obdobie, v ktorom sa už vedome vedecky a komplexne ustalovala kodifikácia. A. Bernolák sa označuje za prvého kodifikátora. Treba si všimnúť, že v traktáte o prídavnom mene sa v jeho Gramatickom diele (1966) na s. 174 v latinskom znení píše: *Bóh Deus format possessivum boží, vel possessivum bozskí divinus* (v slovenčine: *Bóh Deus tvorí prívlastňovacie prídavné meno boží alebo bozskí divinus*). U tých autorov, kde je náznak kodifikácie prídavného mena *boží* v tom zmysle, že proti sebe stoja vlastné mená s atribútom *Boží* a apelatívne spojenia s prívlastkom *boží*, toto rozlišovanie sa rešpektuje. Tak je to u Cambla, napokon aj u Damborského (1935). Títo autori však pre súčasnú kodifikáciu nie sú rozhodujúci, predstavujú iba historický vývin písania veľkých a malých písmen aj vo vzťahu k slovu *Boh* a *boží*. Rozlišovanie v pravopise sa začalo uplatňovať vtedy, keď jazykovedci bližšie vymedzili rozdiel medzi písaním *Boží* a *boží* na základe protikladu medzi slovom *Boží* ako súčasťou vlastného mena a apelatívnym spojením s podobou *boží*. Tento protiklad sa zreteľne prejavil až v PSP z r. 1931 a z r. 1940. PSP 1931: *Božie telo (sviatok); božia milosť, služby božie*; PSP 1940: *Božie Telo (sviatok); božia milosť, služby božie*. Na tomto rozdieli sme koncipovali aj svoj diskusný príspevok. Treba ďalej uviesť, že výhrady L. Dvonča voči argumentácii J. Pavloviča a napokon aj M. Považaja sú také závažné, že treba spochybníť či presnejšie odmietnuť záver M. Považaja na s.

366, že súčasnú kodifikáciu prídavného mena *Boží*, resp. *boží*, ako je obsiahnutá v najnovších Pravidlách slovenského pravopisu, treba pokladať za správnu a že ju netreba meniť. Diskusia nie je totiž ukončená, preto definitívne riešenie pravopisu prídavného mena *boží* v našich kodifikačných príručkách bude možné prijať až po jej ukončení, resp. po rozhodnutí pravopisnej komisie, ktorú treba urýchlene konštituovať.

3. V Pravidlách slovenského pravopisu z r. 1991 sa v kapitole o písaní veľkých písmen na s. 58 v ods. 3 konštatuje, že s veľkým písmenom sa píšu „mená zosobňujúce (personifikujúce) niektoré zjavy, najmä mená mytologických, alegorických a rozprávkových bytostí, božstiev, rozličné pomenovania biblických bytostí a pod.“. Do tejto zovšeobecňujúcej charakteristiky sa ako príklady zahrnujú vlastné mená rozličného druhu, ktoré v podstate k sebe nepatria, resp. nemôžu tvoriť a netvorí homogénnu skupinu vlastných mien: na jednej strane tu figurujú rozprávkové bytosti (*Zlatovláska*, *Lomidrevo*, *Popoluška* a pod.), ďalej sú tu názvy pohanských bohov (*Jupiter*, *Perún*, *Venuša*, *Merkúr*, *Oziris*, *Echnaton*), vlastné meno svätca *Mikuláš* (historická postava!) oproti názvu *dedo Mráz* (rozprávková bytosť) a napokon názvy označujúce nadprirodzené božské bytosti, uctievané v kresťanskom, resp. katolíckom náboženstve: *Boh*, *Hospodin*, *Ježiš*, *Kristus*, *Boží Syn*, *Otec*, *Spasiteľ*, *Duch Svätý*, *Božia Matka*, *Panna Mária*, *Madona*. Tento výpočet uzatvárajú tri bytosti zosobňujúce zlo, peklo a podoby zlého ducha: *Antikrist*, *Lucifer*, *Belzebub*.

Tieto „membra disiecta“ sú názornou ukážkou ideovo bezradného alebo ešte socialistického filozofického myslenia. Patrilo by sa, aby v ďalších vydaniach PSP sa tieto názvy usporiadali podľa sémanticky priezračnejších a náležitejších charakteristík, no najmä aby sa nadprirodzené bytosti spojené s vierou v existenciu najvyššieho a nekonečného bytia nespájali s rozprávkovými, teda neskutočnými bytosťami, tobôž nie s existenciou predstaviteľov zla. Vyžaduje to nielen rozlišujúce myslenie a vedecká logika, ale aj úcta k takmer dvetisícročnej existencii kresťanstva a pravá európska kultúra. Pravopisné pravidlo o písaní veľkého písmena vo vlastných menách nikoho neopravňuje spájať existenciu transcendentného duchovného sveta a nevyvrátiteľnú existenciu Boha (porov. Izaiáš, 45, 1, 4-6: Ja som Pán, iného niet; okrem mňa nieta Boha... Ja som Pán a nik iný), ktorý predstavuje absolútne bytie

(actus purus), s rozprávkovým svetom a rozprávkovými bytosťami (túto „miešaninu“ porov. aj v poznámkovej časti PSP 1991, s. 59, ods. 4: *škriatok, troll, vodník, zmok, anjel, archanjel, čert, diabol, satan, víla, rusalka*).

V spomínanej poznámke v odseku 2 (PSP 1991, s. 58) je poučenie, že slovo *boh* ako pomenovanie nadprirodzenej bytosti píšeme s malým začiatočným písmenom, ale keďže toto všeobecné podstatné meno sa používa aj ako meno kresťanského boha, v tomto prípade sa píše s veľkým písmenom (*Boh*). Toto poučenie nemožno prijať, lebo vlastné meno *Boh* ako označenie nadprirodzenej bytosti sa vždy píše s veľkým písmenom. Iný Boh ako nadprirodzená bytosť totiž neexistuje, ostatní bohovia z gréckej, rímskej, egyptskej, slovanskej a inej mytológie sú iba vymyslenými postavami pohanskej kultovej fantázie, navyše každý z týchto bohov má svoje vlastné meno (podobne aj každá z bohýň). Nelogické sa nám preto zdá aj konštatovanie, že „slovo *pánboh* píšeme s malým písmenom“. Nelogické preto, lebo už ide o nový názov, ako aj preto, že tento názov je obmenou názvu *Boh*, a tak sa má a musí písať s veľkým písmenom. Ďalej sa v tejto poznámke píše, že „v náboženských textoch sa používa podoba *Pán Boh*“. Podľa tohto poučenia ani v náboženských textoch neexistuje podoba *Pánboh* (v slovníkovej časti PSP 1991, s. 291, sa však podoba *Pánboh* uvádza; tu sa hniezduje aj hypokoristikum *pánbožko* – pravda, s malým písmenom *p*).

Toto poučenie v PSP 1991 vyžaduje podľa nás korektúru v tom zmysle, že všetky označenia osobného Boha sa majú písať s veľkým písmenom (*Boh* – *Pán Boh*, *Pánboh*, *Pánbožko*), a to nielen v náboženských textoch, ale vo všetkých textoch spisovného jazyka, lebo: a) písanie s malým *b* neprichádza do úvahy, keďže ide o vlastné mená, b) nemá sa robiť rozdiel medzi náboženským a profánnym textom, keď ide o písanie týchto vlastných mien s veľkým písmenom, pretože písanie s malým písmenom nemá nijaké jazykové opodstatnenie ani v profánnom texte. Vlastné meno je vlastným menom v každom písanom texte. PSP 1991 sú v tomto smere zbytočne poplatné nedávnej praxi v socialistickej kultúre a v našej jazykovokultúrnej politike, keď hlavní ideológovia láskavo dovolili „výnimku“ pre náboženské texty.

V odseku 3 Poznámky je v PSP 1991 (s. 58) ďalšie poučenie, že prídavné meno od vlastného mena *Boh* sa píše s veľkým pís-

menom, teda *Boží*, napr. *Boží súd*, *Božia milosť*, *Božie milosrdenstvo*. Podobne s veľkým písmenom sa adjektívum *Boží* píše vo viacslovných vlastných menách typu *Božia Matka*, *Boží Syn*.

Ako člen pravopisnej komisie JÚLŠ SAV môžem vyhlásiť, že rozhodnutiu písať slovo *boží* s veľkým *B* nepredchádzala v komisii nijaká expertíza ani sa nijaký návrh v tomto zmysle neprerokoval. Tomuto rozhodnutiu predchádzal iba článok J. Pavloviča v Kultúre slova (1991), v ktorom sa pokúsil zdôvodniť písanie slova *boží* s veľkým *B*. Pre pravopisnú prax sa v PSP 1991 (s. 145) kodifikovalo písanie *Boží* k *Boh* a *boží* k *boh*. Ako sme už na začiatku uviedli, o podobách *boží* – *Boží* sa rozvinula diskusia, ale, žiaľ, naše argumenty i argumenty L. Dvonča sa bez pokračovania v diskusii odmietli apodiktickým vyhlásením, že prídavné meno *boží* sa bude aj naďalej písať s veľkým *B* (o diskusnom príspevku M. Považaja sa vyslovujeme vyššie). Podľa formulácie a argumentácie v PSP 1991 sa slovo *Boží* vo vlastných menách *Božia Matka*, *Boží Syn* píše s veľkým písmenom nie preto, že ide o vlastné mená, ale preto, že toto adjektívum sa všeobecne píše s veľkým *B*. Preto autor odseku 3 na prvom mieste uvádza v podstate apelatívne spojenia *Boží súd*, *Božia milosť*, *Božie milosrdenstvo*. Takto sa vlastne stráca pravopisný rozdiel medzi vlastným menom a apelatívom, ale čo je z teoretického hľadiska neprijateľné – stráca sa aj závažná, reálne existujúca sémantická diferencovanosť prídavného mena *boží*, ktorá namiesto toho, aby sa precízne spracovala, rieši sa veľmi paušálne a jednostranne a takisto sa aj kodifikuje.

Poznámka sa v ods. 3 dosť nepochopiteľne uzatvára poučením, že „v rozličných ustálených spojeniach a obrazných pomenovaniach sa píše slovo *boží* (!) s malým začiatočným písmenom, napr. *palina božie drievko*, *božia príroda*, *každý boží deň*, *boží dar* (chlieb)“. Existujú vari ustálenejšie spojenia, ako *božia milosť*, *božie milosrdenstvo* a mnoho iných, ktoré naplňajú liturgické, modlitbové, piesňové atď. texty? A v tých sa má písať prívlastok *boží* s veľkým *B*? Spojenia *božia príroda*, *boží deň*, *boží dar* nie sú až také ustálené, aby jednoznačne avizovali vysoký stupeň frazeologizácie! Všimnime si ustálené či frazeologizované spojenia v KSSJ (1987, s. 51): *vyjsť na svetlo božie*, *oddať sa do vôle božej*, *je už na pravde božej*, *na božom súde*. Podľa PSP by sa vo všetkých týchto spojeniach mal prívlastok *boží* písať

s malým začiatočným písmenom (*božie meno, vôľa božia, pravda božia, boží súd, pomoc božia*)! Áno, sú to všetko ako celok frazeologizmy, ale ako apelatívne spojenia s prívlastkom *boží* zaiste nie (zreteľne o tom svedčí spojenie *Boží súd* v PSP 1991). Spojenie *boží dar* neoznačuje iba chlieb, ale vôbec všetko, čo od Boha máme: deti, zdravie, krásu, múdrosť, vieru atď. V PSP 1991 sa ako príklad uvádza aj spojenie *palina božie drievko*. Kto pozná palinu, vie, že je to rastlina s veľmi horkou chuťou, názov *božie drievko* je podľa Slovníka slovenského jazyka I (1959, s. 328) ľudový názov lýkovca obyčajného (latinsky *Daphne*), ktorý má jedovaté kvety a plody. Palina (lat. *Artemisia*) – ako vieme – je bylina, z ktorej odvar slúži ako príhodný liek pri zažívacích ťažkostiach. Akiste ide o nejaký omyl. Spojenie *božie drievko* má podľa nášho (možno nárečového) povedomia aj frazeologický náboj vo význame „nešikovný, nemotorný človek“ (*to je také božie drievko*; podobne aj spojenie *božie teľa, tlk boží*).

Odseky 2 a 3 Poznámky v PSP 1991 na s. 58 sú provizóriom, ktoré sa nemalo dostať do PSP 1991 tak z vecných, ako aj procedurálnych dôvodov. Ich opätovné vytlačenie v ďalších vydaniach PSP by bolo vskutku nezodpovednosťou.

4. Ďalší problém, ktorý s pravopisnými pravidlami síce bezprostredne nesúvisí, ale do istej miery ovplyvňuje lexikálno-gramatický slovník PSP 1991, predstavujú náboženské slová a cirkevné termíny, ktoré obsahuje Krátky slovník slovenského jazyka (KSSJ, 1987, 1989). Keďže je známe, že tento slovník sa pripravuje alebo už je pripravený na ďalšie vydanie, vyslovujeme obavu, že v tomto nasledujúcom vydaní sa neodstráni zjavná medzerovitosť v uvádzaní slov a termínov z náboženskej a cirkevnej oblasti v prvom vydaní, no najmä obavu, že výklady týchto slov a termínov, ktoré sú už v slovníku zachytené, nebudú náležite opravené alebo upravené, resp. ich významy doplnené tak, aby zodpovedali súčasnej náboženskej a cirkevnej vede, ich súčasnému cirkevnému chápaniu, a keď ide o výrazy z oblasti katolíckej náuky, aby sa zhodovali s výkladmi obsiahnutými v Dokumentoch II. vatikánskeho koncilu (I–II, 1993), s formuláciami v Kódexe kánonického práva (1996) atď. Treba si uvedomiť, že toto vydanie KSSJ je po nekonečne dlhých a hlúpych rokoch vlastne prvou príležitosťou doplniť slovnú zásobu spisovnej slovenčiny o množstvo slov, ktoré sa do slovníkov nemohli či nesmeli dostať. Ich do-

plnenie nie je a nebude ľahké, najmä keď nie je známe, že by sa po r. 1989 začala systematická excerpcia náboženskej či cirkevnej literatúry v JÚLŠ SAV a že by sa touto prácou boli poverili jazykovedci, ktorí sa už za totality ilegálne sústavnejšie venovali výskumu náboženských a osobitne cirkevných textov.

V cirkevnej terminológii sa mnohé výklady budú musieť úplne nahradiť adekvátnymi výkladmi, viaceré doplniť, mnohým slovám bude treba pridať ich súčasný náboženský či terminologický význam a jeho výklad atď. Poslucháči slovenčiny a náboženskej výchovy na Trnavskej univerzite dostali na seminároch za úlohu vyexcerpovať všetky náboženské a cirkevné výrazy z KSSJ. Žiaľ, boli to humorné semináre, no na druhej strane potvrdili, ako hlboko zasiahla komunistická ideológia aj do jazykovej sféry, presnejšie do lexikografického spracovania týchto slov a termínov, ako neinformovane, vedecky plytko a povrchno sa pristupovalo k tejto slovnej zásobe.¹

---

¹ Pre spravodlivosť sa treba na tomto mieste dotknúť článku J. Kačalu *Obrozený slovník* v denníku Slovenská republika z 28. 9. 1996, v ktorom avizuje prípravu Krátkeho slovníka slovenského jazyka na ďalšie vydanie. Hneď na prvom mieste objasňuje, ako predchádzajúce obdobie ovplyvnilo najmä výber slov v oblasti náboženskej a cirkevnej terminológie, „pri ktorej autori museli voľiť úsporný výber, ako aj spracovanie“. Vzápätí však konštatuje, že „napriek tomu možno povedať, že obraz tejto časti našej slovnej zásoby, tak ako ho predkladá Krátky slovník slovenského jazyka, vonkoncom nie je skreslený“.

Aj pri všetkej tolerantnosti voči autorovi článku i kolektívu autorov KSSJ i pri uvedomení si, že v oných časoch sa akýkoľvek slovník rodil a robil s veľkými prekážkami, konštatovanie J. Kačalu o tom, že obraz náboženskej slovnej zásoby nie je v slovníku vonkoncom skreslený, pokladáme za trúfalé, pre neho však veľmi príznačné, lebo vieme, že tejto vrstve slov sa v našich doterajších výkladových slovníkoch nevenovala osobitná pozornosť. V čase koncipovania slovníka však už katolícka cirkev na Slovensku mala dosť materiálov (dokonca aj z II. vatikánskeho koncilu), z ktorých sa dalo čerpať a podľa ktorých sa mnohé výklady slov z tejto oblasti dali spresňovať. Autori slovníka, ako aj redaktori alebo o nich nevedeli, alebo neprejavovali o ne záujem. A tak výklady mnohých slov a termínov z tejto oblasti sú v slovníku naozaj skreslené, nesprávne či nenáležitú. Preto odvolávanie sa iba na komunistický režim, na Štrougala či Pezlára stojí na vratkých nohách (porov. bod 4 tejto štúdie). Napokon jeden malý príklad za všetky: v I. zväzku Slovníka slovenského jazyka, ktorý vyšiel v r. 1959, sa ako prvý význam slova *hody* hodnotí priamo a bez obmedzenia takto: pamiatka založenia alebo posvätenia chrámu a hostina na tento deň. V Krátkom slovníku slovenského jazyka z r. 1987 sa tento význam slova *hody* uvádza s takýmto výkladom: tradičná výročná slávnosť s hostinou a zábavou. Iba v zátvorke a drobným písmom sa nesmeli dokladať: pôvodne na pamiatku posvätenia miestneho kostola. Takéto skreslené spracovanie významu slova *hody* svedčí o ustráchanosti autora hesla i hlavného redaktora alebo aj o vedomej ide-

Toto všetko naliehavo naznačuje, aká veľká a hlboká revízia by sa mala urobiť v tejto oblasti lexikologicko-lexikografického spracovania slovnej zásoby, ktorú používa veľká časť slovenského národa, veriacich kresťanov katolíkov, evanjelikov a príslušníkov aj iných cirkví. Ide o všeobecnú slovnú zásobu, odbornú slovnú zásobu a frazeológiu, osobitnú oblasť biblických výrazov, názvov biblických postáv a pod. Tento úsek lexikografickej práce bude vyžadovať čas na sústredené zhromažďovanie korpusu tejto slovnej zásoby a potom dlhší čas na jej slovníkové spracovanie. Premárniť príležitosť dôkladne spracovať náboženskú slovnú zásobu v slovenskom jazyku iba nejakým unáhleným a povrchným spracovaním či doplnením KSSJ by bolo neodpustiteľným počinom a veľkou trúfalosťou autorov či upravovateľov ďalšieho vydania (asi takým, akého sa dopustila L. Takáčová a kol. vydaním tzv. Kresťanskej terminológie vo vydavateľstve Jas vo Zvolene; so zdesením sme zistili, že editori ďalšieho vydania KSSJ začali náboženskú a cirkevnú terminológiu dopĺňať podľa tohto slovníkárskoho paškvilu).

Na heslách asi tak z polovice KSSJ sa pokúsime ukázať či naznačiť, ktoré slová a termíny nevyhnutne potrebujú doplnenie, úpravu, spresnenie, správny či náležitý výklad a pod.

Do výberu názvov biblických osôb či postáv sa k názvom *Abrahám, Adam, Eva, Jób, Kain, Pilát, Tomáš* a ďalším z toho istého dôvodu mali dostať aj mená *Annáš, Kajfáš, Dávid, Jericho, Judáš, Lót, Noe, Rebeka, Peter, Pavol* s príslušným zaradením náležitého výkladu, o aké biblické postavy ide a aká frazeológia sa na tie mená viaže. Viaceré názvy totiž vôbec chýbajú alebo uvedené je iba apelatívum (napr. *judáš, jerichovský, rebeka*). Spresnenie vyžaduje heslo *advent*, chýba podoba *agapé (agapy)*, *antikrist*, slovo *anjel* je vysvetlené na primitívnom stupni detského chápania, pri slove *apokalypsa* chýba názov knihy sv. Jána *Apokalypsa* s príslušným výkladom. Slovo *arcibiskup* vyžaduje spresnenie výkladu, podobne aj slovo *archanjel* (poznáme ich niekoľko podľa mena: *Gabriel, Michal, Rafael*), chýba slovo *serafín* (vari aj *seraf*, resp. pri slove *cherubín* variant *cherub*). Pri slove *asistovať* treba uviesť jeho význam z liturgického hľadiska podľa Kódexu kánonic-

---

ologickej službe vtedajšiemu režimu, alebo je svedectvom, ako ďaleko už zašlo oficiálne jazykové vedomie v rokoch spracovania slovníka – až tak ďaleko, že sa pravý a pôvodný význam slova z náboženskej oblasti vedome deformoval a skreslil.

kého práva. Z náboženského či cirkevného hľadiska treba upraviť heslá *asketik, ateizmus, baldachýn, bazilika, bernardín, bičovať* (chýba samostatné heslo *bičovanie*), *biskup, blahoslavený*, (chýba heslo *blahoslavenstvo*), *blud, boh* (chýba samostatné heslo *Boh*), *bohoslužba, boží, božstvo* (napr. *božstvo Ježiša Krista*), *brána* (chýbajú spojenia *brány pekelné, Brána nebeská*), *celibát, cirkev* – *Cirkev, cvičenie* (chýba spojenie *duchovné cvičenie*), chýbajú slová *diakon, diakonát, deviatnik, donebavolajúci*. Treba spresniť a doplniť exemplifikáciu v takých heslách, ako napr. *duša, dvanásti* (treba doplniť propriálny biblický výraz *Dvanásti* – dvanásť apoštolov). Slovo *evanjelium* si iste zaslúži podrobnejší výklad a bohatší dokladový materiál; prídavné meno *evanjeliový* treba doplniť o spojenie *evanjeliová rada* (čistota, chudoba, poslušnosť). V hesle *existencializmus* treba nahradiť nezmyselnú definíciu.

Takto by sme mohli pokračovať až do písmena Ž, ale vari aj to, čo sme uviedli ako ukážku, stačí na to, aby si autori ďalšieho vydania uvedomili, že okrem nemálo opráv a doplnení v okruhu bežnej slovnej zásoby treba slovník takmer od základov prepracovať z hľadiska náboženskej a užšie cirkevnej slovnej zásoby a terminológie. Opakujeme znova, že keďže ide o prvú možnosť uviesť do slovníka relatívne úplnú slovnú zásobu aj z náboženskej a cirkevnej (v súvislosti s tým aj filozofickej) oblasti, bolo by priam trestuhodné vydať slovník bez dôkladnejšej a dôslednejšej prípravy. Máme už v slovenčine preložený Kódex kánonického práva a máme k dispozícii aj iné spoľahlivé príručky, podľa ktorých možno túto slovnú zásobu a príslušnú terminológiu náležite opraviť a doplniť. Nemožno sa totiž vôbec uspokojiť s nepravdivými, socialisticky tendenčnými alebo laickými výkladmi slov, ako napr. *biskup, arcibiskup, biskupstvo, gréckokatolícka cirkev (!), farár, kaplán, hierarchia, hostia, hriech, hrob, index, kostol, kaplnka, dóm, katedrála, katechizmus, katolík* (chýbajú dôležité výrazy *klerik, klerický*), *kňaz, presbyter, diakon, diakonát, konferencia, birmovať, birmovanie, birmovanec, konvertovať, konvertita, konverzia, kostolník, krédo, kresťanstvo, kríž (križiak), krst, kult, láska, lektor, lektorát, ľud* (chýba dôležitý cirkevný termín *magistérium*), *meditácia, mesiáš, metropolita, miništrant* (chýba slovo *minorita*), *misál, misie, misionár, mitra, mních, moc, modlitba, monoteizmus, monštrancia, morálka, mravnosť, mystika, náboženstvo, nádej, Nanebovstúpenie, Nanebovzatie, narodenie, návšteva,*

nebo, nedelä, nekrvavý, neporušený, nepoškrvený, neviniatko, noviciät, novokňaz, obeť, obeta, obetovanie (chýba), oblätka, obnova, obrad, obradoslovie (chýba), očistec, odkaz, odpust (chýba), odpustky, odvolanie (sa) (chýba), ofera, oltár, omša, oratórium, ordinovať, orodovnica, osobitný, ospravedlnenie, osteň, otec, pán, pálium, pánboh, panic, panna, panteizmus, panychída, partikulárny, pastorálny, pašie atď. (až potiaľ sme stačili KSSJ v tomto zmysle prezrieť). Viaceré z uvedených slov majú síce správny výklad významu, ale v slovníku chýba výklad o ich význame a používaní v náboženskom zmysle.

5. Záver nášho diskusného pohľadu na dve súčasné kodifikačné príručky by mohol byť jednoduchý a jednoznačný, keď ide o lexikografické a pravopisné spracovanie náboženských výrazov a odborných termínov v PSP 1991, no predovšetkým v KSSJ. Z pravopisnej stránky treba: a) v PSP 1991 adekvátne spracovať najmä slová *Boh* a *boží (Boží)* z hľadiska ich písania s veľkým či s malým písmenom, b) dať dôstojné miesto vlastným menám z náboženskej či cirkevnej oblasti medzi ostatnými skupinami vlastných mien v kapitole o veľkých písmenách, c) lexikograficky zrevidovať, doplniť, opraviť a rozšíriť v KSSJ slovnú zásobu z náboženskej, užšie cirkevnej oblasti, upraviť alebo doplniť významy už uvedených slov atď. Takúto revíziu základných kodifikačných príručiek súčasného spisovného jazyka treba vykonať ešte pred ich ďalšími vydania. Nevyužiť túto príležitosť by bolo neseriózne a nezodpovedné z hľadiska podľžností, ktoré slovenská jazykoveda, osobitne lexikológia a lexikografia má v okruhu náboženskej a cirkevnej slovnej zásoby.

Literatúra

DAMBORSKÝ, J.: Krátka mluvnica slovenská so zvláštnym zreteľom na pravopis. 2. vyd. Upravil F. Kolář. Nitra, Nákladom a tlačou Štefana Huszára 1935, s. 22.

Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu. Prel. S. Polčín, SJ. Trnava, Spolok sv. Vojtecha 1993. 2 zv.

DVONČ, L.: O pravopisných podobách *boží, Boží, božský* a *Božský*. Slovenská reč, 58, 1993, s. 165–172.

Gramatické dielo Antona Bernoláka. Pripravil a preložil J. Pavelek. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1964, s. 174.

- KAČALA, J.: Obrozený slovník. Slovenská republika, 28. 9. 1996, s. 8.
- KOČIŠ, F.: Otázniky nad pravopisom prídavného mena *boží*. Slovenská reč, 57, 1992, s. 30–36.
- Kódex kánonického práva. Trnava, Spolok sv. Vojtecha 1996. 893 s.
- Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1987. 592 s.
- Nova vulgata Bibliorum sacrorum editio. Vatikán, Libreria editrice vaticana 1979, s. 1272.
- PAULINY, E.: Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava, Slovenská akadémia vied a umení 1948. 100 s.
- PAVLOVIČ, J.: Pravopis slov *Boh, boh, Boží, boží, Božský, božský*. Kultúra slova, 25, 1991, s. 112–117.
- PISÁRČIKOVÁ, M.: Krátky slovník slovenského jazyka v doplnenom a opravenom vydaní. Kultúra slova, 30, 1996, s. 133.
- POVAŽAJ, M.: Ešte raz o pravopise prídavného mena *Boží*. Slovenská reč, 57, 1992, s. 361–367.
- Pravidlá slovenského pravopisu s abecedným pravopisným slovníkom. Turčiansky Sv. Martin, Tlačou Matice slovenskej a Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku 1931, s. 98.
- Pravidlá slovenského pravopisu. Turčiansky Svätý Martin, Matica slovenská 1940, s. 147.
- Pravidlá slovenského pravopisu. Red. J. Kačala. Bratislava, Veda 1991, s. 58–59.
- Slovník slovenského jazyka. Zv. 1. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959, s. 328.

SPRÁVY A RECENZIE

Jubilantka Eugénia Bajzíkova

Náš časopis si s úctou a vďakou pripomína významné životné jubileá slovenských lingvistov, vďaka ktorým poznatková báza slovakistiky nadobudla úctyhodné rozmery. V prvom čísle Slovenskej reči z roku 1987 vyšiel článok o jubilatke doc. PhDr. Eugénii Bajzíkovej, CSc., so súpisom jej prác za roky 1964–1985. Po desiatich rokoch máme príležitosť opätovne sa venovať jej osobnosti s predbežným konštatovaním, že aj v poslednom desaťročí je jej aktívna prítomnosť v slovenskej jazykovede citeľná. Jubilantka E. Bajzíkova zaujala miesto medzi stálicami slovenskej lingvistiky.

Článok v spomínanom čísle nášho časopisu podáva prehľad o jej vedeckej a pedagogickej činnosti. Hodnotu pracovných výsledkov preveruje čas. Po desiatich rokoch sa nám ešte zreteľnejšie ukazuje závažnosť jej príspevkov k výskumu textu v slovenčine. Jednou z medzier v slovenskej jazykovednej produkcii je komplexný opis textu. Môžeme siahnúť po kvalitných štylisticky orientovaných dielach, po štúdiách k čiastkovým otázkam náuky o texte, ale chýba nám ucelená textová lingvistika spracovaná na slovenskom materiáli. Pri predstave o riešení tejto aktuálnej úlohy slovenskej jazykovedy nám prvotne prichádzajú na um textovolingvistické výskumy E. Bajzíkovej, ktoré ponúkajú sústavu fundamentálnych poznatkov pre ucelené deskriptívne dielo. Ona už vlastne urobila dôležitý krok smerom k takému kompendiu, a to svojou monografiou o textovej syntaxi, ktorá bola podkladom jej inauguračnej prednášky na jeseň 1996 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Vedecká rada tejto fakulty, ktorá vyjadрила jednoznačný súhlas s udelením profesorského titulu doc. Bajzíkovej, s uspokojením prijala informáciu, že autorka pracuje ďalej na textovej syntaxi slovenčiny v rámci grantovej úlohy. Slovenská jazykovedná verejnosť so záujmom očakáva výstupy jej výskumného projektu.

Najzávažnejším dielom jubilatky po r. 1987 je spomínaná monografia o textovej syntaxi. Práca zahŕňa systematický výklad problematiky textovej syntaxe v kontexte slovenskej lingvistiky a prezentuje autorkinu koncepciu výstavby textu z hľadiska textovej syntaxe. Objasňujú sa v nej kľúčové textovosyntaktické pojmy s ukázkami detailnej analýzy niektorých konektorov. Poučný a inšpiratívny je jej výklad vertikálnej segmentácie textu, osvetľovanie odseku a kapitoly. Ak porovnáme túto monografiu so známym Úvodom do textovej syntaxe z r. 1979, vidíme, ako E. Bajzíkovej záleží na kontinuite vlastného výskumu, ako sa usiluje organicky rozvíjať svoju koncepciu, ako rozvážne preberá pojmy z iných koncepcií, aby neoslabila súdržnosť vlastnej teórie, ako sa stále vracia k fundamentálnym pojmom, aby jej koncepcia mala pevnú ideovú oporu, ako dôsledne sa pridrižiava zvolených hľadísk, aby takpovediac metodicky čisto objasnila sledované javy, a ako premyslene podopiera svoje myšlienky empirickými údajmi. A ešte jednu nápadnú črtu jej práce nemôžeme obísť. Je ňou pevná zakotvenosť v domácej lingvistickej tradícii, jej cieľavedomosť pri kvantitatívnom a kvalitatívnom obohacovaní poznatkovej bázy, budovanej na podklade ideových zdrojov slovenskej lingvistiky. Nejde u nej, prirodzene, o izoláciu od zahraničných výskumov, ale o sympatické úsilie o zveľaďovanie a odovzdávanie výskumného dedičstva v slovenskom lingvistickom priestore. Jej výskumná práca je takrečeno originálne slovakistická, napájaná z domáceho lingvistického žriedla a rozvíjaná so zachovaním medzigeneračnej kontinuity slovenského jazykovedného myslenia.

Žiadny slovenský jazykovedec, ktorý svoj výskum orientuje na textovú syntax, nemôže sa zaobísť bez prihliadania na výsledky bádania E. Bajzíkovej. Bežný pohľad na príslušné české a slovenské publikácie, ale aj na niektoré práce zahraničnej slavistiky prezrádza, že jej výskumy nezostali bez ozveny. Spomínaný Úvod do textovej syntaxe patrí bez zveličovania k priekopníckym prácam v českej a slovenskej textovej lingvistike. Jej výskumy našli ohlas u prominentov českej a slovenskej jazykovedy (F. Daneš, V. Šmilauer, E. Pauliny, J. Mistrík a pod.) a žiadna významná textovosyntaktická práca sa nemôže obísť bez odkazu na jej štúdie. Autori, odkazujúci na jej práce, zaiste si dobre uvedomovali, že u E. Bajzíkovej nachádzajú vzor na budovanie textovosyntactickej teórie s optimálnym využívaním myšlienok a postupov vetnej syntaxe.

Môžeme len opätovne vyzdvihnúť, že kontinuita a konzistentnosť sú typické črty vedeckej práce jubilantky. Fakt, že doposiaľ niet súhrnného slovenského textovolingvistického diela, ktoré by mohlo pracovať na poznatkoch zhrnutých v prácach E. Bajzíkovej, svedčí o nevýhode pomerne malej lingvistickej society, ktorá sa na Slovensku mohla sformovať. Vieme, že vo viacerých oblastiach jazykovedy silní jednotlivci supľujú u nás celé pracovné tímy. Táto realita ovplyvňuje aj „údel“ našej jubilantky.

Osobitné uznanie patrí doc. Bajzíkovej za jej vysokoškolskú pedagogickú činnosť. V jej prípade má známy výrok o jednote výučby a výskumu doslovnú platnosť. Na Filozofickej fakulte UK v Bratislave už desaťročia prednáša súčasný slovenský jazyk s dominanciou syntaxe a morfológie a jej miesto v povedomí študentov je symbolom vysokej odbornosti, didaktického majstrovstva a pedagogického taktu. Aj jej vďačíme za to, že cez katedru slovenského jazyka FF UK vstúpili do rozličných pracovných sfér mnohí dobre pripravení odborníci v oblasti slovenského jazyka. Pri jej pedagogických úspechoch zaiste hrá dôležitú úlohu jej osobitný zmysel pre pedagogickú prácu a nevšedná osobná angažovanosť pri sprostredkovaní znalostí. Rozhodujúcim faktorom však je, že tak, ako dokáže skĺbiť empirické s teoretickým vo výskume, darí sa jej zharmonizovať didaktické požiadavky s odbornou náročnosťou.

Pri jubileu doc. E. Bajzíkovej sa s úctou treba zmieniť aj o jej zásluhy na vedeckom a pedagogickom zveľadovaní katedry slovenského jazyka FF UK, na ktorej pracuje od r. 1975. Od roku 1980 do roku 1990 bola vedúcou tejto katedry a svojím riadiacim a organizačným talentom sa výrazne pričínala o to, že sa katedra úspešne rozvíjala v nadväznosti na jej bohatú tradíciu. Priaznivé vnútorné podmienky na rozvoj katedry sa vytvorili aj vďaka jej osobnému záujmu o vedecký rast členov katedry, jej podpore a pomoci pri presadzovaní oprávnených kvalifikačných nárokov pedagógov.

Okolnosti, za ktorých človek žije, pracuje, bývajú rozličné, sú premenlivé a často v závislosti od nich dochádza k posunom v nazeraní na neho, v hodnotení jeho činnosti. Nech sú a budú okolnosti akékoľvek, zostáva nepopierateľným faktom, že doc. Bajzíková sa citeľne zaslúžila o rozvoj slovenskej jazykovedy v oblasti textovej syntaxe, o výchovu mnohých vynikajúcich slovakis-

tov a slovenčinárov, o organizáciu jazykovedného výskumu a o vedecké a pedagogické kultivovanie katedry slovenského jazyka FF UK v Bratislave. Teší nás, že jubilantka s neutíchajúcou energiou – už v pozícii profesorky – naďalej prispieva k obohacovaniu znalostného fondu slovakistiky a k príprave ďalších odborníkov na prácu so slovenským jazykom. Želáme jej, aby ju sprevádzali len priaznivé okolnosti.

J. Dolník

Súpis prác doc. Eugénie Bajzíkovej za roky 1986–1995

Táto bibliografia nadväzuje na Súpis prác doc. Eugénie Bajzíkovej za roky 1964–1985 od L. Dvonča, ktorý vyšiel v Slovenskej reči, 52, 1987, s. 46–54. K predchádzajúcej bibliografii uvádzame doplnky.

a) Doplnky k bibliografii za roky 1964–1985

1985

K textovej syntaxi na stredných školách. 1. vyd. Bratislava, Pedagogický ústav mesta Bratislavy 1985. 48 s.

Pronomina und ihre Funktion im Text. – In: *Linguistica. 11. Aspects of Text Organization*. Red. Z. Hlavsa – D. Viehweger. Praha, Ústav pro jazyk český ČSAV 1985, s. 99–105.

b) Bibliografia za roky 1986–1995

1986

Slovenský jazyk pre 3.–4. ročník stredných škôl (gymnazií, stredných odborných škôl, stredných odborných učilíšť a štúdiá popri zamestnaní). 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1986. 168 s. (spoluautori N. Ihnátková, J. Horecký). – 2. vyd. 1987. 164 s. – 3. vyd. 1989. – 4. vyd. Slovenský jazyk pre 3.–4. ročník stredných škôl. 1994. 144 s.

Súčasný slovenský spisovný jazyk. Syntax. 2. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1986. 261 s. (spoluautor J. Oravec).

Interpretácia kompozície Panghartov Ivana Hudeca. – In: *Studia Academica Slovaca. 15. Prednášky XXII. letného seminára*

slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1986, s. 19–30.

Orientácia v umeleckom texte z hľadiska recepcie. In: O interpretácii umeleckého textu. 8. Zborník štúdií Vedeckovýskumného pracoviska literárnej komunikácie a experimentálnej metodiky Pedagogickej fakulty v Nitre. Nitra, Pedagogická fakulta 1986, s. 255–259.

O funkcii prológov v Hudecových Panghartoch. – Slovenská reč, 51, 1986, s. 344–350.

Začal sa nový školský rok. Pristupujeme k realizácii záverov XVII. zjazdu KSČ. – Naša univerzita, 33, 1986/87, č. 1, s. 1.

Zistiť, nie dozistiť a vyzistiť. – Kultúra slova, 20, 1986, s. 94–95.

XVIII. ročník seminára macedónskeho jazyka, literatúry a kultúry. – Slavica Slovaca, 21, 1986, s. 310 (správa o seminári konanom v dňoch 2.–22. 8. 1985 v Skopje a v Ochride). – Ďalšia autorkina správa o tom istom podujatí: XVIII. seminár macedónskeho jazyka, literatúry a kultúry. – Slovenská reč, 51, 1986, s. 189–190.

Životné jubileum profesora Jozefa Mistríka. – Kultúra slova, 20, 1986, s. 55–56 (k 65. narodeninám).

1987

Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia. 2. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 215 s. (spoluautori J. Oravec, J. Furdík).

Odsek z hľadiska textovej syntaxe. – In: Slavica Pragensia. 26. Problémy stylistiky. (Acta Universitatis Carolinae. Philologica. 4–5. 1983.) Red. K. Kučera – J. Štěpán. Praha, Univerzita Karlova 1987, s. 45–48, rus. res. s. 48.

Vyjadrovanie negácie v replikách dialógu. – In: Studia Academica Slovaca. 16. Prednášky XXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1987, s. 37–48.

Negácia z hľadiska výstavby textu. – Zápisník slovenského jazykovedca, 6, 1987, č. 1, s. 20–23 (tézy prednášky konanej 10. 2. 1987 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).

1988

Vývin opisu jazykových prostriedkov textovej syntaxe v slovenčine. – In: Studia Academica Slovaca. 17. Prednášky XXIV. letné-

ho seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1988, s. 17–27.

Otvárací príhovor doc. PhDr. E. Bajzíkovej, CSc., prorektorky UK a vedúcej Katedry slovenského jazyka FF UK. – In: Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1988. Red. P. Žigo. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave 1988, s. 5.

Badania nad językiem telewizji polskiej. Red. Z. Kurzowá. Warszawa 1985. – In: Jazykovedný časopis, 39, 1988, s. 107–109 (ref.).

XXXVIII. juhoslovanský seminár pre zahraničných slavistov. – Slavica Slovaca, 23, 1988, s. 300–302 (správa o seminári konanom v dňoch 2.–21. 8. 1987 v Sarajeve a Zadare).

1989

Semantik der Anknüpfungskonnektoren. – Zeitschrift für Slawistik, 34, 1989, s. 882–887.

O prostriedkoch perspektívy textu. – In: Studia Academica Slovaca. 18. Prednášky XXV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1989, s. 29–35.

Genéza teórie textu v slovenskej odbornej literatúre. – In: Textika a štylistika. Zborník príspevkov z celoštátnej štylistickej konferencie. Bratislava 29.–31. 1. 1986. Red. J. Mistrík. Bratislava, Univerzita Komenského 1989, s. 29–35.

Báseň do albumu od P. Országha Hviezdoslava. (Na 140. výročie narodenia básnika.) – Slovenská reč, 54, 1989, s. 74–79.

Hungarizmy v Ballekovom Pomocníkovi a ich preklad v českej verzii. – In: Slavica Pragensia. 30. (Acta Universitatis Carolinae. 1987. Philologica. 4–5.) Red. V. Budovičová. Praha, Univerzita Karlova 1989, s. 223–229, čes. res. s. 293, rus. res. s. 288, nem. res. s. 293, fr. res. s. 297.

Dudok, M.: Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine. Nový Sad 1987. – In: Jazykovedný časopis, 40, 1989, s. 189–191 (ref.).

1990

Príspevok k triedeniu zámen v spisovnej slovenčine. – In: Studia Academica Slovaca. 19. Prednášky XXVI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1990, s. 15–24.

Negácia z hľadiska výstavby textu. – In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. *Philologica*. 38. 1988. Red. J. Dolník et al. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1990, s. 3–15, rus. res. s. 15.

1991

Varianty jazyka v umeleckej literatúre. – In: *Wariancja w języku*. III. *Opolskie spotkania językoznawcze*. Opole 1991, s. 79–83.

Štylistika slovníka u Štefana Moravčíka. – In: *Studia Academica Slovaca*. 20. Prednášky XXVII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1991, s. 7–12.

1993

Slovenský jazyk pre 1. a 2. ročník stredných škôl. 5. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1993. 210 s. – 6. vyd. 1994. 212 s. (spoluautori N. Ihnátková, Ľ. Králik).

Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistrík s kolektívom autorov. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1993. 520 s. (členka kolektívu autorov).

O jazykovej výstavbe textu Juraja Fándlyho. – In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. *Philologica*. 41. 1993. Venované XI. slavistickému kongresu. Red. P. Žigo et al. Bratislava, Univerzita Komenského 1993, s. 149–158, angl. res. s. 158.

Vyjadrovanie subjektu v slovenčine. – In: *Studia Academica Slovaca*. 22. Prednášky XXIX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1993, s. 3–9.

Z problematiky výstavby textu v slovenskej lingvistike (od vety k textu). – In: *Języki słowiańskie wobec współczesnych przemian w krajach środkowej i wschodniej*. Opole 1993, s. 143–147.

Od vety k textu. – In: *Text a kontext*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Text v priestore jazykovej komunikácie. Text v priestore literárnej komunikácie. Text v priestore didaktickej komunikácie. Prešov 18.–19. novembra 1993. Red. F. Ruščák. Prešov, Pedagogická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1993, s. 15–22.

Vedieť dobre rozprávať. [Hevier, D. – Bajusová, O.: *Hovorníček*. Bratislava 1992.] – In: *Kultúra slova*, 27, 1993, s. 62–63 (ref.).

Prebudiť sa – prebudiť. *Kultúra slova*, 27, 1993, s. 32.

Tri roky lektorátu slovenčiny vo Viedni. – Naša univerzita, 40, 1993/94, č. 3, s. 7.

1994

Textová funkcia osobných zámen. – In: *Studia Academica Slovaca*. 23. Prednášky XXX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1994, s. 9–14.

O niektorých typoch parentézy v publicistike. – In: *Stylistyczne konfrontacje*. Opole 1994, s. 143–147.

1995

Slovenský jazyk. Textová syntax. 1. vyd. Bratislava, Stimul 1995. 90 s.

Vyjadrovanie predikátu v slovenčine. – In: *Studia Academica Slovaca*. 24. Prednášky XXXI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995, s. 9–13.

Z jazyka umeleckej prózy. – In: *Spisovná slovenčina a jazyková kultúra*. Bratislava, Veda 1995, s. 82–86.

Z diskusie. In: *Spisovná slovenčina a jazyková kultúra*. Bratislava, Veda 1995, s. 193–194.

Seminár bulharského jazyka a kultúry. – *Slavica Slovaca*, 30, 1995, s. 192–193 (správa o seminári konanom v dňoch 1.–30. 8. 1994 vo Velikom Tärnove).

Redakčná činnosť

Kultúra slova, 20, 1986 – 22, 1988 (členka red. rady).

Naša univerzita, 32, 1985/86, č. 5–10 – 36, 1989/90 (predsedníčka red. rady).

Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986. Bratislava, Univerzita Komenského 1988. 184 s. (predsedníčka red. rady).

Dolník, J.: *Lexikálna sémantika*. Bratislava 1990. 303 s. (vedecká redaktorka).

Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. *Philologica*. 37. 1987. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1990. 152 s. (členka red. rady).

Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. 39. 1989. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1992 (členka red. rady).

Zostavil *L. Dvonč*

Život venovaný slovenskému slovu (Márii Pisárčikovej na 60. výročie narodenia)

Úrodu šesťdesiatnikov jazykovedcov na začiatku roka 1997 otvára PhDr. Mária Pisárčiková, dlhoročná pracovníčka Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Jej život a elementárne vnímanie sveta predznamenal úrodný rovinatý kraj južného Slovenska, kde sa narodila 23. januára 1937 ako Mária Gajdošová v Hule, v dedinke pri Nových Zámkoch. Búrľivé obdobie konca 30. a prvej polovice štyridsiatych rokov vrátane maďarskej okupácie južného Slovenska a druhej svetovej vojny prežila v rodnom kraji v kruhu užšej i širšej rodiny. Stredoškolské štúdiá absolvovala v Nových Zámkoch roku 1954 a v tom istom roku sa zapísala na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského ako poslucháčka odboru slovenčina – ruština. Odborne rástla pod rukou vedúcich osobností slovenskej jazykovedy a literárnej vedy, ako boli vtedajší alebo neskorší profesori E. Pauliny, J. Stanislav, V. Blanár, A. V. Isačenko, A. Mráz, M. Pišút, J. Števček. Univerzitné štúdium dokončila roku 1959 už ako pracovníčka vtedajšieho Československého rozhlasu, kde od roku 1958 pracovala ako literárna redaktorka. Roku 1961 sa stala pracovníčkou Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a tomuto vedeckému pracovisku zostala verná po celý čas svojho zamestnania až do odchodu do dôchodku na začiatku roka 1997.

Jej pracovné zacielenie a odborný rast v Jazykovednom ústave ovplyvnilo predovšetkým to, že po príchode na toto pracovisko sa stala členkou kolektívu pripravujúceho výkladový Slovník slovenského jazyka (pod vedením Š. Peciara). Tento prvý kompletný výkladový slovník slovenčiny začínajúc 3. zväzkom nesie výraznú autorskú pečať M. Pisárčikovej, rovnako ako všetky lexikografické diela týkajúce sa spisovnej slovenčiny, ktoré vyšli v nasledujúcich desaťročiach. Pritom sa autorská účasť M. Pisárčikovej na týchto významných projektoch a výsledkoch slovenskej jazykovedy postupne znásobovala o účasť na tvorbe ich koncepcie, ako aj o účasť hlavnoredaktorskú. Všetky väčšie lexikografické diela skoncipované v týchto desaťročiach, t. j. Česko-slovenský slovník (1979, 2. vyd. 1981, pod vedením G. Horáka), Krátky slovník slovenského jazyka (1987, 2. vyd. 1989, pod vedením J. Kačalu), ako aj Synonymický slovník slovenčiny (1995, pod vedením M. Pisárčikovej), v rovine ich celkovej koncepcie a zacielenia, kvality,

ale aj technickej dokonalosti a konkrétnych lexikografických riešení problémov nesú výrazný odborný aj osobnostný vplyv M. Pisárčikovej. Tým sa jubilatka zreteľne zapísala do formovania bratislavskej lexikografickej školy, o ktorej sme hovorili v stati o Synonymickom slovníku slovenčiny v Kultúre slova r. 1996.

V čase príchodu M. Pisárčikovej do Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV (vtedy to bol ešte Ústav slovenského jazyka SAV) bola v tomto akademickom ústave mimoriadne priaznivá atmosféra na odborný aj ľudský rast mladých adeptov jazykovedy. Pracovala tam silná stredná generácia vedeckých pracovníkov so solídnymi pracovnými výsledkami na poli slovenskej, slovanskej, ako aj všeobecnej jazykovedy. Máme tu na mysli osobnosti ako J. Ružička, ktorý sa r. 1965 stal riaditeľom ústavu, J. Horecký, J. Štolc, V. Blanár, Š. Peciar, vtedajší riaditeľ ústavu, E. Jóna, J. Oravec, J. Mistrík, A. Habovštiak. V ústave panovalo dobré a vo vzťahu k početne zastúpenej mladšej generácii aj žičlivé pracovné ovzdušie, v ktorom sa kládol dôraz na systematické štúdium odbornej literatúry a na kvalitnú odbornú materiálú, ako aj teoretickú jazykovednú aj metodologickú prípravu mladých pracovníkov, ktorých v tom čase v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV bolo hodne, a to so zreteľom na potrebu plniť rozrastajúce sa bádateľské projekty ústavu. Významnú úlohu pri odbornej príprave vedeckého dorastu mali aj pravidelné odborné stretnutia sa všetkých pracovníkov ústavu, na ktorých sa kvalifikovane diskutovalo o aktuálnych otázkach slovenskej, ale aj európskej a svetovej jazykovedy. Na týchto odborných seminároch popri skúsených pracovníkoch mali príležitosť referovať aj mladší spolupracovníci.

Plodná výmena názorov prebiehala aj na pravidelne uskutočňovaných diskusných stretnutiach v rámci Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV, kde okrem popredných slovenských jazykovedcov často prednášali vedúci českí jazykovedci a občas aj významní odborníci zo zahraničia. Aktuálne vedecké diskusie boli aj na programe výročných zhromaždení členov Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV, ktoré sa v čase predsedovania J. Ružičku uskutočňovali v pobočkách na celom Slovensku, ďalej na celoštátnych vedeckých konferenciách s veľmi pestrou a aktuálnou vedeckou tematikou, ako aj na pracovných stretnutiach členov medzinárodných komisií pôsobiacich pod gestorstvom Medzinárodného komitétu slavistov a pri iných príležitostiach.

Mladší pracovníci Jazykovedného ústavu na svoj odborný rast radi využívali aj pravidelné aspirantské semináre pod vedením prof. E. Jónu.

Šesťdesiate roky napriek ideologickým a politickým limitom jednako len v mnohom značili renesanciu slobodného vedeckého prístupu ku skúmaniu otázok slovenského národného jazyka, spisovného jazyka, jeho dejín a jeho kultúry a v súhlase s týmto vývinom vecí bola aj vcelku demokratická atmosféra v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV, ktorá umožňovala aj háklivé sporné vedecké otázky riešiť diskusiou a tolerantne. To všetko si mladá, ešte nezaťažená a po poznaní a tvorbe túžiacia generácia odnášala do budúceho vlastného tvorivého vedeckého záberu, do formovania vlastného profilu vedeckého pracovníka aj organizátora vedeckého života. Takto zasievané zrno padalo do úrodnej pôdy, postupne dozrievalo a dozrelo, až začalo vydávať vlastné plody. Dnes už táto generácia nielen dosiahla životnú aj vedeckú zrelosť, lež obohatená svojím vlastným poznaním a skúsenosťou je povolaná aj aktívne a cieľavedome prispievať k rozvíjaniu vedeckej a kultúrnej kontinuity a tým priamo i nepriamo aj k formovaniu nových generácií jazykovedcov.

Dr. Mária Pisárčiková v tomto vedeckom, kultúrnom a ľudskom kontexte pôsobila aktívne a veľké zásluhy si získala najmä na poli výskumu slovenského slova – jeho lexikologického uchopenia, lexikografického opisu a starostlivosti o jeho kultúru. Lexikológia a lexikografia z jednej strany a teória a prax jazykovej kultúry z druhej strany vo vedeckom diele M. Pisárčikovej tvoria vzájomne prepojenú a jednotnú, takmer harmonickú pracovnú oblasť. Otázky významu slov či pomenovaní sa u nej podávajú ako organická súčasť sémantického systému jazyka z jednej strany a ako pevný náprotivok výrazovej stránky slova či pomenovania z druhej strany. Pri sémantickom opise jednotiek slovnej zásoby autorka má vždy na mysli ich miesto v menšom či väčšom lexikálnom subsysteme a na druhej strane ich fungovanie v reči a, prirodzene, aj ich spracovanie v rozličných typoch slovníkov, na prvom mieste vo výkladovom type slovníka. A keď je na programe fungovanie slova v reči, neodmysliteľnú súčasť pohľadu na jeho vlastnosti predstavujú konotatívne alebo nadvýznamové črty slova, ktoré sú výrazom fungovania slova v istej dorozumievacej oblasti, ako aj jazykovokultúrne hľadiská, ktoré vyplývajú z toho, že jazyk

je výraznou súčasťou kultúrnych javov v národnom, spoločenskom aj individuálnom rozmere.

Zo sémantických javov autorku zaujala najmä lexikálna synonymia a synonymické vzťahy v slovnej zásobe. Je to jej celoživotná téma, ňou sa jubilantkin vstup do slovenskej lexikológie a lexikografie začína (máme tu na mysli článok K niektorým otázkam využitia synonym v jednozväzkovom výkladovom slovníku, publikovaný v časopise Slovenská reč v ročníku 1966), na tejto pôde sa tento záujem prirodzene rozširuje a graduje, až vrcholí r. 1995 vydaním Synonymického slovníka slovenčiny, ktorého je M. Pisárčiková rozhodujúcou spoluautorkou a hlavnou redaktorkou. Za solídnu prípravu na toto dielo okrem Malého synonymického slovníka (1. vyd. 1973, r. 1990 vyšlo nateraz posledné, 6. vyd., v spoluautorstve so Š. Michalusom) možno pokladať celú sériu článkov s touto tematikou, publikovaných najmä v Kultúre slova a v Slovenskej reči, ako aj v príležitostných zborníkoch. Okrem iného v nich osvetľuje aj problematiku synonymického radu (1976), synonymické vzťahy pri viacslovných pomenovaniach so slovesným základom, ktoré predstavujú veľmi progresívny typ pomenovaní (1977), či synonymiu slovíes v uvádzacích vetách (1978). V tejto línii pokračujú state o synonymii slovíes so všeobecným významom (1989), o slovotvornej synonymii pri denominatívnych slovesách (1989, v nemčine) a o synonymii slovíes s predponou *u-* (1991). Synonymické bohatstvo slovenčiny a jemné významové, ako aj konotatívne rozdiely medzi členmi synonymického radu ukázala na prípade slovesa *umrieť* a jeho synonym (1988). Vzťahy synonym a synonymických slovníkov sú náplňou článkov z r. 1990 a 1994.

Od rovnoznačnosti a blízkoznačnosti pomenovaní je len krôčik k ich náprotivku, t. j. k významovej protikladnosti, ako o tom svedčia články o prefixálnych antonymách so zápornkou *ne-* z r. 1974 alebo o protikladných významoch spojenia *slabá stránka niekoho* z r. 1978, ale najmä štúdia o vnútroslovnej antonymii z r. 1980, uverejnená aj v anglickej verzii v publikácii *A Reader in Slovak Linguistics. Studies in Semantics* (München 1992).

Osobitnú pozornosť venovala rozboru významovej stránky slovíes s príznakom zdobenosti (1981), vrstvy knižných slov (1982) a subštandardných slov (1988). Metodike sémantického opisu slovnej zásoby v jednozväzkovom slovníku je venovaný prís-

pevok z r. 1984 a všeobecnou lexikologickou, lexikografickou a normatívnou problematikou jednozväzkového slovníka sa zaoberá v príspevku publikovanom v Berlíne po nemecky r. 1983 (v spoluautorstve s J. Kačalom).

Pracovné výsledky M. Pisárčikovej našli uplatnenie aj v takých reprezentačných dielach slovenskej jazykovedy, ako je kolektívna Dynamika slovnej zásoby spisovnej slovenčiny z r. 1989 a súhrnná Encyklopédia jazykovedy z r. 1993, ktorých je spoluautorkou.

M. Pisárčiková je aj autorkou sviežich príspevkov s tematikou jazyka umeleckých diel: z hľadiska vzťahu k danej vývinovej etape spisovnej slovenčiny ju zaujal jazyk J. Cígera Hronského (1991), jazykové majstrovstvo slávnych noviel M. Urbana ocenila v príspevku z r. 1992 a zo súčasných autorov si všimla jazyk J. Puškáša vo vzťahu k výraznej expresívnosti v súčasnej hovorovej slovenčine (1993). Jazyk súčasnej prózy z hľadiska jazykovej kultúry posúdila v texte z r. 1994.

Práca v okruhu jazykovej kultúry, ako sme to už spomenuli, predstavuje priam centrálny nerv jazykovednej činnosti jubilantky, a to tak svojou šírkou, ako aj osobnostnou zaujatosťou za veci národnej kultúry a národného a spisovného jazyka a jeho kultúry osobitne. Je autorkou niekoľkých stovák príspevkov s touto tematikou, uverejňovaných najmä v rozhlasovej jazykovej poradni od jej príchodu do Jazykovedného ústavu doteraz, v Kultúre slova, v bratislavskom Večerníku a v ďalších novinách, má za sebou mimoriadne bohatú poradenskú činnosť pre rozmanité ustanovizne štátnymi a vládnyimi začínajúc a jednotlivcami končiac. Takmer štvrtstoročie bola externou redaktorkou rozhlasovej jazykovej poradne, je dlhoročnou členkou redakčnej rady Kultúry slova, spoluautorkou knižných výberov z rozhlasových jazykových relácií a z rozhlasových príspevkov sama zostavila knižný výber s názvom Jazyková poradňa odpovedá (1988), ktorý sa svojou netradičnou koncepciou, sviežim podaním a živosťou stretol s veľmi priaznivým čitateľským ohlasom. V tejto súvislosti sa žiada uviesť, že M. Pisárčiková túto oblasť svojej jazykovednej činnosti vždy opierala o dokonalé poznanie rozoberanej problematiky v jej materiálovej, teoretickej i historickej rovine, čitateľom a poslucháčom sa prihovárala rečou zrozumiteľných a presvedčivých argumentov, ako aj neošúchaným, živým a zaujímavým jazykom. Svoju prácu v okruhu jazykovej kultúry robila na základe premys-

lených a jasných východísk, pri ktorých mala na mysli nielen počúvajúceho alebo čítajúceho partnera, lež aj špecifiká tejto výchovnej práce v rozhlase či v tlači. O tom svedčia aj osobitné príspevky venované zovšeobecneniu výchovnej práce v jazykových rubrikách (1986).

O živej spätosti M. Pisárčikovej s problematikou vedného odboru aj vedeckého pracoviska, na ktorom prežila tridsaťpäť rokov života, svedčí aj jej sústavné recenzovanie súčasnej jazykovednej produkcie, najmä lexikologickej a lexikografickej, a to domácej i zahraničnej, v jazykovedných časopisoch, ako aj v hromadných oznamovacích prostriedkoch. V týchto recenziách, rovnako ako vo svojich štúdiách a článkoch a v praktickej lexikografickej práci ukázala dobrú orientáciu v odbornej literatúre a schopnosť vlastného prístupu k spracúvanej problematike.

Dr. M. Pisárčiková má za sebou neobyčajne bohaté, pestré a cenné jazykovedné dielo. Plných tridsaťpäť rokov práce a života venovala poznávaniu a opisovaniu slovenského národného jazyka, najmä jeho spisovnej podoby. Takýto pracovný a životný zástoj nepochybne vyplýva z celkového ustrojenia a zamerania jej osobnosti, zo živého vzťahu k národným a kultúrnym hodnotám a špeciálne k nášmu jazykovému dedičstvu a k našim duchovným tradíciám a overeným životným hodnotám. Tieto vlastnosti spolu s nevšednou pracovitosťou a cieľavedomosťou tvorili pevné osobnostné a ľudské zázemie jej jazykovednej práce a dosiahnutých výsledkov, ktoré dnes tvoria neodmysliteľnú súčasť nášho terajšieho poznania o našom jazyku. Treba jej za to vysloviť úprimnú vďaku a vysloviť želanie, aby tieto výsledky našli čo najviac nielen zapálených používateľov, lež aj úprimných rozvíjateľov a nasledovníkov.

J. Kačala

Súpis prác Márie Pisárčikovej za roky 1963–1995

Bibliografia jazykovedných prác Márie Pisárčikovej je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov: najprv sa v príslušnom roku uvádzajú knižné práce a vedecké štúdie v odborných jazykovedných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petitom) články, referáty,

drobné príspevky, správy a pod. Drobné príspevky rovnakého charakteru, ktoré v tom istom roku vyšli v tej istej rubrike toho istého ročníka časopisu, sa uvádzajú súhrnne v jednom hesle (hniezdajú sa). Súhrnne sa uvádzajú aj správy o tom istom podujatí. V závere sa osobitne uvádza spolupráca a redakčná činnosť.

1963

Slovník slovenského jazyka. Zv. 3. P–R. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1963. 912 s. (spoluautori V. Budovičová, K. Buzássyová, K. Habovštiaková, M. Hayeková, O. Kajanová, F. Kočiš, M. Marsinová, Š. Michalus, Š. Peciar, J. Pikorová, V. Slivková, E. Smiešková, M. Šalingová, Š. Vragaš).

1964

Slovník slovenského jazyka. Zv. 4. S–U. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1964. 760 s. (spoluautori V. Budovičová, K. Buzássyová, K. Habovštiaková, M. Hayeková, O. Kajanová, A. Keder, F. Kočiš, Š. Michalus, Š. Peciar, V. Slivková, E. Smiešková, M. Urbančok).

1965

Slovník slovenského jazyka. Zv. 5. V–Ž. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1965. 848 s. (spoluautori V. Budovičová, J. Kačala, O. Kajanová-Šulcová, F. Kočiš, Š. Peciar, V. Slivková, E. Smiešková, M. Šalingová, M. Urbančok, Š. Vragaš).

1966

K niektorým otázkam využitia synonym v jednozväzkovom výkladovom slovníku. – Slovenská reč, 31, 1966, s. 349–352.

Dobrá pravopisná príručka. [Zauner, A.: Praktická príručka slovenského pravopisu. 3. vyd. Martin 1966.] – In: Predvoj, 2, 1966, č. 19, s. 14 (ref.).

Už len dodatky. [Slovník slovenského jazyka. 1–5. Bratislava 1959–1960, 1963–1965.] – In: Predvoj, 2, 1966, č. 13, s. 14 (ref.).

Jazyková poradňa. [Jazyková poradňa. 4. Red. G. Horák – J. Ružička. Bratislava 1966.] – In: Predvoj, 2, 1966, č. 34, s. 14 (ref.).

Idem pri dom – pri školu. – Slovenská reč, 31, 1966, s. 380.

1967

Poznámky o jazyku novín. – In: Kultúra spisovnej slovenčiny. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1967, s. 258–260.
Z prieskumu vyučovania slovenského jazyka a úrovne jazy-

kovej kultúry na školách. – Kultúra slova, 1, 1967, s. 55–56.
Jazykové starosti v NSR. – Kultúra slova, 1, 1967, s. 353–355.

Existuje literatúra pre mládež? [Jazyk a umelecké dielo. Red. J. Ružička et al. Bratislava, Mladé letá 1966.] – In: Predvoj, 3, 1967, č. 1, s. 14 (ref.).
„Sranda“, „švanda“. – Kultúra slova, 1, 1967, s. 30–31. – Tamže: Výslovnosť názvu obce *Terany* (s. 32). – *Jarka, dojka*, „jahnica“ a *bahnica* (s. 52).
Aj vy svoje deti „hýčkate“? – Večerník, 18. 11. 1967, s. 5.

1968

Slovník slovenského jazyka. Zv. 6. Doplnky. Dodatky. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1968. 336 s. (spoluautori E. Jóna, F. Kočíš, Š. Michalus, O. Schulzová, V. Slivková, E. Smiešková, M. Šalingová).

Synonymické slovníky ako nástroj starostlivosti o jazyk. – Slovenská reč, 33, 1968, s. 116–119.

Koncert Slovenskej filharmónie z inej strany. – Kultúra slova, 2, 1968, s. 107–111.
Majú aj inde jazykové problémy? – Predvoj, 4, 1968, č. 2, s. 14.
Príručka pre Slovákov v Juhoslávii. [Myjavcová, M.: Jazykové poznámky. Báčsky Petrovec 1966.] – In: Kultúra slova, 2, 1968, s. 57–59 (ref.).
Kniha s predstihom [Kultúra spisovnej slovenčiny. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1967.] – In: Predvoj, 4, 1968, č. 17, s. 14 (ref.).
Drôtikovač, drôtky na parkety, drôtenka. – In: Jazyková poradňa. 5. Red. G. Horák – J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1968, s. 114–115. – Tamže: *Nasládlý, či sladkastý?* (s. 186–187). – *Zbierať – zberať* (s. 190–191). – *Zjednodušovanie výslovnosti v slovách typu vstávať, včela* (s. 317–318). – *Kamaše či gamaše?* (s. 319–320).
V Priore. – Kultúra slova, 2, 1968, s. 30. – Tamže: *Ošípaná* (s. 94).
Bratislava alebo Pozsony? – Pravda, 28. 6. 1968, s. 7.
O novele, novelizácii a novelizovaní. – Večerník, 27. 7. 1968, s. 5. – Tamže: *Neobjednávajú si „kapanú“ kávu* (8. 11., s. 5).

1969

Koncepcia Česko-slovenského slovníka. – Slovenská reč, 34, 1969, s. 339–345 (spoluautori G. Horák, Š. Michalus, Š. Peciar, V. Slivková, spolupráca E. Smiešková).

Na každý deň slovenčina. (O jazykovom stĺpčeku v bratislavskom Večerníku). – Kultúra slova, 3, 1969, s. 27–28.
Filtrovaná káva. – Kultúra slova, 3, 1969, s. 32. – Tamže: *Štatistikárka, štatistička, štatistka* (s. 286). – *Bochum – v Bochume* (s. 319). – *Púšťať platňu i prehrať platňu* (s. 326).
Priliehavosť výrazu a synonymá. – P 24 – Pravda na weekend, 2, 1969, č. 17, s. 6. – Tamže: *Pokiaľ sa týka...* (č. 37, s. 6).

- O *panickom* strachu a výslovnosti. – Večerník, 24. 2. 1969, s. 3. – Tamže: *Lusky, lušteniny* alebo *struky, strukoviny?* (24. 3., s. 3). – Hostinec „u Závory“? (9. 6., s. 3). – O „porcovaní“ a *porciovaní* (25. 8., s. 3). – Znova o starej chybe (29. 9., s. 3).
- Aký bol vývin spisovnej slovenčiny od r. 1918. – P 24 – Pravda na weekend, 2, 1969, č. 3, s. 6 (správa o konferencii o spisovnej slovenčine v r. 1918–1968, konanej v dňoch 10.–12. 12. 1968 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach). – Ďalšia autorkina správa o tej istej konferencii: Spisovná slovenčina v rokoch 1918–1968. – Kultúra slova, 3, 1969, s. 121–122.

1970

- Z osobitných problémov pripravovaného česko-slovenského slovníka. – Kultúra slova, 4, 1970, s. 266–269.
- Aké miesto má slovo *podraz* v našej slovnej zásobe? – Kultúra slova, 4, 1970, s. 173–175.
- O používaní podmieňovacieho spôsobu. – Kultúra slova, 4, 1970, s. 126. – Tamže: *Mrzieť – mrzieť sa* (s. 190).
- Žreb* alebo *lós*? – Pravda na víkend, 3, 1970, č. 16, s. 6.
- Nebojme sa skloňovať cudzie mená. – Večerník, 26. 1. 1970, s. 2. – Tamže: O jazykovej ekonomike a vetnej príslovke *treba* (23. 3., s. 2). – Máme nový druh vína? (11. 5., s. 2). – O minulých časoch v slovenčine (14. 9., s. 2). – Vianočný jazykový priečinok (14. 12., s. 7).
- Lexikografická konferencia v Smoleniciach. – Slovenská reč, 35, 1970, s. 382–386 (spoluautorka E. Smiešková).

1971

- Slovenčina moja. Zborník z konferencie o slovenskom jazyku a literatúre. Red. J. Špánik. Bratislava, Krajský pedagogický ústav 1970. In: Kultúra slova, 5, 1971, s. 58–60 (ref.).
- Drôtikovať, drôtky na parkety*. – In: 1000 poučení zo spisovnej slovenčiny. Red. G. Horák. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1971, s. 63–64. – Tamže: *Gamaše* (s. 74). – *Kapať* nie je *kvapkať* (s. 103). – *Kečup* (s. 105). – *Lángoš?* (s. 126). – *Maznať, nie hýčkať* (s. 143). – *Ôsmy* (s. 192). – *Prior – v Priore* (s. 235). – *Sladkastý, nie „nasládly“* (s. 264). – *Stavme sa* (s. 277). – *Struky, strukoviny, nie „lusky, lušteniny“* (s. 279). – *Štatistik, štatistička a štatistikár, štatistikárka* (s. 287). – *Vstávať* (s. 325–326). – *Zabažiť – zabažať* (s. 359). – *Zbierať a zberať* (s. 349). – „Známkové víno“ je *značkové víno* (s. 354). – *Zostarený, zostarnutý, nie „prestárly“* (s. 357). – *Žreb* alebo *lós* (s. 365). – 2. vyd. 1974 (so zmeneným stránkovaním).
- Zemiaky s modrou oblohou*. – Kultúra slova, 5, 1971, s. 30–31. – Tamže: *Odvádzať inscenáciu hier* (s. 189).
- Poznámky z koncertov SF – ale nie o hudbe. – Večerník, 7. 4. 1971, s. 5. – Tamže: Ťažkosti so skloňovaním v obchode (13. 10., s. 5).
- Konferencia o jazykovej výchove v materských školách. – Kultúra slova, 5, 1971, s. 220–222 (správa o krajskej konferencii o jazykovej výchove a kultúre reči v materskej škole, konanej v dňoch 21.–23. 2. 1971 v Turčianskych Tepliciach; spoluautor F. Kočíš).

1972

- Alexandrova, Z. E.: Slovar sinonimov ruskogo jazyka. Moskva 1968. – In: Slavica Slovaca, 7, 1972, s. 276–278 (ref.).
- Dvadsať rokov Jazykovej poradne. – Rozhlas, 1972, č. 41, s. 9.
- Jubileum Jazykovej poradne. – Nedel'ná Pravda, 5, 1972, č. 38, s. 6.
- Rodina Vančíková, sestry Stančíkové. – Rozhlas, 1972, č. 4, s. 17, 23.
- Čo so slovom *prakticky*? – Javisko, 4, 1972, s. 167.
- Dobrá slovenčina len „proti odmene“? – Večerník, 8. 3. 1972, s. 5. – Tamže: O „stárnutí“ a „prestárnutí“ (7. 6., s. 5). – O niektorých názvoch jedál z vajec (6. 12., s. 5).

1973

- Malý synonymický slovník. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1973. 318 s. – 2. vyd. 1978. – 3. vyd. 1983. – 4. vyd. 1987. – 5. vyd. 1988. 256 s. – 6. vyd. 1990 (spoluautor Š. Michalus).
- Z problémov lexikálnych synonym v slovenčine. – Kultúra slova, 2, 1973, s. 225–229, 257–260, 300–304, 325–330.
- Niekoľko poznámok o typoch synonymných ekvivalentov. – In: Slovo a slovník. Zborník referátov z lexikologicko-lexikografickej konferencie v Smoleniciach 4.–7. mája 1970. Red. J. Ružička – I. Poldauf. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1973, s. 215–217.
- Herci „odviedli dobrú robotu“. – Javisko, 5, 1973, s. 85. – Tamže: O chybe pri zámenách *tento, táto, toto* (s. 273).
- Rozumia sa hokeju? – Práca, 4. 6. 1973, s. 3. – Tamže: Zlozvyky v hovorených prejavoch (27. 12., s. 3).
- Lángoš alebo podplamenník? – Večerník, 10. 8. 1973, s. 5. – Tamže: *Odpočívadlo, odpočívka* alebo *oddychovisko*? (23. 11., s. 5).

1974

- Prefixálne antonymá so záporovou časticou *ne-* v slovenčine. – In: Jazykovedné štúdie. 12. Peciarov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1974, s. 183–192.
- Gála alebo gala? – Slovenská reč, 39, 1974, s. 381–382.
- Názvy miest v slovenčine a češtine. – Nedel'ná Pravda, 7, 1974, č. 40, s. 6. – Tamže: Alergológia alebo alergiológia? (č. 45, s. 6).
- O slovách *regulárny* a *kontroverzia*. – Večerník, 15. 11. 1974, s. 3.
- Blahoželáme Dionýzovi Hirkovi. – Kultúra slova, 8, 1974, s. 359 (k 60. narodeninám).

1975

Jazyková stránka knihy Zábrana pracovných úrazov v poľnohospodárstve a ich odškodňovanie. [Brezovská, Ž. – Lalík, J. – Matúš, J.: Zábrana pracovných úrazov v poľnohospodárstve a ich odškodňovanie. Bratislava 1968.] – In: Kultúra slova, 9, 1975, s. 363–366 (poznámky k jazykovej stránke publikácie).
Malý frazeologický slovník. Obohatenie jazykovednej literatúry. [Smiešková, E.: Malý frazeologický slovník. Bratislava 1974.] – In: Práca, 8. 2. 1975, s. 6 (ref.).
Gala koncert. – Práca, 24. 3. 1975, s. 3. – Tamže: Slová okolo žatvy (21. 7., s. 3).

1976

Synonymický rad ako východisko pri štúdiu lexikálnej synonymie. – Slovenská reč, 41, 1976, s. 3–10.

Prastarý otec, prastará matka, prastarí rodičia. – Slovenská reč, 41, 1976, s. 319–320.

Chyby v hovorených prejavoch. – Nedel'ná Pravda, 9, 1976, č. 7, s. 6.

Využívajme synonymá. – Práca, 23. 8. 1976, s. 3.

Vedecká konferencia o teórii spisovného jazyka. – Slovenská reč, 41, 1976, s. 177–183 (správa o konferencii konanej v dňoch 21.–23. 1. 1976 v Domove vedec'kých pracovníkov SAV v Smoleniciach).

Konkurz televíznych hlásateľiek. – Kultúra slova, 10, 1976, s. 125–126 (správa o konkurze konanom v dňoch 27.–28. 10. 1975 v Bratislave).

1977

Synonymické vzťahy pri ustálených spojeniach typu *dať súhlas*. – Slovenská reč, 42, 1977, s. 144–153.

Kapitoly o slovenčine. [Kapitoly o slovenčine. Red. J. Kačala. Bratislava 1976.] – In: Kultúra slova, 11, 1977, s. 217–219 (ref.).

Dostať skúšku za dva, za tri. – Kultúra slova, 11, 1977, s. 283–284.

Rajčina, alebo paradajka? – Nedel'ná Pravda, 10, 1977, č. 10, s. 6. – Tamže: Ešte raz o synonymách (č. 15, s. 6).

Zastaraný – zastaralý. – Práca, 1. 8. 1977, s. 3.

Prepravky. – Večerník, 14. 1. 1977, s. 3. – Tamže: Za tepla, za studena (21. 10., s. 3).

IX. seminár macedónskeho jazyka, literatúry a kultúry. – Slavica Slovaca, 12, 1977, s. 90–91 (správa o seminári konanom v dňoch 9.–11. 8. 1976 v Skopje a v dňoch 13.–25. 8. 1977 v Ochride, Macedónsko).

1978

Synonymia sloviess v uvádzacích vetách. – Slovenská reč, 43, 1978, s. 210–216.

Synonymá v slovenčine. – In: O slovenčine pre slovenčinárov. Red. J. Oravec. Bratislava, Pedagogický ústav mesta Bratislavy 1978, s. 56–72.

Spisovný jazyk a jazyková kultúra. [Spisovný jazyk a jazyková kultúra. Red. J. Horecký. Bratislava 1978.] – In: Kultúra slova, 12, 1978, s. 278–281 (ref.).
Protikladné významy spojenia *slabá stránka niekoho*. – Kultúra slova, 12, 1978, s. 211–212.
Balíčkovany – *balíčkový*. – Kultúra slova, 12, 1978, s. 371–372.
Následok, dôsledok, výsledok. – Práca, 17. 4. 1978, s. 6. – Tamže: *Pohoda, nepohoda, polahoda* (4. 12., s. 3).
Špageta – *špagiet*, ale *margaréta* – *margarét*. – Večerník, 31. 3. 1978, s. 3. – Tamže: *Chyba pri slovesách mladnúť, starnúť* (12. 5., s. 3). – *Zveriť na starosť* (27. 10., s. 3). – *Hurma* (8. 12., s. 3).

1979

Česko-slovenský slovník. Red. G. Horák. 1. vyd. Bratislava, Veda 1979. 752 s. – 2. vyd. 1981 (spoluautori K. Buzássyová, G. Horák, F. Kočíš, M. Marsinová, Š. Peciar, E. Rísová, V. Slivková, M. Šalingová).

Aktuálne o rozhlasovej jazykovej poradni. – In: Z teórie spisovného jazyka. Zborník referátov a diskusných príspevkov. Red. J. Kačala. Bratislava, Veda 1979, s. 192–194.

Výkladový slovník v jednom zväzku. – Nedeľná Pravda, 12, 1979, č. 10, s. 6.
Dejinnotvorný alebo *dejnotvorný*? – Kultúra slova, 13, 1979, s. 127.
Príslušný, patričný, náležitý. – Práca, 13. 8. 1979, s. 3.
Aj zámeno môže byť hrubé. – Večerník, 6. 5. 1979, s. 3. – Tamže: Z bratislavských jazykových chýb (3. 8., s. 3).

1980

Vnútroslovná antonymia. – In: Jazykovedné štúdie. 15. Horeckého zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1980, s. 213–219. – Znovu publikované: Word-Internal Antonyms. Prel. A. Böhmerová. – In: A Reader in Slovak Linguistics. Studies in Semantics. Red. J. Kačala et al. München, Verlag Otto Sagner 1992, s. 213–226.

Veľký slovensko-ruský slovník. [Veľký slovensko-ruský slovník. Zv. 1. Red. D. Kolár et al. Bratislava, Veda 1979.] – In: Kultúra slova, 14, 1980, s. 280–283 (rec.).
Hodnotenie niektorých významov v slovese *musieť*. – Kultúra slova, 14, 1980, s. 21–23. – Tamže: *Dolková forma, dolkáreň* (s. 51–52). – Spojenie *mať otázku k niekomu* (s. 181–182).
Spolupráca = *súčinnosť*. – Práca, 15. 9. 1980, s. 3.
Viac *salónok*, ale menej *pacientiek*. – Večerník, 4. 1. 1980, s. 3. – Tamže: *Jednorozový*, ale *viacrázový* (20. 6., s. 3).

1981

Sémantická analýza slovíes s príznakmi deminutívnosti. – In: Jazykovedné štúdie. 16. Materiály z vedeckej konferencie o sémantike (Smolenice, 14.–17. januára 1980). Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1981, s. 221–223.

Slovesá s príznakom zdobnenosti a ich synonymické vzťahy. – Kultúra slova, 15, 1981, s. 33–38.

Nová knižka z oblasti sémantiky. [Sekaninová, E.: Sémantická analýza predponového slovesa v ruštine a slovenčine. Bratislava 1980.] – In: Kultúra slova, 15, 1981, s. 89–90 (ref.).

Takže v úlohe častice. – Kultúra slova, 15, 1981, s. 275–277.

Zaistiť a zabezpečiť. – Práca, 2. 2. 1981, s. 4. – Tamže: Sú „prestárli“ občania? (24. 8., s. 4).

1982

Knižné slová v slovenčine. – Slovenská reč, 47, 1982, s. 84–92.

Prvky knižnosti v publicistickom štýle. – In: Jazyk a štýl publicistiky. Zborník príspevkov z vedecko-praktickej konferencie o jazyku a štýle v tlači, rozhlase a televízii. Red. J. Mistrík. Bratislava, Ústredný výbor Slovenského zväzu novinárov 1982, s. 56–59.

Čo je *recesia*. – Kultúra slova, 16, 1982, s. 172–174.

Zdobnené slovesá. – Nedel'ná Pravda, 15, 1982, č. 16, s. 7. – Tamže: Rozhlasová jazyková poradňa (č. 38, s. 7).

Necestujeme preto, pretože prší. – Práca, 4. 10. 1982, s. 4.

1983

Lexikologische, lexikographische und normative Problematik des einbändigen Wörterbuchs der slowakischen Schriftsprache der Gegenwart. – In: Lexikographie von Heute und das Wörterbuch von Morgen. Analysen – Probleme – Vorschläge. Linguistische Studien. Reihe A. Arbeitsberichte. Red. J. Schmidt – D. Viehweger. Berlin, Akademie der Wissenschaften der DDR, Zentralinstitut für Sprachwissenschaft 1983, s. 349–364 (spoluautor J. Kačala).

Pokračovanie významného lexikografického diela. [Vel'ký slovensko-ruský slovník. Zv. 2. Red. E. Sekaninová. Bratislava 1982.] – In: Kultúra slova, 17, 1983, s. 251–254 (rec.).

Meno pre naše dieťa. [Majtán, M. – Považaj, M.: Meno pre naše dieťa. Bratislava 1983.] – In: Nedel'ná Pravda, 16, 1983, č. 9, s. 7 (ref.).

Slovenčina poznávaná s úsmevom. [Ružičková, E.: Slovenčina s úsmevom. Bratislava 1983.] – In: Večerník, 2. 9. 1983, s. 3 (ref.).
Robiť – pracovať. Práca, 11. 7. 1983, s. 4.

1984

Spôsob sémantického opisu slovnej zásoby v Krátkom slovníku slovenského jazyka. – Kultúra slova, 18, 1984, s. 65–71.
Z metodických postupov pri sémantickom opise slovnej zásoby v jednozväzkovom slovníku. – In: Obsah a forma v slovnej zásobe. Materiály z vedeckej konferencie o výskume a opise slovnej zásoby slovenčiny (Smolenice 1.–4. marca 1983). Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1984, s. 61–64.

Trenčiansky jemný párok. – Kultúra slova, 18, 1984, s. 360–361.
Šikovný, chytrý, bystrý, čulý. – Práca, 22. 10. 1984, s. 4.
Diskrétna a indiskrétna otázka. – Večerník, 20. 7. 1984, s. 3. – Tamže: Cudzie nie je vždy lepšie (26. 10., s. 3).
Jubileum Eleny Smieškovej. – Kultúra slova, 18, 1984, s. 248–249 (k 65. narodeninám).

1985

Zvratné slovesá v súčasnom lexikografickom spracovaní. – Slovenská reč, 50, 1985, s. 332–340.

O slovách súvisiacich s pestovaním kukurice. – Kultúra slova, 19, 1985, s. 277–279.
Čo máme na starosti a čo na svedomí? – Práca, 22. 7. 1985, s. 5.
Premeny slova *bryndza*. – Večerník, 28. 6. 1985, s. 3. – Tamže: *Bagety* (27. 9., s. 3).

1986

Pravidelné jazykové rubriky ako prostriedok pestovania kultúry reči. – Kultúra slova, 20, 1986, s. 107–113.
O súčasnom poslaní a súčasných cieľoch jazykových rubriek. – In: Jazyková politika a jazyková kultúra. Materiály z vedeckej konferencie v Smoleniciach 17.–19. apríla 1985. Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave 1986, s. 256–263.

Relaxujeme sa, saunujeme sa alebo relaxujeme, saunujeme? – Kultúra slova, 20, 1986, s. 248–250.
Zasadnutie a zasadanie. – Kultúra slova, 20, 1986, s. 64. – Tamže: *Boj proti slovu boj?* (s. 191). – *Kto je to ševkyňa?* (s. 287–288).

Ako sa vyjadruje zdvorilosť. – Práca, 2. 6. 1986, s. 5.

1987

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková.
1. vyd. Bratislava, Veda 1987. 592 s. – 2., oprav. vyd. 1989
(spoluautori J. Doruľa, J. Kačala, M. Marsinová, I. Masár, Š.
Michalus, Š. Peciar, M. Považaj, V. Slivková, E. Smiešková, E.
Tibenská, M. Urbančok).

Teória lexikológie v Českej lexikológii. [Filipec, J. – Čermák, F.: Česká lexikologie.
Praha 1985.] – In: Kultúra slova, 21, 1987, s. 25–29 (rec.).

O sekundárných predložkách v češtine. [Kroupová, L.: Sekundární předložky
v současné spisovné češtině. Praha 1985.] – In: Kultúra slova, 21, 1987, s.
180–182 (ref.).

Všetko a nič. – Kultúra slova, 21, 1987, s. 57–58. – Tamže: *Záhryzok a zájedka* (s.
216–218).

Kto tvorí jazyk? – Nedel'ná Pravda, 20, 1987, č. 15, s. 7. – Tamže: *Rozmeniť na
drobné* (č. 17, s. 7).

Vedia Slováci vysloviť hlásky *ü* a *ö*? – Večerník, 5. 6. 1987, s. 3.

Sekundárne predložky v odbornom štýle. – Vesmír, 66, 1987, s. 595.

Obraz národného jazyka. – Nové slovo, 29, 1987, č. 30, s. 13 (rozhovor A. Šimo-
novičovej s J. Kačalom a M. Pisárčikovou).

1988

Miesto subštandardných slov v slovnej zásobe. – Slovenská reč,
53, 1988, s. 140–151.

Synonymá slovesa *umrieť*. – Kultúra slova, 22, 1988, s. 11–15.

[Príspevok do diskusie o Krátkom slovníku slovenského jazyka.] – Slovenské po-
hľady, 104, 1988, č. 6, s. 62–64.

Predhovor. – In: Pisárčiková, M. a kol.: Jazyková poradňa odpovedá. Red. M. Pisárči-
ková. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988, s. 5–6.

Pohľad na jazykovú stránku publikácie. [Kittler, J. – Mikler, J.: Základy využívania s-
nečného žiarenia. Bratislava 1986.] – In: Kultúra slova, 22, 1988, s. 377–379
(posudok jazykovej stránky publikácie).

Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 6–7. Red. D. Dudok. Nový Sad 1984–
1985. – In: Slovenská reč, 53, 1988, s. 306–309 (ref.).

Akú obilninu rozumieme pod slovom *žito*? – In: Pisárčiková, M. a kol.: Jazyková porad-
ňa odpovedá. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Slovenské pedagogické naklada-
ateľstvo 1988, s. 7–8. – Tamže: Máme v slovenčine sloveso *sporiť sa*? (s. 8). –
Koľko je to *kopec starostí*? (s. 8). – S čím súvisí slovo *podraz*? (s. 8). – Čo
znamenajú slová s predponou *vice-*? (s. 8–9). – O akom človeku hovoríme, že je
skývraživý? (s. 9). – Aké sú to *lietacie dvere*? (s. 9). – Nemá sa sloveso *zapo-
dievať sa* používať iba v záporných súvislostiach? (s. 9). – Čo vlastne znamená
sloveso *kváriť*? (s. 10). – Čo značí slovo *nadsídlištný*? (s. 10). – Čo presne značí

slovo *design* a ako sa má písať? (s. 10). – Ako sa máme dohovoriť pri kúpe párkov? (s. 24). – Ako sa volá kukuričný šúľok po olúpaní zrna? (s. 24–25). – Keď máme *hmotnosť* namiesto *váhy*, budeme sa „zhmotňovať“ namiesto *vážiť*? (s. 25). – Ako sa volá zariadenie na dierkovanie cestovných lístkov? (s. 25). – Prečo *strojová súčiastka*, ale *strojný inžinier*? (s. 40). – Pridávame do jedla *majoránku* alebo *majorán*? (s. 40–41). – Kto je *pracujúci* a kto je *pracovník*? (s. 41). – Je rozdiel medzi *podpätkom*, *opätkom* a *pätníkom*? (s. 41). – Kedy *pretekáme* a kedy *sa pretekáme*? (s. 41). – Je *branža* to isté čo *brandža*? (s. 41–42). – Je rozdiel medzi dvoma *prieklepmi* a dvoma *preklepmi*? (s. 42). – Medzi domami sú *preluky* alebo *prieluky*? (s. 52). – Sú slová *osobitný* a *osobitý* významovo zhodné? (s. 64). – Prečo niektoré syry u nás predávajú ako *topené*, iné ako *tavené*? (s. 65). – Kryje sa významovo slovo *ročník* so slovom *trieda*? (s. 65). – Kedy riešime *otázky* a kedy už *problémy*? (s. 65). – Sú *lievance* a *dolky* to isté jedlo? (s. 66). – Je *riport* to isté čo *reportáž*? (s. 66). – Prečo toľko kriku okolo slov *posledný* a *ostatný*? (s. 66). – Dusíme mäso v *rajnici* alebo v *kastróle*? (s. 74). – Púšťajú deti v jeseni *šarkany* alebo aj *draky*? (s. 74–75). – Pekný, dobrý výkon sa *odvádza* alebo *podáva*? (s. 76). – Patrí *obloha* aj *na tanier*? (s. 76). – Je vhodné, keď sa hovorí o *narodení teliec*, *prasiec*? (s. 76). – Aké sú to „stávajúce“ problémy? (s. 77). – Môže stromom *svedčať* vlaha? (s. 77). – Čím prikrývame hrnce: *pokrývkou*, *prikrývkou* či *pokrievkou*? (s. 84). – Čo si pýtame v školskej jedálni: *prídavok*, *dupľu* alebo „nášup“? (s. 84). – Ktoré slová z dvojíc *zasa* – *zase*, *blondína* – *blondínka*, *črepy* – *črepiny* sú správne? (s. 84). – Niekomu niečo hlavou *preblesklo* alebo *preblyslo*? (s. 84). – Ako pomenujeme časový úsek dňa: *predpoludním*, *predobedom*, *dopoludnia* alebo *doobeda*? (s. 85). – Na dvere *klopeme* alebo aj *klepeme*? (s. 85). – Je to pravda, že namiesto slova *zips* sa má vraviť *zdrhovadlo*? (s. 87). – Celá rodina *saunuje* alebo celá rodina *sa saunuje*? (s. 87–88). – Čím sa slovo *zádrhel* vymyká z našej lexiky? (s. 88). – *Peňazí sa mu máľilo* alebo *peniaze sa mu máľili*? (s. 88). – Môžeme vyzvať hosta: *prosím*, *odlož si*? (s. 88). – Prečo *hrianka* a nie *topinka*, *topienka*? (s. 92–93). – Za siedmimi *morami* či *moriami*? (s. 115). – Vravíme o rozličných druhoch *mies* či *mias*? (s. 115). – Ako treba rozumieť vete *Keby mi niekto povedal, neveril by som tomu*? (s. 116). – Pri vykaní hovoríme: *bolí by ste tomu rád* či *bolí by ste tomu radi*? (s. 116). – Ako znie v slovenčine Fučíkova známa výzva „Lidé, bděte“? (s. 116). – Ako sa skloňuje slovo *lečo*: v *leči* alebo v *leče*? (s. 116). – Prečo *jedna celá päť desatín*, ale *nula celých päť desatín*? (s. 117). – Používa sa slovo *hudba* aj v množnom čísle? (s. 117). – Stretol som známu *paniu* či známu *pani*? (s. 117). – Zaváraniny uschovávame v *špajzi*, v *špajze* alebo v *komore*? (s. 117–118). – Ako označujeme ženských príslušníkov rodiny: sestry *Stančíkove* alebo *Stančíkové*? (s. 118). – Má sa vraviť o *profesionálnej*, *profesiovej*, *profesijnej* či *profesnej* orientácii mládeže? (s. 132). – Prečo sa prístroj, ktorým sa meria teplota, nevolá „teplotomer“? (s. 132). – Kto niečo dodáva, je *dodavateľ* či *odávateľ*? (s. 132). – Tí, čo tipujú v športke, sú *tipéri*? (s. 132–133). – Lekársky odbor zaoberajúci sa znečitlivením je *anestéziológia* alebo *anestéziológia*? (s. 133). – Absolventka ekonómie je *ekonomička* či *ekonómka*? (s. 133). – Prežívajú deti *hrové* obdobie alebo *herné* obdobie? (s. 133). – Netreba „poslovenčiť“ lekára na *liekára*, keďže máme *mlieko* – *mliekára*? (s. 133). – Vravíme *respektíve* alebo aj *respektívne*? (s. 133–134). – Poštové obálky *zaliepame* alebo *zalepujeme*? (s. 134). – Pečieme kura „do zlatova“? (s. 134). –

Je vyjadrenie *Už tretím dňom rokuje konferencia správne?* (s. 156). – Je správne utvorené súvetie *Bolo to v tom roku, kedy som sa narodil?* (s. 156). – Patrí výraz *ide byť pekne* do spisovného jazyka? (s. 157). – Je správne spájať súvetie dvojicou výrazov *preto – pretože?* (s. 157). – Môžeme chcieť *po niekom* priateľskú službu? (s. 166). – Máme otázku *na niekoho* alebo *k niekomu?* (s. 166). – S čím sa viaže sloveso *kandidovať*: s predložkou *na* alebo *za?* (s. 166–167). Má spojenie *vo ôsmich prípadoch* správnu podobu? (s. 171). – Robíme skúšku *za jedna* alebo *na jednotku?* (s. 171). – Je Radošinské naivné divadlo pomenované podľa obce *Radošina* alebo *Radošiná?* (s. 182). – Prečo si niektoré nositeľky mien *Luba, Soňa* zapisujú meno ako „Ljuba“, „Sonja“? (s. 182). – Má sa meno *Lydka* písať *s -y* alebo *aj s -i?* (s. 182). – Voláme na *Mareka* alebo na *Marka?* (s. 182–183). – Ako sa volá obyvateľ *Prievidze*: *Prievidčan* alebo *Prievidžan?* (s. 183). – Kedy a prečo sa zmenili mená obcí *Kriviany, Lipiany* na *Krivany, Lipany?* (s. 183). – Ako sa volajú obyvateľky *Polomy* a *Polomky?* (s. 183). – Ako sa volajú obyvatelia *Novej Vsi* a *Novej Viesky?* (s. 183–184). – Sú slová *pietny* a *pacient* dvojslabičné alebo trojslabičné? (s. 191). – Má byť v slove *oteplovačky* mäkké *l?* (s. 191). – Prečo sú v tvaroch *funkciám, v tradíciách* dlhé prípony *-iám, -iách?* (s. 191). – Prečo sa slovo *ionoforéza* niekedy používa v podobe *iontoforéza?* (s. 192). – Prečo *mladneme, starneme*, a nie „mládneme“, „stárneme“? (s. 192). – Prečo je v slove *štvrtka* tvrdé *t*, keď súvisí so slovom *štvrt?* (s. 192). – Používame od mena mesta *Sereďe* prídavné meno *seredský* alebo *seredský?* (s. 192–193). – Ako sa vyslovuje meno denníka *Smena?* (s. 197). – Vyslovujeme *laser, lejzer* či *lézer?* (s. 197). – Píšu sa slová *sýtozelený, jasnočervený* dovedna? (s. 203). – Je správne na poštových poukážkach písať sumu s veľkým začiatočným písmenom? (s. 203). Treba písať čiarku medzi názvom mesta a dátumom? (s. 203). – Prečo sa v slove *skriňa* píše *-i-* a v slove *skrývať -y-?* (s. 204). – Najedli sme sa *z chuti* alebo *schuti?* (s. 204). – Meno obľúbenej tkaniny píšeme ako *manchester* či *menčester?* (s. 204). – S čím súvisí slovo *recesia?* (s. 211). – Odkiaľ pochádzajú tri názvy jedného typu nohavíc: *texasky, džínsy, rifle?* (s. 212). – S čím súvisí slovo *nezištný?* (s. 212). – S čím súvisí slovo *klišé?* (s. 212). – Čo je *šot?* (s. 223). – Ak je slovo *kúsať* nespisovné, prečo sa používajú výrazy *kúsadlá* a *skus?* (s. 227). – Prečo sa namiesto slova *cesta* začína používať novoutvorený výraz *vozovka?* (s. 227). – Prečo sa dnes prasa volá *ošipaná?* (s. 227). – Treba meniť *závodnú dopravu* na *závodovú dopravu?* (s. 228). – Možno *mať na svedomí úspech?* (s. 235). – Je spojenie *nemať nič na práci* slovenské? (s. 235). – Nestačí chodník pre peších označiť iba slovom *chodník?* (s. 243–244). – Môže byť *potenciálna možnosť?* (s. 244). – Nie je spojenie *požiarna ochrana* nelogické a neznamená „ochranu požiaru“? (s. 244). – Je spojenie *odškoliť tému* spisovné? (s. 248). – Je oslovenie typu *pani Helenka* spoločensky primerané? (s. 248). – Ako treba posudzovať spojenie *brať účasť na niečom?* (s. 248–249). – Ako sa neutrálne volajú *cvikačky, pichačky, štikačky?* (s. 249). – Sú slová *špajľa, špajdlä* spisovné? (s. 249). – Prečo naraz stúplo používanie slova *takže?* (s. 249). – Na zdvorilé a srdečné *Ďakujem* je primeraná odpoveď *Za málo?* (s. 249–250). Otec nášho otca je *dedko, dedo* alebo *starý otec?* (s. 250). – Je správne dávať pozdravom podobu množného čísla, napríklad *ahojte?* (s. 250). – Sú slová *šúpať, bieliť, krúžlať* nárečové? (s. 250). – Máme v slovenčine aj slová absolútne zhodné? (s. 263). – Čím sú charakteristické hovorové slová?

(s. 263). – Čo rozumieme pod pojmom expresívnosť (slova, výrazu)? (s. 263–264). – O akých slovách vravíme, že sú knižné? (s. 264).

Znovu publikované (niektoré príspevky pod zmenenými názvami): *Pietny, pacient*. – Práca, 12. 9. 1988, s. 5. – Tamže: Je rozdiel medzi dvoma *prieklepmi* a dvoma *preklepmi*? (19. 12. 1988, s. 5). – Prečo *mladneme, starneme*, a nie „*mládneme*“, „*stárneme*“? (27. 2. 1989, s. 5). – Je správne utvorené súvetie *Bolo to v tom roku, kedy som sa narodil*? (12. 6., s. 5). – Máme otázku *na niekoho* alebo *k niekomu*? (10. 7., s. 5). – Pri vykaní hovoríme: *boli by ste tomu rád* či *boli by ste tomu radi*? (17. 7., s. 5). – *Klopeme* alebo *klepeme*? (25. 9., s. 5).

Skloňovanie anglického priezviska *Rayleigh*. – Kultúra slova, 22, 1988, s. 113–114. Kupujeme mäso *do polievky* alebo *na polievku*? – Kultúra slova, 22, 1988, s. 31. – Tamže: *Perová vetrovka* (s. 220). – *Bageta, pageta, maxirožok* (s. 223). – *Rybny, rybí, rybací* (s. 318–319).

Nie je inteligent ako inteligent. – Literárny týždenník, 1, 1988, č. 14–15, s. 4–5 (o slove *inteligent*).

[Jazykové nedostatky v relácii Televízny klub mladých.] – Televízia, 23, 1988, s. 7. – Tamže: [Generačné rozdiely v jazyku.] (č. 14, s. 7). – Skloňovanie rodných mien na *-o* (č. 30, s. 7).

Ako skloňovať meno fyzika *Rayleigha*. – Vesmír, 67, 1988, s. 707.

1989

Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava, Veda 1989. 440 s. (členka autorského kolektívu).

Wortbildungssynonymie bei denominalen Verben. – In: Recueil linguistique de Bratislava. 9. Dynamic Tendencies in the Development of Language. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 1989, s. 75–83.

Synonymia slovies so všeobecným významom. – Kultúra slova, 23, 1989, s. 33–41.

Skracovanie dlhých samohlások v niektorých osobných menách. – In: Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie (6.–8. mája 1987 v Smoleniciach). Red. M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1989, s. 147–151.

Poznámky k poznámkam Márie Ivanovej-Šalingovej. – Literárny týždenník, 2, 1989, č. 15, s. 4–5 (k príspevku M. Ivanovej-Šalingovej o Krátkom slovníku slovenského jazyka; spoluautor I. Masár).

Slovenčina v našom živote. [Horecký, J.: Slovenčina v našom živote. Bratislava 1988.] – In: Kultúra slova, 23, 1989, s. 221–223 (ref.).

Habovštiaková, K.: Slovná zásoba spisovnej slovenčiny z vývinového hľadiska. Nitra 1987. – In: Slavica Slovaca, 24, 1989, s. 279–281 (rec.).

Učebnica slovenského jazyka z Juhoslávie. [Myjavcová, M.: Slovenský jazyk a kultúra vyjadrovania pre 1.–4. ročník strednej školy. Nový Sad (Juhoslávia) 1989.] – In: Kultúra slova, 23, 1989, s. 181–183 (rec.).

Čajka – čajča. – Kultúra slova, 23, 1989, s. 187. – Tamže: *Pohrdať, ale pohrdnúť* (s. 189). – *Bezplatne si vyzdvihnúť lístky na vrátnici?* (s. 318–319). – *Parkár, parkoviskár, strážca parkoviska* (s. 386).

Akísi ľudia. – Večerník, 6. 10. 1989, s. 3.

1990

Slovná zásoba v synonymických slovníkoch. – In: *Metódy výskumu a opisu lexiky slovanských jazykov. Materiály zo sympozia (Nové Vozokany 24. –26. apríla 1989)*. Red. V. Blanár et al. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 212–218.

Slovo *parfum* v slovenčine. – Slovenská reč, 55, 1990, s. 228–233.

Zborník o dynamických tendenciách v jazykovej komunikácii. [Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii. Materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach 23.–25. mája 1988. Red. J. Bosák. Bratislava 1990.] – In: Kultúra slova, 24, 1990, s. 282–288 (ref.).

Človek v zrkadle frazeológie. [Habovštiaková, K. – Krošláková, E.: Človek v zrkadle frazeológie. Bratislava 1990.] – In: Kultúra slova, 24, 1990, s. 219–221 (rec.).

Hovorca. – Kultúra slova, 24, 1990, s. 223–224. – Tamže: *Priať úprimnú sústrasť?* (s. 381).

Slovenčina dnes. – Slovenský denník, 27. 9. 1990, s. 2.

1991

Synonymia sloviess s predponou *u-*. Kultúra slova, 25, 1991, s. 71–76, 102–108.

Predponové slovesá *ukončiť, skončiť, dokončiť, zakončiť*. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 9–13.

Pohľad na vývinovú etapu spisovnej slovenčiny cez jazyk J. C. Hronského. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 293–299.

Problémy odborného vyjadrovania v cudzom jazyku. [Straková, V.: Referujeme rusky. Praha 1989.] – In: Kultúra slova, 25, 1991, s. 220–222 (ref.).

Príručka slovenskej terminológie. Inšpiratívna knižka pre odborníkov. [Masár, I.: Príručka slovenskej terminológie. Bratislava 1991.] – In: Národná obroda, 25. 4. 1991, s. 12 (ref.).

Slovenský Nový život v Juhoslávii. [Nový život, 43, 1990, č. 7–8.] – In: Kultúra slova, 25, 1991, s. 186–188 (ref.).

Dostať sa k válovu, k hrantu, k masnému hrncu alebo ku korytu? – Kultúra slova, 25, 1991, s. 216–218.

Druhý deň zasadá parlament alebo *druhým dňom* zasadá parlament? – Kultúra slova, 25, 1991, s. 63–64. – Tamže: *Chcieť po niekom niečo?* (s. 125–126). – Čo je to *stretko?* (s. 368).

Kultúra a tradícia v pozdravoch. – Večerník, 1. 3. 1991, s. 3.

Koľko synonym má sloveso *smiať sa*? – Slovenský denník, 4. 12. 1991, s. 5.

1992

Synonymá vo výkladovom slovníku. (Príspevok ku koncepcii chystaného výkladového slovníka.) – Slovenská reč, 57, 1992, s. 220–227.

Z jazykového majstrovstva noviel Mila Urbana. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 97–103.

Štyridsaťročná rozhlasová jazyková poradňa. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 257–259.

Synonymá a slovníky. – Zápisník slovenského jazykovedca, 11, 1992, s. 30–32 (tézy prednášky konanej 4. 2. 1992 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave.)

Zborník o poľnohospodárskych tradíciách vojvodinských Slovákov. [Poľnohospodárske tradície vojvodinských Slovákov. Red. M. Krivák. Nový Sad (Juhoslávia) 1990.] – In: Kultúra slova, 26, 1992, s. 176–178 (ref.).

„Pokaždé“ a *zakaždým*. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 24–26.

Čakať *pol hodinu* alebo *pol hodiny*? – Kultúra slova, 26, 1992, s. 319.

Urazená „ješitnosť“? – Večerník, 9. 10. 1992, s. 3.

1993

Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistrík s kolektívom autorov. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1993. 520 s. (členka kolektívu autorov).

Sémantika slovesa *osloviť*. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 112–114.

Expresívne vyjadrovanie v súčasnej hovorovej slovenčine. (O jazyku Puškášovho románu *Smrť v jeseni*.) – Kultúra slova, 27, 1993, s. 195–200.

O slovníkoch teoreticky. [Sekaninová, E.: Dvojazyčná lexikografia v teórii a praxi. Bratislava 1993.] – In: Kultúra slova, 27, 1993, s. 360–362 (ref.).

Valná hromada? – Kultúra slova, 27, 1993, s. 123–124. – Tamže: *Zadlženosť* alebo *zadlženosť?* (s. 191–192). – Výslovnosť skratky *t. j.* (s. 253–254).

-darný a „*dárny*“. – Večerník, 29. 1. 1993, s. 3. – Tamže: Ako „venčíme“ psa (2. 7., s. 3).

1994

Synonymický slovník dokončený. – Kultúra slova, 26, 1994, s. 145–148.

Synonymá a Synonymický slovník slovenčiny. – In: *Studia Academica Slovaca*. 23. Prednášky XXX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania 1994, s. 198–205.

Jazyk súčasnej prózy a jazyková kultúra. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 321–327.

Synonymický slovník slovenčiny. – *Zápisník slovenského jazykovedca*, 13, 1994, s. 24–25.

Cezomňa? – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 55.

Slovesá začať, začať sa, skončiť, skončiť sa. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 56. – Tamže: *Tarifa alebo taríf?* (s. 182). – *Príslovkový výraz v pohode* (s. 309). – *Teplota okolo tri stupne, teplota okolo troch stupňov* (s. 313–314). – *O výroku po nás potopa* (s. 314).

1995

Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1995. 998 s. (spoluautori A. Anettová, I. Hrubaničová, Š. Michalus, E. Pícha, M. Považaj, E. Tibenská).

Jazyk súčasnej prózy a jazyková kultúra. – In: *Spisovná slovenčina a jazyková kultúra*. Red. J. Doruľa – M. Považaj. Bratislava, Veda 1995, s. 73–81. – Podstatná časť publikovaná pod rovnakým názvom v *Kultúre slova*, 28, 1994, s. 321–326.

Frazeológia v konfrontácii. [Čierna, M. – Juríková, M. – Ondrčková, E.: *Slovensko-nemecký frazeologický slovník*. Bratislava 1995.] – In: *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 297–299 (ref.).

Slovenčina – vec politická. [Kačala, J.: *Slovenčina – vec politická?* Martin 1994.] – In: *Slovenské pohľady*, 4 + 111, 1995, č. 7–8, s. 273–275 (ref.).

Svedectvo doby [Kačala, J.: *Návrat ku koreňom. Komentáre, úvahy, príhovory z rokov 1990–1994*. Bratislava 1994.] – In: *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 48–50 (ref.).

Návšteva na Požitaví. – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 216–221.

Rozšírenie významovej štruktúry slova zaujímavý. – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 224–226.

Dievčatkovou zásluhou? – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 180–181.

Začať z iného súdka. – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 108. – Tamže: *Robiť u súkromnej firmy?* (s. 110–111). – *Znova o väzbe predložky mimo* (s. 113–114). – *O vnášaní cudzích prvkov do jazyka* (s. 115–116). – *S princípmi a dokumentmi* (s. 248). – *Navštíviť jednu pani?* (s. 308–309). – *Rozdielnosť významov slov následok, dôsledok, výsledok* (s. 313–314).

Boľavé miesto – výslovnosť. – *Nedeľná Pravda – magazín*, 4, 1995, č. 2, s. 19.

Redakčná činnosť

Jazyková poradňa Československého rozhlasu a Slovenského rozhlasu v Bratislave 1968–1993 (redaktorka relácie a autorka vyše 300 príspevkov v relácii).
Kultúra slova, 20, 1986 – 29, 1995 (členka red. rady).
Krátky slovník slovenského jazyka. Bratislava, Veda 1987. 592 s. – 2. vyd. 1989 (členka hl. redakcie).
Jazyková poradňa odpovedá. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988 (zostavovateľka).
Synonymický slovník slovenčiny. 1. vyd. Bratislava, Veda 1995. 998 s. (hlavná redaktorka).

Zostavil *L. Dvonč*

Na šesťdesiatku PhDr. Štefana Liptáka, CSc.

Ani sa veriť nechce, že začiatkom r. 1997, presnejšie 23. januára sa medzi šesťdesiatnikov zaradí aj duševne i telesne svieži PhDr. Štefan L i p t á k, CSc., samostatný vedecký pracovník Slavistického kabinetu Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Jeho mladický výzor i nevšedná aktivita je totiž v značnom rozpore s tým, čo hovorí jeho rok narodenia, hoci náš jubilant má za sebou nie najľahší život, plný zriekania sa a tvrdej práce.

Pôvodom je východniar od kosti: narodil sa a rané detstvo strávil na Spiši (Spišské Podhradie a Spišský Hrhov), strednú školu vychodil v Zemplíne (Vranov nad Topľou) a vysokú školu úspešne absolvoval v Šariši (Prešov). Istý čas (1960–1962) bol šéfredaktorom závodného časopisu, redaktorom rozhlasu a asistentom na Filozofickej fakulte Univerzity P. J. Šafárika v Prešove, no napokon so značnými praktickými jazykovednými skúsenosťami zakotvil v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV (1. 10. 1962), kde pracoval do 28. 2. 1995, keď prešiel do Slavistického kabinetu SAV. V Jazykovednom ústave si urobil doktorát filozofie (1968) a externou ašpirantúrou získal titul kandidáta filologických vied (1975). V ústave zastával viaceré dôležité funkcie (vedecký tajomník i vedecký tajomník Slovenskej jazykovednej spoločnosti). Už druhé funkčné obdobie zastáva funkciu tajomníka Jazykového odboru Matice slovenskej a od letného semestra 1996 externe pôsobí na

Pedagogickom inštitúte sv. Ondreja Trnavskej univerzity v Ružomberku.

Takto heslovite načrtnutá životná cesta Dr. Liptáka však skrývala aj veľa životných ťažkostí. Už v detstve stratil obidvoch rodičov, musel preto prekonávať nespočetné ťažkosti, o ktorých iní mladí ľudia nemali ani len potuchy. Pravdepodobne už v tomto období sa sformoval ľudský profil Dr. Liptáka ako človeka nielen húževnatého, ktorý tak ľahko necúva pred životnými prekážkami, ale aj ako človeka chápujúceho iných a ochotného pomáhať iným, teda ako nezištného altruistu a optimistu, ktorý by nikdy nikomu neublížil. A najvzácnejšie pritom je to, že takým ostal po celý život, preto je všeobecne obľúbený, i keď sa občas stretol aj s nepochopením.

Ľudový pôvod Dr. Liptáka pravdepodobne rozhodol, že jeho vedecký záujem sa zamerlal predovšetkým na výskum nárečí, reči ľudu. Z tejto oblasti je pozoruhodná jeho štúdia o splývaní nárečí (1967) a najmä často citovaná práca Geografické rozšírenie zmeny $ch > h$ vo východoslovenských nárečiach (1963), ako aj viaceré významné štúdie o najzaujímavejších, no vari aj najkomplikovanejších východoslovenských okrajových tzv. sotáckych nárečiach na západoslovansko-východoslovanskom pomedzí (1968, 1969, 1993), najmä o tamojších prízvukových pomeroch, na čo je náš jubilant, muzikálne mimoriadne nadaný, zvlášť uspôsobený; ďalej sú to štúdie o lexike užských nárečí (1980), o tamojších chotárnych názvoch (1994) atď.

Veľa pozornosti venoval Dr. Lipták aj nárečovej lexike, či už vo všeobecnej štúdii o výskume a opise nárečovej lexiky (1983), alebo v práci o remeselníckej ľudovej terminológii (1980), alebo v štúdii o pomenovaniach mravca v slovenských nárečiach (1969), o lexike zemplínskych a užských nárečí (1980), o štylistickom hodnotení nárečových slov (1983) a iných. Ešte viac príspevkov uverejnil jubilant z oblasti onomastiky, a to všeobecný príspevok o vlastných menách v nárečovom slovníku (1983), o chotárnych názvoch (1965, 1970, 1974, 1976 a iné), ako aj o osobných menách (1968). Tu sa žiada spomenúť aj rozsiahly 1300-stranový rukopisný slovník zemplínskych a užských nárečí (1973), ktorý je v mnohom priekopnícky (napr. uvádza heslové slová v pospisovnenej podobe) a ktorý na škodu veci doteraz zostal v rukopise pre nedostatok finančných prostriedkov na jeho vydanie.

Závažná je aj spoluautorská účasť Dr. Liptáka na viacerých väčších projektoch, ako je napr. 1. zv. Atlasu slovenského jazyka (1968), ukážkový zväzok Slovníka slovenských nárečí (1980), 1. zv. Slovníka slovenských nárečí (1994) ap. Významné sú aj jeho výstižné charakteristiky nárečí niektorých lokalít v monografiách o nich, napr. o Vranove nad Topľou (1992), o Stropkove (1994), o zátopovej oblasti v Liptove (1970 – ako spoluautor). Ako aktívny dialektológ sa prejavil Dr. Lipták aj pri zostavovaní dotazníkov z oblasti nárečovej terminológie, a to kováčskej (1969), stolárskej (1970), murárskej (1971), podľa ktorých sa zbieral materiál pre nárečový slovník a najmä pre vecný archív slovenských nárečí.

Mnohé pozoruhodné príspevky predniesol Dr. Lipták ako referáty na rozličných závažných konferenciách a sympóziách, a to doma i v zahraničí (porov. bibliografiu). Značná je aj jeho popularizačná činnosť, v ktorej sa vyjadroval k mnohým závažnejším aktuálnym problémom z oblasti jazyka, najmä jazykovej kultúry. Ani tu sa síce nezaprel ako dialektológ (porov. v bibliografii viaceré vtipné relácie typu Kde neprší a nesneží, 1973), ale nechýbajú ani poznámky k problémom v kultúre spisovného jazyka, napr. príspevkov o „záhoráčtine“ či záhorčine (1972), o názvoch rastlín (1972), o burčiaku (1972) a pod.

Značnú pozornosť venoval Dr. Lipták jubileám slovenských jazykovedcov a návštevám významných cudzích jazykovedcov u nás. Okrem toho často uverejňoval správy o pozoruhodných jazykovedných prácach a referáty o rozličných jazykovedných konferenciách a iných podobných podujatiach, na ktorých sa aj sám aktívne zúčastňoval. Okrem toho absolvoval viaceré zahraničné cesty a nezriedka tu aj aktívne vystupoval, o čom tiež často informoval najmä odbornú verejnosť. Uvedené spravodajstvo často súviselo aj s tým, že Dr. Lipták zastával viaceré funkcie v ústave, ale aj v rozličných spoločnostiach i spolkoch.

Ako správny dialektológ nevyhýbal sa ani výskumom v teréne, čím získal bohatý nárečový materiál, celkove z 230 lokalít na Slovensku. Uvedený materiál je v archíve ústavu, kde bol spracovaný v príslušnom kolektívnom diele (v atlasoch, v slovníku) alebo ho aj sám spracoval vo forme štúdie.

Z nášho stručného prehľadu vyplýva, že záujmová výskumnícka sféra Dr. Liptáka bola veľmi široká. Na druhej strane však takýto široký záber záujmov bránil mu v hlbšom ponore do odbor-

nej problematiky. Preto treba privítať, že Dr. Lipták sa stal pracovníkom vzniknutého Slavistického kabinetu SAV (1995), kde bude môcť v plnej miere uplatniť svoje doterajšie bohaté skúsenosti z predchádzajúcej činnosti najmä v súvislosti s načatou otázkou výskumu západoslovansko-východoslovanskej pomedznej nárečovej oblasti. Okrem toho by mal doviest' do zdarného edičného činu svoj veľký nárečový zemplínsky a užský slovník.

K tomu všetkému v mene širokého okruhu kolegov a priateľov úprimne žičíme najmä dobré zdravie a životnú pohodu jemu i jeho najbližším, aby mu boli aj naďalej takou dobrou oporou ako doteraz.

F. Buffa

Poznámka: Predsedníctvo SAV udelilo jubilantovi Čestnú striebornú plaketu SAV Ľudovíta Štúra za zásluhy v spoločenských veciach.

Súpis prác Štefana Liptáka za roky 1962–1995

Bibliografia jazykovedných prác Š. Liptáka je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov: najprv sa v príslušnom roku uvádzajú knižné práce a vedecké štúdie v odborných jazykovedných a iných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petitom) články, referáty, drobné príspevky, správy a pod. Drobné príspevky rovnakého charakteru, ktoré v tom istom roku vyšli v tom istom ročníku časopisu v tej istej rubrike, sa uvádzajú súhrnne v jednom hesle (hniezdujú sa), súhrnne sa uvádzajú aj referáty o tej istej publikácii a správy o tom istom podujatí. V závere sa osobitne uvádza spolupráca, edičná a redakčná činnosť. Názvy jednotlivých prác, časopisov a zborníkov sa znamenávajú v pôvodnom pravopise.

1962

- Banárske, ukrajinskýj movnyj ostrivec. – Družno vpered, 12, 1962, č. 7–8, s. 20–21.
O ďalších cestách našej lingvistiky. [Problémy marxistickej jazykovedy. Red. J. Bělič et al. Praha 1962.] – Učiteľské noviny, 12, 1962, č. 51–52, s. 6 (ref.).
Významná kniha zo slovenskej historickej lexikológie. [Blanár, V.: Zo slovenskej historickej lexikológie. Slovníkový rozbor počtových kníh z baníckej osady Boce. Bratislava 1961.] – In: Prešovský vysokoškólák, 7, 1961/62, s. 50 (ref.).

Cinnyj zbirnyk. [Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. 1. 1960. Časť všeobecná. Red. Š. Tóvik. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1962.] – In: Dukľa, 10, 1962, s. 85–86 (ref.).

1963

Geografické rozšírenie zmeny *ch > h* vo východoslovenských nárečiach. – Jazykovedný časopis, 14, 1963, s. 162–165.

Pozoruhodné dielo slovenskej jazykovedy. [Pauliny, E.: Fonologický vývin slovenčiny. Bratislava 1963.] – In: Učiteľské noviny, 13, 1963, č. 43, s. 4 (ref.).

Nová jazykovedná práca. [Miko, F.: Rod, číslo a pád podstatných mien. Bratislava 1962.] – In: Učiteľské noviny, 13, 1963, č. 8, s. 6 (ref.).

Časopis Slovenská reč. [Slovenská reč, 27, 1962.] – In: Učiteľské noviny, 13, 1963, č. 6, s. 4 (ref.).

Za vyššiu úroveň jazykovej výchovy. [Jazykovedné štúdie. 7. Spisovný jazyk. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1963.] – In: Učiteľské noviny, 13, 1963, č. 24, s. 4 (ref.).

Jazykovedné príspevky v Sborníku Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Prešove. [Sborník Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Prešove. 1. 1960. Časť všeobecná. Red. Š. Tóvik. Bratislava 1962.] – In: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 9, 1962/63, s. 224 (ref.).

K štúdiu dejín slavistiky. [Slovník českých a slovenských slavistov. Ukážky hesiel. Materiál pre diskusiu na V. medzinárodnom sjazde slavistov v Sofii. Red. M. Kudělka za spolupráce A. Popoviča. Brno – Bratislava 1963.] – In: Učiteľské noviny, 13, 1963, č. 40, s. 6 (ref.).

Kovorobotník a kovák. – Slovenská reč, 28, 1963, s. 315–316.

1964

O jazykovej stránke Hlovíkovho zápisu balád. – In: Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. 6. Red. I. Sedlák. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1964, s. 179–180. Poznámky k prvému a druhému dejstvu Bosého Hamleta. – Slovenské divadlo, 12, 1964, s. 278.

Učitelia a Atlas slovenského jazyka. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 11, 1964/65, s. 128.

Z minulosti sa učíme pre prítomnosť. [Večerka, R.: Slovanské počátky české knižní vzdělanosti. Praha 1963.] – In: Učiteľské noviny, 14, 1964, č. 22, s. 6 (ref.).

K ďalším úpravám slovenského pravopisu. [Dvonč, L.: K otázke racionalizácie slovenského pravopisu. – Slovenská reč, 29, 1964, s. 258–269.] – In: Učiteľské noviny, 14, 1964, č. 31–32, s. 4 (ref.).

Nová kniha. [Jazyková poradňa. 3. Red. G. Horák – J. Ružička. Bratislava 1964.] – In: Učiteľské noviny, 14, 1964, č. 21, s. 6 (ref.).

Milovníkom umeleckej prózy a poézie. [Štylistické rozbery umeleckých textov. Red. J. Mistrík – J. Ružička. Bratislava 1964.] – In: Učiteľské noviny, 14, 1964, č. 39, s. 6 (ref.).

Index k 29. ročníku Slovenskej reči. – Slovenská reč, 29, 1964, s. 379–381.

1965

Z chotárných názvov slovenskej časti bývalej Užhorodskej stolice.

– In: *Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. 7. Red. I. Sedlák. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1965, s. 323–335.*

Nárečová monografia. [Habovštiak, A.: Oravské nárečia. Bratislava 1965.] – In: *Slovenské pohľady, 81, 1965, č. 11, s. 123 (ref.).*

Ivanová-Šalingová, M.: Hľadanie výrazu. O štýle súčasnej prózy pre mládež. Bratislava 1964. – In: *Učiteľské noviny, 15, 1965, č. 4, s. 6 (ref.).*

Slovenčina na mapách. – *Pravda, 27. 12. 1965, s. 1 (správa o dokončení prác na 1. zväzku Atlasu slovenského jazyka).*

Index k 30. ročníku Slovenskej reči. – Slovenská reč, 30, 1965, s. 379–381.

1966

K charakteristike spišského nárečového ostrova pod Vihorlatom. –

In: *Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. 8. Red. I. Sedlák. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1966, s. 355–361.*

Voprosnik Obščeslavianskogo lingvističeskogo atlasa. Moskva 1965. – In: *Slovenská reč, 31, 1966, s. 357–358 (ref.).*

Ako dobre interpretovať. [Krajčovič, R.: Technika jazykovej interpretácie so zameraním na vývin slovenského jazyka. Bratislava 1966.] – In: *Učiteľské noviny, 16, 1966, č. 24, s. 6 (ref.).*

Príručka pravopisu. [Zauner, A.: Praktická príručka slovenského pravopisu. 3. vyd. Martin 1966.] – In: *Učiteľské noviny, 16, 1966, č. 27, s. 4 (ref.).*

Ivanová-Šalingová, M.: Štylistika. Bratislava 1965. – In: *Učiteľské noviny, 16, 1966, č. 27, s. 4 (ref.).*

Vnútri a vo vnútri. – Slovenská reč, 31, 1966, s. 375–376.

Niekoľko slov o sporáku. – In: *Jazyková poradňa. 4. Red. G. Horák – J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1966, s. 86–87.*

Index k 31. ročníku SR. – Slovenská reč, 31, 1966, s. 383–386.

1967

K pomenovaniu rozprávky v slovenčine. – Slovenská reč, 32, 1967, s. 94–99.

O splývání nárečí. – In: *Kultúra spisovnej slovenčiny. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1967, s. 104–105.*

Ukrajínska dialektohija i onomastyka. 1. Kyjiv 1964. – In: *Slavica Slovaca, 2, 1967, s. 92–94 (ref.).*

Bábkoherec, bábkoherečka, bábkohra. – Slovenská reč, 32, 1967, s. 253–254.

O významoch slova *džad*. – Kultúra slova, 1, 1967, s. 169–170.
Autotopánky, automokasíny, autonaháňačka. – Kultúra slova, 1, 1967, s. 128.
Index k 32. ročníku SR. – Slovenská reč, 32, 1967, s. 384–386.

1968

Osobné mená na okrajovom území východného Slovenska (na okolí Sobraniec). – In: I. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 5.–6. decembra 1967. Zborník materiálov. Red. V. Blanár – M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV a Slovenská onomastická komisia pri Vedeckom kolégiu jazykovedy SAV pre internú potrebu 1968, s. 34–39.

1. konferencia slovenských onomastikov. – Slovenská reč, 33, 1968, s. 248–249 (správa o konferencii konanej v dňoch 5.–6. 12. 1967 v Bratislave).
Index k 33. ročníku SR. – Slovenská reč, 33, 1968, s. 388–390.

1969

Dotazník pre výskum kováčskej terminológie. 1. vyd. Bratislava, dialektologické oddelenie Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV 1969. 26 s.

K prízvukovým pomerom na rozhraní západoslovanského a východoslovanského jazykového územia. – In: Slavistické štúdie jazykovedné. Red. V. Blanár. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1969, s. 19–34.

O pomenovaní mravca v slovenských nárečiach. – In: Jazykovedné štúdie. 10. Štolcov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1969, s. 212–219.

Príspevok k sotáckej problematike vo východoslovenských nárečiach. – In: Jazykovedný zborník venovaný prof. PhDr. Štefanovi Tóbkovi, CSc., k šesťdesiatym narodeninám. Red. P. Bunganič. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1969, s. 13–23, nem. res. s. 21.

Index k 34. ročníku SR. – Slovenská reč, 34, 1969, s. 395–398 (spoluautor L. Dvonč).

1970

Dotazník pre výskum stolárskej ľudovej terminológie (s obrázkovou prílohou). 1. vyd. Bratislava, dialektologické oddelenie Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV 1970. 28 s. + 10 obr. príl.

Charakteristika nářečí zátopovej oblasti v Liptove. – In: Liptov. 1. Vlastivedný zborník. Red. E. Kufčák et al. Martin, Osveta 1970, s. 185–216 (spoluautor I. Ripka).

O tvorení chotárnych názvov na východnej oblasti západo-slovanského územia. – In: Onomastické práce. 3. Sborník rozprav k sedmdesátým pátým narodeninám univ. prof. dr. Vladimíra Šmilauera, DrSc. Red. J. Svoboda – L. Olivová. Praha, Místopisná komise ČSAV 1970, s. 115–118, nem. res. s. 119.

[Diskusné príspevky na VI. medzinárodnom zjazde slavistov, konanom v dňoch 7.–13. 8. 1968 v Prahe.] – In: Akta sjezdu. 1. Red. B. Havránek. Praha, Academia 1970, s. 186–187.

1971

Dotazník pre výskum murárskej ľudovej terminológie. 1. vyd. Bratislava, dialektologické oddelenie Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV 1971. 22 s.

Vedecky o našom nářečí. – Východoslovenské noviny, 18. 6. 1971, s. 7 (rozhovor redakcie denníka so Š. Liptákom o jeho rukopisnom slovníku zemplínskych nářečí).

1972

Niečo o sotáckom nářečí. – Nedel'ná Pravda, 5, 1972, č. 23, s. 6. – Tamže: O zbieraní nářečových slov (č. 32, s. 6). – O *pijanstve a pijatike* (č. 42, s. 6).

„Záhoráčtina“, či *záhorčina*? – Večerník, 9. 8. 1972, s. 6. – Tamže: O názvoch rastlín (20. 9., s. 5). – V súvislosti s burčiakom (11. 10., s. 5).

Sovietsky slovakista medzi nami. – Pravda, 9. 12. 1972, s. 2 (správa o návšteve L. N. Smirnova na Slovensku).

Štolc, Jozef. – In: Kudělka, M. – Šimeček, Z. s kolektívom: Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760. Biograficko-bibliografický slovník. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1972, s. 465–466 (heslo).

1973

Poznámka o Czambelovi – dialektológovi. – In: Universitas Comeniana. Facultas Paedagogica Tyrnaviensis. Spoločenské vedy. Philologia. 3. Red. V. Betáková et al. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1973, s. 135–138.

Lexikálny výskum nářečí. – Pravda, 3. 1. 1973, s. 4.

Vítaná príručka. [Ivanová-Šalingová, M.: Malý slovník cudzích slov. Bratislava 1973.] – In: Pravda, 29. 5. 1973, s. 5 (ref.).

Ešte o významoch slov *paskuda*, *paskudník*, *paskudný*. – Slovenská reč, 38, 1973, s. 127–128.

- O *nákov* a *kovadline*. – Kultúra slova, 7, 1973, s. 123–125.
 Kultúra spisovného jazyka a nárečia. – Pravda, 13. 9. 1973, s. 5.
 Kde *neprší* a *nesneží*? – Večerník, 17. 1. 1973, s. 5.
 Zaščitá doktorskej dissertácii sovetiskim lingvistom v Bratislave. – Sovetskoje slavianovedenije, 1973, č. 4, s. 139 (správa o obhajobe doktorskej dizertácie L. N. Smimova v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV).

1974

Chotárne názvy zo slovenskej časti bývalej Užhorodskej stolice na starších katastrálnych mapách. – In: Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. 16. Red. J. Palášthy. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1974, s. 409–429, rus. a nem. res. s. 429.

- Publikácia o názvoch obcí. [Majtán, M.: Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov. Bratislava 1972.] – In: Informátor Odborného strediska kartografických informácií (OSKI) pri n. p. Slovenská kartografia. Red. D. Hrnčiar. Bratislava, Slovenská kartografia 1974, s. 27 (ref.).
 Ako to bolo. – Pravda, 28. 8. 1974, s. 5 (ukážky z archívu dialektologického oddelenia Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, v ktorých sú podané zážitky zo Slovenského národného povstania).
 Ďalšie významy slovesa *biť*. – Slovenská reč, 39, 1974, s. 58–59.
 XI. seminár bulharského jazyka a literatúry. – Slavica Slovaca, 9, 1974, s. 103–104 (správa o seminári konanom v dňoch 23. 7.–15. 8. 1973 v Sofii).
 Včera sa dožil... – Večerník, 23. 9. 1974, s. 3 (k 50. narodeninám A. Habovštiaka).

1975

Využitie katastrálnej mapy pri heuristickom výskume. – In: Metodika výskumu vlastných mien. Red. M. Blichá – M. Majtán. Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika 1975, s. 47–49.

- O potrebe výskumu východoslovenských nárečí. – Východoslovenské noviny, 10. 10. 1975, príl. č. 39, s. 2.
 Zemplínčina a učiteľia. – Zemplínske noviny – Nový Zemplín, príl. 16, 1975, č. 42, príl. č. 1, s. 4.
 Nárečová monografia. [Ripka, I.: Dolnotrenčianske nárečia. Bratislava 1975.] – In: Nové slovo, 17, 1975, č. 38, s. 9 (ref.).
 Ľudová reč v slovníku. [Matejčík, J.: Lexika Novohradu. Vecný slovník. Martin 1975.] – In: Pravda, 4. 12. 1975, s. 5 (ref.).
 Vedecké dielo o šarištine. [Buffa, F.: Šarišské nárečia. 1. Šarišské múzeum, 3, 1972, s. 87–244; 2. Nové obzory, 14, 1972, s. 169–289; 3. Nové obzory, 15, 1973, s. 313–391; 4. Nové obzory, 16, 1974, s. 355–407.] – In: Poddukelské noviny, 15, 1975, č. 41, s. 3 (ref.).
 Do knižnice učiteľa. [Ružička, J.: Rozvoj slovenčiny v socialistickom Československu. Bratislava 1975.] – In: Učiteľské noviny, 25, 1975, č. 38, s. 8 (ref.). – Ďalší au-

torov referát o tej istej publikácii: O perspektívach v spisovnej slovenčine. – *Nové slovo*, 17, 1975, č. 42, s. 15.

Habovštiak, A.: Oravské chotárne názvy. Banská Bystrica 1970. – In: *Slavica Slovaca*, 10, 1975, s. 101 (ref.).

Konferencia o pôvode a najstaršom vývine slovenčiny. – *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 22, 1975/76, s. 60–61 (správa o konferencii konanej v dňoch 9.–11. 12. 1974 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach). – Ďalšia autorova správa o tej istej konferencii: Pôvod a najstarší vývin slovenčiny. – *Učiteľské noviny*, 25, 1975, č. 2, s. 2.

1976

Katastrálne mapy ako prameň heuristického výskumu toponymie. – In: VI. slovenská onomastická konferencia. Nitra 4.–6. apríla 1974. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1976, s. 267–271.

Odraz slovensko-ukrajinských jazykových kontaktov v geografických apelatívach a chotárných názvoch na okraji východného Slovenska. – In: Zborník Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. Zv. 3. Slavistika. Red. M. Blička – M. Majtán. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1976, s. 235–250.

Host jazykovedec. – *Večerník*, 13. 10. 1976, s. 5 (správa o pobyte W. Motscha v Bratislave).

Jubileum jazykovedca. – In: *Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska*. 18. Red. I. Michnovič. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1976, s. 455–456 (k 50. narodeninám F. Buffu).

1977

XXVII. Seminar za strane slaviste. – *Slavica Slovaca*, 12, 1977, s. 92 (správa o seminári konanom v dňoch 2.–22. 8. 1976 v Zadare a v Nikšiči, Juhoslávia).

1978

Zo zápisníka dialektológa. – *Východoslovenské noviny*, 27, 1978, príl. s. 5 (montáž nárečových textov z východného Slovenska).

Správa o valnom zhromaždení Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV. – *Slovenská reč*, 43, 1978, s. 244–245 (správa o valnom zhromaždení konanom dňa 23. 1. 1978 v Bratislave). – Znovu publikované: *Jazykovedné aktuality*, 15, 1978, s. 22–23.

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za funkčné obdobie od 22. 1. 1976 do 23. 1. 1978. – *Slovenská reč*, 43, 1978, s. 245–250 (spoluautor Š. Peciar). – Znovu publikované: Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za funkčné obdobie 22. 1. 1976 – 23. 1. 1978. – *Jazykovedné aktuality*, 15, 1978, s. 10–17.

Z činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV. – Správy Slovenskej akadémie vied, 14, 1978, č. 4, s. 23–25.

Zoznam prednášok v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za obdobie od 22. 1. 1976 do 23. 1. 1978. – Jazykovedné aktuality, 15, 1978, s. 17–21.

Naši oslávenci. – Učiteľské noviny, 28, 1978, č. 42, s. 7 (v rubrike na prvom mieste Š. Lipták k 70. narodeninám Ľ. Nováka).

Jubileum jazykovedca a pedagóga. – Učiteľské noviny, 28, 1978, č. 12, s. 7 (k 70. narodeninám J. Štolca).

1979

Zbierajme ľudovú lexiku. – Učiteľské noviny, 29, 1979, č. 28, s. 7.

XI. seminár macedónskeho jazyka, literatúry a kultúry. – Slavica Slovaca, 14, 1979, s. 100–102 (správa o seminári konanom v dňoch 11.–13. 8. 1978 v Skopje a Ochride, Macedónsko).

1980

Slovník slovenských nárečí. Ukážkový zväzok. Bratislava, Veda 1980. 288 s. (spoluautori F. Buffa, A. Ferencíková, A. Habovštiak, O. Malíková, J. Nižnanský, I. Ripka).

O výskume remeselníckej ľudovej terminológie a jej zaradení do nárečového slovníka. – In: Dialektologický zborník. 1. (Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Jazykovedný zborník. 5. 1979.) Red. L. Bartko et al. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980, s. 89–93, 121–126.

Vývinové tendencie v lexike zemplínskych a užských nárečí. – In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 30. 1979. Red. J. Mistrík. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980, s. 139–143.

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV. – Slovenská reč, 45, 1980, s. 243–247 (správa o činnosti za funkčné obdobie 23. 1. 1978–18. 2. 1980).

Michal Franko päťdesiatročný. – Učiteľské noviny, 30, 1980, č. 36, s. 4.

1982

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za funkčné obdobie 1980–1981. – Slovenská reč, 47, 1982, s. 180–184. – Ďalšia autorova správa: Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za funkčné obdobie 1980–1981 predložená valnému zhromaždeniu SJS 15. decembra 1981. – Jazykovedné aktuality, 19, 1982, s. 14–19.

Správa o valnom zhromaždení Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV. – Slovenská reč, 47, 1982, s. 179–180 (správa o valnom zhromaždení konanom dňa 15. 12. 1981 v Bratislave).

– Ďalšia autorova správa o tom istom podujatí pod rovnakým názvom: Jazykovedné aktuality, 19, 1982, s. 19–20.

1983

Vlastné mená v nárečovom slovníku. – In: VIII. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica – Dedinky 2.–6. júna 1980. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava – Banská Bystrica – Prešov, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Pedagogická fakulta v Banskej Bystrici – Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove 1983, s. 62–68.

Cenné jazykovedné dielo autora z nášho okresu. [Buffa, F.: Atlas slovenského jazyka. 3. Tvorenie slov. Časť prvá: Mapy. Bratislava 1981. – Časť druhá: Úvod – komentáre – dotazník – indexy. Bratislava 1978.] – In: Poddukelské noviny, 24, 1983, č. 3, s. 3 (ref.).

1984

Poznámka k štylistickému hodnoteniu v nárečovom slovníku. – In: Obsah a forma v slovnej zásobe. Materiály z vedeckej konferencie o výskume a opise slovnej zásoby slovenčiny (Smolenice 1.–4. marca 1983). Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1984, s. 299–301.

Reč a minulosť Oravcov. [Habovštiak, A.: Oravci o svojej minulosti. Reč a slovesnosť oravského ľudu. Martin 1983.] – In: Učiteľské noviny, 34, 1984, č. 5, s. 2 (ref.).

1986

Poznámky k problematike heslových slov cudzieho pôvodu v Slovníku slovenských nárečí. – In: Dialektologický zborník. 2. Materiály z II. slovenskej dialektologickej konferencie. (Zemplínska šírava 30. IX.–3. X. 1981.) Red. L. Bartko. Prešov, Filozofická fakulta UPJŠ 1986, s. 217–225, rus. res. s. 226, nem. res. s. 227.

Využitie katastrálnej mapy pri heuristickom výskume toponymie. – In: Úvod do onomastiky. Red. M. Blicha – M. Majtán. Košice, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika 1986, s. 77–79.

Jubileum vedca. – Poddukelské noviny, 28, 1986, č. 5, s. 3 (k 60. narodeninám F. Buffu).

1987

Pomenovanie častí tela v slovenskej toponymii. – In: IX. slovenská onomastická konferencia. Nitra 26.–28. júna 1985. Zborník referátov. Red. M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1987, s. 194–195.

Zo slovensko-maďarských jazykových vzťahov. (Podľa lexikálneho materiálu zo zemplínskych a užských nárečí.) – In: Jazykovedné štúdie. 21. Dialektológia. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda 1987, s. 106–111.

1992

Nárečie. – In: Dejiny Vranova nad Topľou. Red. I. Michnovič. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Vranov nad Topľou 1992, s. 145–150.

Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV za rok 1991. – Slovenská reč, 57, 1992, s. 112–121 (spoluautor J. Doruľa).

1993

Západoslovansko-východoslovanské jazykové pomedzie a P. J. Šafárik. – In: Pavol Jozef Šafárik v slovenskej a českej slavistike. Zborník venovaný XI. medzinárodnému zjazdu slavistov v Bratislave. (Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Literárnovedný zborník. 10. / Jazykovedný zborník. 11. / Historický zborník. 4. 1993.) Red. P. Petrus et al. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1993, s. 205–209, nem. res. s. 209, rus. res. s. 210.

O výskume akcentu na slovensko-ukrajinskom jazykovom rozhraní. – In: Naukovi zapysky. 18. Red. M. Bobak et al. Prešov, Sojuz rusyniv-ukrajinciv Slovackoji Respublyky 1993, s. 113–119, rus. res. s. 119–120, nem. res. s. 120.

Slová z remeselníckej oblasti v nárečovej frazeológii. – In: Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre. Phraseology in Education, Science and Culture. Zborník materiálov z II. medzinárodnej frazeologickej konferencie. Nitra 14.–16. september 1992. Red. E. Krošlaková. Nitra, Vysoká škola pedagogická, Fakulta humanitných vied 1993, s. 252–255.

O naličii akcenta na slovacko-ukrajinskej jazykovej hranice. – In: XI. medzinárodný zjazd slavistov. Zborník resumé. Red. S. Mislovičová et al. Bratislava, Veda 1993, s. 533.

Frazeologické čriepky z oblasti remesiel. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 115–117.

Jubileum jazykovedky. – Slovenská reč, 58, 1993, s. 47–48 (k 70. narodeninám M. Ivanovej-Šalingovej).

Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV za rok 1992. – Slovenská reč, 58, 1993, s. 117–124 (spoluautor J. Doruľa).

1994

Slovník slovenských nářečí. 1. A–K. Red. I. Ripka et al. 1. vyd. Bratislava, Veda 1994. 936 s. (spoluautori F. Buffa, A. Ferencíková, A. Habovštiak, O. Malíková, J. Nižnanský, I. Ripka, J. Šikrová).

Základné črty stropkovského nárečia. – In: J. Beňko a kol.: Stropkov. Monografia mesta. Martin, Gradus pre mesto Stropkov 1994, s. 289–303, angl. res. s. 309, nem. res. s. 314, fr. res. s. 318.

Apelatíva v chotárných názvoch na západoslovansko-východoslovanskom pomedzí. – In: Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. 11. slovenská onomastická konferencia. Nitra 19.–20. mája 1994. Zborník referátov. Red. E. Krošláková. Bratislava – Nitra, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Vysoká škola pedagogická 1994, s. 225–228.

O používaní nárečia v písanom a hovorenom texte. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 352–354.

Docent Ladislav Bartko šesťdesiatročný. – Slovenská reč, 59, 1994, s. 241–242.

Užitočná práca. [Palkovič, K.: Z nárečia starej Modry. Ľudová keramická terminológia. Modra 1993.] – In: Kultúra slova, 28, 1994, s. 102–104 (ref.).

Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV za rok 1993. – Slovenská reč, 59, 1994, s. 179–184 (spoluautor J. Doruľa).

1995

Slovenčina a dnešok. – Slovenské národné noviny, 6 (10), 1995, č. 33, s. 11.

Ľudovít Novák a slovenská veda. – Slovenské národné noviny, 6 (10), 1995, č. 38, s. 8.

Akadémia a Matica. (Niečo na vysvetlenie k jednej krátkej správe.) – Slovenské národné noviny, 6 (10), 1995, č. 9, s. 3.

Slavistika na vlastných nohách. – Správy Slovenskej akadémie vied, 31, 1995, č. 5, s. 1.

Slovenská slavistika má „zelenú“. – Literárny týždenník, 8, 1995, č. 22, s. 9.

Slovenská slavistika pod strechou. – Slovenská Republika, 16. 2. 1995, s. 5.

Nové vedecké pracovisko a jeho aktuálne úlohy. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 97–98.

O rokovaní Jazykového odboru Matice slovenskej. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 166–167 (správa o rokovaní konanom dňa 12. 6. 1995 v Bratislave).

Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV za rok 1994. Slovenská reč, 60, 1995, s. 173–180 (spoluautor J. Doruľa).

Správa o činnosti Jazykového odboru Matice slovenskej za obdobie od 5. decembra 1992 do 12. júna 1995. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 167–171.

Stretnutie mladých matičiarov. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 44–45 (správa o 2. valnom zhromaždení Odboru mladých matičiarov Matice slovenskej, konanom dňa 25. 2. 1995 v Martine).

- Z celoslovenského rokovania matičiarov. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 290–292 (správa o valnom zhromaždení matičiarov, konanom v dňoch 22.–23. 9. 1995 v Rimavskej Sobote).
- Zasadal Jazykový odbor. – Slovenské národné noviny, 6 (10), 1995, č. 29, s. 2 (správa o zasadnutí Jazykového odboru Matice slovenskej, ktoré sa konalo 12. 6. 1995 v Bratislave).
- Po štyridsiatich rokoch. Vo Vranove sa zišlo dvadsaťpäť prvých riadnych absolventov gymnázia. – Vranovské noviny, 27, 1995, č. 34, s. 4.
- Spomienka na veľikána severu. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 43–44 (k 162. výročiu narodenia Björnstjerne Björnsona).
- Žiž užitocný život. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 232–233 (k 65. narodeninám M. Franka).
- Jubileum slovenskej slavistky. – Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 68–69 (k 50. narodeninám J. Kriššákovej-Dudášovej).

Spolupráca, edičná činnosť, redakčná činnosť

- Atlas slovenského jazyka. 1. Vokalizmus a konsonantizmus. Časť prvá: Mapy. Časť druhá: Úvod, komentáre, materiály. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1968.
- Slovenský predobrodenecký Hamlet. – Slovenské divadlo, 12, 1964, s. 72–108 (spolueditori M. Laciok a A. Popovič).
- Jazykovedné štúdie. 21. Dialektológia. Bratislava, Veda 1987 (zostavovateľ).

Zostavil L. Dvonč

Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Vedecký red. J. Doruľa, red. M. Považaj. Bratislava, Veda 1995. 200 s.

V dňoch 27.–29. októbra 1994 sa v Budmericiach konala konferencia o spisovnej slovenčine a jazykovej kultúre. Materiály z konferencie vyšli v zborníku *Spisovná slovenčina a jazyková kultúra*. V úvodnom slove J. Doruľa hovorí o stretnutí jazykovedcov zo SAV a vysokých škôl s pracovníkmi Matice slovenskej, s prekladateľmi, so spisovateľmi, s novinármi, pracovníkmi rozhlasu a televízie i slovenských vydavateľstiev. Podľa referátov a diskusných príspevkov v zborníku najpočetnejšiu skupinu tvorili jazykovedci zo SAV, z vysokých škôl, Matice, rozhlasu. Z vydavateľstiev a ostatných spomínaných inštitúcií bolo iba niekoľko jednotlivcov.

Cieľom konferencie bolo predovšetkým posúdiť stav jazykovej kultúry v používaní spisovného jazyka vo verejných prejavoch,

sčasti aj v umeleckej tvorbe a hľadať možnosti a spôsoby nápravy, zlepšenia úrovne jazykovej kultúry, resp. hľadať aj možnosti, ako zabezpečiť rešpektovanie normy a platnej kodifikácie spisovného jazyka.

Vstupné referáty v jednotlivých tematických okruhoch predniesli jazykovedci, ktorí sa venujú výskumu v danej oblasti: F. Kočiš o teórii spisovného jazyka a jazykovej kultúry v súčasnej komunikácii, J. Bosák o teórii spisovnej slovenčiny a aktuálnom slovanskom kontexte, J. Horecký o systémovosti a systémovom prístupe, S. Ondrejovič o sociolingvistike a jazykovej kultúre, I. Ripka o vzťahu spisovnej slovenčiny a nárečí z aspektu jazykovej kultúry, M. Pišárčíková o jazyku súčasnej prózy a jazykovej kultúry, K. Buzássyová o vzťahu slovenčiny a češtiny a jazykovej kultúry, M. Považaj o jazykovej kultúre a jej stave v súčasnej spoločnosti. Okrem vstupných referátov na konferencii odznali aj ďalšie príspevky a diskusné príspevky (z obmedzených dôvodov nemôžeme vymenovať všetky): A. Habovštiak, *Spisovný jazyk a nárečia*, E. Bajžíková, *Z jazyka umeleckej prózy*, A. Oravcová, *Anglicizmy v dennej tlači*, G. Horák, *Jazyková kultúra v praxi*, S. Mislovičová, *Jazyk na vlnách éteru*, K. Hegerová, *Jazyková kultúra v parlamente*, R. Kuchar, *Jazyková stránka zbierok zákonov*, L. Dvonč, *O práci jazykových redaktorov*, J. Skladanák, *Štylistické hodnotenie niektorých lexikálnych jednotiek z obdobia 50.–80. rokov*, J. Mlacek, *Niekoľko poznámok o slangu, o jeho výskume a využívaní*, M. Majtán, *Volnejšie miesta štandardizácie geografického názvoslovía*, A. Rýzková, *Jazykové vzdelávanie ako jeden z predpokladov jazykovej kultúry*, E. Tibenská, *Nová koncepcia vyučovania slovenského jazyka*, J. Pekarovičová, *Jazyková kultúra a školská prax*, E. Tomajková, *Jazyková kultúra a pedagogická prax* a i.

Z prehľadu vstupných a ostatných referátov, diskusných príspevkov a vystúpení vidieť, že na konferencii sa predstavili dva prúdy: prvý – reprezentovaný F. Kočišom a druhý (sociolingvistický) – reprezentovaný S. Ondrejovičom. F. Kočiš chronologicky predstavil konferencie o teórii spisovného jazyka a jazykovej kultúry v slovenskej jazykovede. Závažné sú slová F. Kočiša o stave súčasnej spisovnej slovenčiny po vzniku samostatnej Slovenskej republiky, vyhlásení štátnej suverenity Slovákov so všetkými dô-

sledkami aj pre celonárodný vedecký výskum, teda aj pre výskum národného jazyka, osobitne jeho najdôležitejšieho útvaru – spisovného jazyka. F. Kočiš konštatuje, že pomery v súčasnej SAV sú rozhárané, počet vedeckých pracovníkov v ústave i na katedrách slovenčiny je obmedzený, finančné dotácie sú nevyhovujúce, ťažko sa získavajú kvalitní adepti jazykovedy na výskumné práce i za katedry slovenčiny na vysokých školách, slovenská jazykoveda sa ocitla v paradoxnej situácii: „Okrem podviazaných žíl vo výskume zastihla ju priam neuveriteľne katastrofálna situácia v jazykovom úze, svojvôľa v jazykovej komunikácii, nerešpektovanie, resp. nepoznanie normy a kodifikácie súčasnej spisovnej slovenčiny vo verejných oznamovacích prostriedkoch, jej uvoľnenosť najmä v slovnej zásobe, osobitne v odbornej terminológii (povážlivé množstvo českých jazykových prvkov v rokovacej, administratívnej a obchodnej sfére), neschopnosť tlače, rozhlasu a televízie presadiť disciplinovaný jazykový prejav a postupne ho skvalitňovať, ísť príkladom, kvalifikovane pripomínať používateľom spisovnej slovenčiny záväznosť spisovného jazyka vo verejných prejavoch“. Nespokojnosť so súčasným stavom vyjadruje F. Kočiš takto: „A to všetko sa deje po slávnostných a demonštratívnych fanfárach zvrchovanosti Slovákov, keď sa akosi celkom prirodzene očakával aj nový rozmach národnej reči v jej zvrchovanej podobe, rozhodné vzopretie sa bohemizmom a rozumnosť i únosná triezvosť najmä v používaní anglicizmov v obchodnej, reklamnej i kultúrnej sfére.“ F. Kočiš veľmi správne poukazuje na to, že súčasný stav v používaní spisovnej slovenčiny v mnohom pripomína situáciu pred konferenciou o kultúre spisovnej slovenčiny v r. 1966, keď sa z tohto aspektu otvorene hovorilo o havarijnom stave nielen v používaní spisovnej slovenčiny, ale aj v jazykovom vedomí používateľov spisovnej slovenčiny. Človek, a teda aj jeho jazyk žije v priestore a čase. Konferencia o kultúre spisovnej slovenčiny v r. 1966 sa konala v čase spoločenskej, ale najmä politickej uvoľnenosti pred dubčekovským rokom 1968, preto sa na nej mohlo povedať oveľa viacej ako na predchádzajúcich konferenciách, mohli sa prijať aj Tézy o slovenčine. Konferencia v r. 1994 sa konala po spoločenskom, ale najmä politickom uvoľnení v r. 1989, preto aj v tomto zborníku sú názorové, ale aj teoretickojazykovedné diferencie, čo pokladáme za správne a nevyhnutné v terajšej spoločenskej situácii. Pri definícii teórie spisovného jazyka a jazy-

kovej kultúry vychádza F. Kočiš z teórie spisovného jazyka vypracovanej v 60. rokoch, ktorej základné smerovanie obsahuje zborník Kultúra spisovnej slovenčiny z r. 1967. F. Kočiš zdôrazňuje najmä vedecké úsilie o vypracovanie či stanovenie spisovnej normy a jej kodifikácie, o opis systému spisovného jazyka, jeho systémových či typologických vlastností, jeho gramatiky, lexiky, zvukovej a pravopisnej stránky.

Kritické stanovisko zaujal F. Kočiš k teórii spisovného jazyka v r. 1976, ktorú oficiálne zverejnil J. Horecký na konferencii v r. 1976 (porov. zborník Z teórie spisovného jazyka, Bratislava, Veda 1979, s. 13–22). Podľa F. Kočiša prednáška J. Horeckého bola okrem iného postavená na téze, že „s rozvojom technických možností, ale aj spoločenských podmienok pre šírenie hovoreného slova charakterizačná funkcia spisovného jazyka zreteľne ustupuje do úzadia a jej miesto zaujímajú také formy národného jazyka, v ktorých sa tak úzkostlivo nedodržiava norma spisovného jazyka. A tak sa popri spisovnom jazyku používateľom spisovnej slovenčiny v Horeckého teórii ponúkli ďalšie dve formy národného jazyka, označované ako štandard a subštandard“. Osobne sa nečudujem, že J. Horecký na konferencii o teórii spisovného jazyka v r. 1976 citoval podľa F. Kočiša „pozoruhodné“ konštatovania J. Zvaru v Novom slove, kde sa poukazuje na zmenu triedno--sociálnej štruktúry českého i slovenského národa, že obidva národy sa pretvorili na nové spoločenstvá pracujúcich a že sú to už iné národy ako za kapitalizmu, že sa zmenil obsah ich národného vedomia atď. Nazdávam sa, že týmto názorom J. Zvaru v tom čase neveril ani J. Horecký, musel však splniť pravdepodobne stranícku úlohu. F. Kočiš vyčíta J. Horeckému, že touto teóriou spisovného jazyka pokračuje v tendenciách čechoslovakizmu aj v súčasných jazykových podmienkach, v zblížovaní slovenčiny a češtiny v rámci Československa (porov. s. 17).

Proti Horeckého stratifikácii postavil F. Kočiš závažný názor R. Krajčoviča o historických kontinuantoch vo vývine slovenského jazyka (s. 15), podľa ktorého možno s veľkou istotou objasniť súvislosť súčasného národného jazyka s jeho mnohými podobami a potvrdiť náležitosť či nenáležitosť jazykových prostriedkov aj v súčasnom spisovnom jazyku a odmietnuť názor, že spisovný jazyk je iba jednou časťou tzv. diasystému národného jazyka. F. Kočiš zdôrazňuje, že „spisovná slovenčina nemôže a nesmie byť

iba podsystémom národného jazyka. Horeckého názor o diasystéme je negáciou vývinu a rozvoja národného jazyka“. Podľa F. Kočiša národný jazyk postupne vrasť do spisovného jazyka na základe integračných tendencií v zmysle Krajčovičových historických kontinuantov.

V závere svojho referátu F. Kočiš konštatuje, že prijatím Horeckého stratifikácie národného jazyka ochudobňujeme spisovný jazyk „o rozmer živého, dynamického, diferencovaného celonárodného komunikatívneho nástroja a slovenský národ o živý a dynamicky sa rozvíjajúci spisovný jazyk a o živú a dynamicky sa rozvíjajúcu jazykovú kultúru“.

J. B o s á k vo svojom príspevku konštatuje, že „sociolingvistika vychádza z reálneho poznania, že jazyk je zapojený do zložitého a mnohotvárneho sociálneho kontextu a že sa jeho komunikačné funkcie stávajú čoraz špecifickejšími a detailnejšími“ (s. 22). Predstavuje, ako sa táto zložitá a nanajvýš aktuálna problematika riešila v Medzinárodnej komisii pre slovanské spisovné jazyky pri Medzinárodnom komitáte slavistov v rámci slovanských jazykov. J. Bosák pripomína, že predmetom teórie spisovných slovanských jazykov v posledných dvoch desaťročiach je „skúmanie komunikačných a sociálnych podmienok dorozumievania, prechod od analýzy jazykových prostriedkov a jazykových štruktúr ku skúmaniu všetkých variet fungujúcich v súčasnej komunikácii“ (s. 23).

J. Bosák i S. Ondrejovič si uvedomujú protikladné východiská, charakteristické pre sociolingvistický výskum slovenčiny. S. O n d r e j o v i č upozorňuje na množstvo definícií sociolingvistiky. Jedna z nich „charakterizuje sociolingvistiku ako vedu skúmajúcu, kto hovorí, čo a ako, s kým a akým spôsobom, za akých (sociálnych) podmienok, s akým cieľom a s akými dôsledkami“. S. Ondrejovič vychádza najmä z nemeckej sociolingvistiky. Upozorňuje, že „aj u nás sa už presadzuje chápanie slovenského jazyka cez pojem národný jazyk, ktorý má viacero foriem či variet, v ktorých sú najdôležitejšími systémovými varietami spisovný jazyk a nárečia“. J. Bosák i S. Ondrejovič kladú do centra výskumu spisovnej slovenčiny hovorené komunikáty, hovorenú slovenčinu vo všetkých jej podobách.

V ich konštatáciách sú však isté protirečenia. S. Ondrejovič tvrdí, že „sociolingvistika sa u nás zatiaľ ani neinštitucionalizova-

la: neprednáša sa ako samostatný predmet na filozofických fakultách, nejestvuje možnosť vyštudovať ju ako samostatný predmet, pričom nejestvuje ani základná sociolingvistická príručka pre študentov“. Naproti tomu J. Bosák konštatuje, že sa pripravili a pripravujú kandidátske dizertácie so sociolingvistickou orientáciou, robili sa výskumy v rámci fakultných projektov (Prešov, Banská Bystrica). Podľa S. Ondrejoviča sa súčasnému spisovnému jazyku právom pripisuje hovorový charakter. S. Ondrejovič poukazuje na nie príliš veľkú vzdialenosť slovenského spisovného jazyka od bežného hovorového jazyka na rozdiel od situácie v Čechách (spisovná čeština verzus obecná čeština). Nie je vhodné hľadať analógie v geneticky príbuzných i nepríbuzných jazykoch (pokiaľ ide o normu, kodifikáciu, úzus), pretože každý jazyk má svoju históriu, vznik i špecifické zvláštnosti. Špecifický prípad podľa S. Ondrejoviča predstavujú najnovšie Pravidlá slovenského pravopisu (PSP) z r. 1991, „v ktorých sa deklaruje opis a výklad čisto pravopisných javov. Ukázalo sa, že takýto ‚rez‘ sa uskutočniť nedá, pravopis je príliš úzko previazaný s fonológiou i gramatikou jazyka“. Podľa S. Ondrejoviča je však závažné, „že PSP vychádzali v čase, keď už boli prvé výsledky sociolingvistického prieskumu a bolo možné konfrontovať ich s ponúkanými kodifikačnými riešeniami“.

O nepriaznivej súčasnej situácii v oblasti jazykovej kultúry svedčia aj vstupné referáty a príspevky piateho okruhu. Dosť nepresvedčivo na nás zapôsobili subjektívne ilustrácie J. M l a c k a „o komplexnejšej charakteristike jazykovej praxe“ (s. 59–60). Súčasná jazyková kritika pri hodnotení úrovne jazykovej praxe na východnom Slovensku zisťuje v nej veľké nedostatky. Treba poznamenať, že tie sú aj v ostatných regiónoch Slovenska. O to nám však teraz nejde. J. Mlacek porovnávaním tohto stavu so starším vyznaním V. Uhlára (škoda, že J. Mlacek neuvádza miesto a čas vyznania V. Uhlára), podľa ktorého ešte v 30. rokoch sa napr. v Prešove spisovná slovenčina málokde ozývala, konštatuje, že v bežnej komunikácii v tomto meste mala veľmi silné zastúpenie maďarčina. Nemôžeme súhlasiť s tým, že v 30. rokoch sa spisovná slovenčina v Prešove málokde ozývala. V Prešove boli v tom čase známe stredné školy (slovenské evanjelické kolegiálne gymnázium, štátne (reálne) gymnázium, učiteľský ústav, obchodná akadémia, učňovské školy), na ktorých pôsobili známi stredoškolskí profesori sloven-

ského jazyka (E. Lazar, D. Harmanová, J. Žilka, A. Bučanová, S. Mazúr, V. Uhlár, po anexii Košíc k Maďarsku aj Š. Tóvik, A. Bolek a i.). Moji gymnaziálni spolužiaci z prešovských rodín nevedeli po maďarsky. Ako gymnazista som už koncom 30. rokov denne cestoval do Prešova, no ani v meste, ale ani na stanici som sa s maďarčinou nestretával. Treba poznamenať, že v Prešove bola v 30. rokoch zastúpená silná rusistika (nie ukrajinčina). Bolo tu ruské gymnázium, ruský učiteľský ústav, gréckokatolícky bohoslovec-ký seminár a i.

O vzťahu spisovnej slovenčiny a nárečí uvažujú I. Ripka a A. Habovštiak. I. R i p k a z diachronického, ale aj synchronického aspektu hodnotí slovenské nárečia ako „živý prameň, ktorý tečie stáročiami, ich výpovedná sila nevyschla, sú najprirodzenejším zdrojom obohacovania spisovného jazyka, obrodzovania jazykovej kultúry“. I. Ripka pripomína, že tradičné nárečia v súčasnosti strácajú svoju sociálnu bázu. Využívajú sa v zásade pri bežnom dorozumívaní v neoficiálnych komunikačných sférach – v krásnej literatúre (Kukučín, Tajovský, Timrava, Zuzka Zguriška, Chrobák, Ondrejov, Hečko, Bodenek a i.) aj v prekladoch, no aj tu sú ich možnosti limitované (pokús Zuzky Zgurišky preložiť *Osudy dobrého vojaka Švejka* do myjavského nárečia nemožno podľa I. Ripku pokladať za úspešný). I. Ripka hovorí o využívaní nárečí v divadelných hrách (S. Štepka a jeho *Radošinské naivné divadlo*), v dialógoch filmu *Pásla kone na betóne* (M. Zimková), ako aj v textoch populárnej hudby (skupina *Bukasový masív* spieva západoslovenské texty, *Mloci východoslovenské texty*), ba aj v reklame.

Príspevok *A. H a b o v š t i a k a* má nostalgický charakter. Pripomína spolitizovanie dialektológie v 50. rokoch, prekážky pri výskume, brzdenie publikácie nárečového materiálu, protekcionizmus a bezohľadné kádrovanie (odsunutie prof. Štolca z pracoviska). A. Habovštiak poukazuje na potrebu explorátorských úloh aj v terajších časoch, podľa jeho názoru niet dôvodov zmierňovať explorátorské tempo ani dnes. Na to je však potrebné nadšenie ľudí zapálených za dialektológiu a presvedčenie o nevyhnutnosti plniť úlohy tejto významnej jazykovednej disciplíny.

O vzťahu slovenčiny a češtiny sa referovalo na všetkých doterajších konferenciách o spisovnej slovenčine a jazykovej kultúre. Treba poznamenať, že tieto referáty zväčša vychádzali z politickej situácie štátu. Aj *K. B u z á s s y o v á* vo svojom referáte pripomí-

na, že z hľadiska dosahu slovensko-českých vzťahov na jazykovú kultúru sú dôležité dejiny Slovákov a Čechov a ich jazykov od r. 1918. Treba poznamenať, že história dvoch národov od r. 1918 sa hodnotí multilaterálne. Treba súhlasiť s konštatovaním K. Buzássyovej, že fakty a udalosti svedčiace o problematizácii slovensko-českých vzťahov v politickej rovine, ktoré sa odrazili v jazykovej politike štátu, sa premietali aj do oblasti jazykovej kultúry. Na konferenciách o spisovnej slovenčine a jazykovej kultúre sa vždy poukazyvalo na blízkosť dvoch jazykov – slovenčiny a češtiny. Tento fakt uvádza aj K. Buzássyová. Jej požiadavka, že „každý príslušník slovenského národného spoločenstva, ktorý je recipientom nielen slovenskej, ale aj českej kultúry, resp. kultúry iných národov..., by mal v sebe kultivovať aj schopnosť rozlišovať, čo je súčasťou jeho vlastnej a čo inej kultúry, ako aj to, čo je súčasťou systému a normy slovenského spisovného jazyka a čo patrí do češtiny ako blízko príbuzného jazyka“, by sa mala chápať bilaterálne, teda aj príslušníkmi českého národného spoločenstva. Ťažko sa mi vysvetľovalo ako pedagógovi, prečo tzv. robotnícki prezidenti Gottwald, Zápotocký, Novotný nikdy nehovorili na Slovensku po slovensky, ale príslušník slovenského národného spoločenstva Husák hovoril na Hrade po česky.

Prílevom anglicizmov z oblasti ekonomiky, trhového hospodárstva a bankovníctva v novej spoločenskej situácii sa zaoberá A. Oravcová. Konštatuje, že anglicizmy neobišli ani dennú tlač. Ich výskyt sledovala v najčítanejších slovenských denníkoch. Pozornosť venuje aj športovej terminológii, lebo z oblasti športu sme z angličtiny prevzali veľa termínov, ktoré sa v spisovnej slovenčine používajú väčšinou v upravenej pravopisnej podobe. Módne, nefunkčné používanie anglických výrazov sa objavuje hlavne na reklamných stranách denníkov, za ktoré novinári nemôžu (za reklamu sa platí, novinári do textov reklám nezasahujú).

O problémoch pri štandardizácii geografického názvoslovnia uvažuje M. Majtán. Pri tvorení deminutív (názvy prítokov a menších či novších osád) príponami *-ka*, *-anka*, *-ianka* je v niektorých derivátoch východiskové slovo so zdĺženým základom, v niektorých nie (*Ilava – Iliavka*, *Likava – Likavka*). Rozkolísanosť sa podľa M. Majtána prejavuje aj pri tvorení derivátov a názvov s príponou *-ina* v apelatívach (*lieska – lieština*, *leština*). V geografických názvoch možno podľa M. Majtána nájsť obidva typy

(*krátky – Kratina, Kráčina; kút – Kutina, Kútina*). Tieto nepravidelnosti vystupujú do popredia najmä v pripravovanom vydaní geografického názvoslovia Základnej mapy s mierkou 1 : 10 000 z celého územia Slovenska v jednom zväzku. Predbežne sa prijalo stanovisko, že napr. po predĺženej predpone (*ná-, prie-, prí-, zá-*) sa v slovách s príponou *-ie* budú uprednostňovať podoby so skráteným slovným základom (*Zálučie, Náprudie*).

Zborník *Spisovná slovenčina a jazyková kultúra* obsahuje materiály z konferencie o spisovnej slovenčine a jazykovej kultúre, na ktorej sa prezentovali dva prúdy: kontinuálny a novší (sociolinguvistický). Prevažná časť príspevkov sa prikláňa k prvému prúdu. Viaceré vstupné referáty analyzujú spoločenskú, politickú, kultúrnu, a teda aj jazykovú situáciu posledných troch decénií (od r. 1966), slúžia ako historické fakty konkrétnych uzlových bodov spisovnej slovenčiny a jazykovej kultúry. Hodnotenie jazykovej kultúry v minulosti, ale aj v súčasnosti je kritické (havarijný, katastrofálny, neutešený, neuspokojujúci stav). Vtedajší riaditeľ ústavu J. Doruľa na záver konferencie navrhol odporúčať štátnym orgánom schváliť zákon o spisovnej slovenčine ako štátnom jazyku, ktorý je v Slovenskej republike nevyhnutne potrebný okrem iných dôvodov aj preto, že sme svedkami politických a iných deštruktívnych zásahov do jeho zákonitostí. Tento návrh na konferencii neprešiel, lebo všetci prítomní si uvedomovali, že ani najlepší jazykový zákon nemôže byť hybnou silou zvyšovania jazykovej kultúry.

J. Jacko

ROZLIČNOSTI

Aziat – aziatka, aziatský. – V Pravidlách slovenského pravopisu (1991, s. 138) sa uvádza podstatné meno mužského rodu *aziat*, *-a* (divoch), ženského rodu *aziatka*, *-y*, *-tok* a prídavné meno *aziatsky*. V Pravidlách slovenského pravopisu (1971, s. 119) je podstatné meno mužského rodu *aziat*, mn. č. *-i* (ženská podoba sa neuvádza) a prídavné meno *aziatský* s dlhou príponou *-ý*. Podobu prídavného mena *aziatský* registrujú aj iné staršie príručky, napr. J. Mistrík v Retrográdnom slovníku slovenčiny (1976, s. 626), A. Zauner v Praktickej príručke slovenského pravopisu (1973, s. 186), Slovník slovenského jazyka I (1959, s. 58), M. Ivanová-Šalingová – Z. Maníková v Slovníku cudzích slov (1983, s. 113). Podľa PSP z r. 1991 sa v slove *aziat* a v jeho derivátoch a tvaroch (*aziatsky*) segmenty *-ia-* chápu ako diftongy.

A. Král v textovej časti Pravidiel slovenskej výslovnosti (1984, s. 58) konštatuje, že slovenské dvojhlásky nikdy (v žiadnom tvare toho istého slova) nemôže rozdeliť slabičná hranica – sú dôsledne monosylabické. V slovníkovej časti Pravidiel slovenskej výslovnosti Á. Král (s. 219) pri slovách *Aziat* a *aziatský* uvádza ich výslovnosť v podobe fonetickej transkripcie $\alpha\zeta\check{\_}\alpha$ [t/d], [-ta], [-tí], [-tou]; $azi\check{\_}$ -ackí. Na Pedagogickej fakulte UPJŠ som urobil výskum medzi 23 študentmi. V slove *aziat* všetci vyslovovali spojenie hlások *-ia-* v rámci dvoch slabík ako heterosylabické, slovo *aziat* hodnotili ako trojslabičné slovo a v prídavnom mene *aziatský* uvádzali (i vyslovovali) príponu *-ý*. Podľa nášho názoru v slovách *aziat*, *aziatka*, *aziatský* netvorí segment *-ia-* slovenský diftong. Môžeme tu hovoriť o analógii so slovami *uniat*, *uniatka*, *uniatský*, kde segment *-ia-* tiež nie je slovenským diftongom, preto pri ich derivátoch (tvaroch) sa neuplatňuje pravidlo o rytmickom krátení: *uniatka*, *uniatiek*, *uniatkám*, *uniatský*. V novom vydaní PSP treba pri slove *aziat* uviesť aj ženskú podobu *aziatka*, *aziatiek* a prídavné meno *aziatský*.

J. Jacko

MIČ 49 611

SLOVENSKÁ REČ, časopis pre výskum slovenského jazyka. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Ročník 62, 1997, číslo 1. Adresa redakcie: 813 64 Bratislava, Panská 26. Hlavný redaktor: F. Kočiš. Výkonná redaktorka: S. Duchková. Technický redaktor: V. Radik.

Vychádza šesť ráz za rok. Ročné predplatné Sk 102,-; jednotlivé číslo Sk 17,-. Objednávky a predplatné prijíma Slovak Academic Press, spol. s r. o., P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava. Registračné číslo 7089.

Podávanie novinových zásielok povolené RPP Bratislava, pošta 12, 8. 8. 1994, č. j. 344-RPP/94.

Distributed by SAP – SLOVAK ACADEMIC PRESS Ltd., P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia.

Distribution rights held by KUBON and SAGNER, P. O. B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

© Slovak Academic Press, spol. s r. o., 1996
Sk 17,-

SLO- VENSKÁ REČ

*časopis pre výskum slovenského
jazyka*

**ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU
ĽUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED**

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o., Bratislava

ROČNÍK
63-1998
